

**HANDBOOK OF
OLD CHURCH SLAVONIC**

**PART II
TEXTS AND GLOSSARY**

LONDON EAST EUROPEAN SERIES

(LANGUAGE AND LITERATURE)

*Under the auspices of the Department of Language and Literature
School of Slavonic and East European Studies
University of London*

GROUP I. DESCRIPTIVE GRAMMARS

Handbook of Old Church Slavonic, Parts I and II

I. *Old Church Slavonic Grammar*, by G. NANDRIŞ

II. *Texts and Glossary*, by R. AUTY

GROUP II. HISTORICAL GRAMMARS

W. K. MATTHEWS. *Russian Historical Grammar*

S. E. MANN. *Czech Historical Grammar*

GROUP III. READINGS IN LITERATURE

J. PETERKIEWICZ. *Polish Prose and Verse*

E. D. TAPPE. *Rumanian Prose and Verse*

V. PINTO. *Bulgarian Prose and Verse*

G. F. CUSHING. *Hungarian Prose and Verse*

VERA JAVAREK. *Serbo-Croatian Prose and Verse*

Handbook of Old Church Slavonic

PART II Texts and Glossary

BY

R. AUTY

*Professor of
Comparative Slavonic Philology
in the University of Oxford
and Fellow of Brasenose College*

UNIVERSITY OF LONDON
SCHOOL OF SLAVONIC
AND EAST EUROPEAN STUDIES
THE ATHLONE PRESS

Published by
THE ATHLONE PRESS
UNIVERSITY OF LONDON
at 4 Gower Street, London, WC 1
Distributed by Tiptree Book Services Ltd
Tiptree, Essex

U.S.A. and Canada
Humanities Press Inc
New Jersey

First Edition, 1960
Reprinted with corrections, 1965, 1968
First Paperback Edition, 1977

© R. Auty, 1960, 1965, 1968

ISBN 0 485 17518 5

Printed in Great Britain
at the University Press, Oxford
by Vivian Ridler
Printer to the University

PREFACE

MOST of the extracts in this volume have hitherto been available to students in this country only in works published on the Continent, many of which are now out of print; no collection of Old Church Slavonic texts has ever been published in England.

My main purpose, therefore, has been to provide a selection of representative texts, with an introduction and a glossary, for the use of students. The texts are reproduced from standard critical editions; and at the head of each extract the reader will find a summary of the main facts known about the manuscript from which it is taken—date, provenance, content, and language. He will also find a reference to the authoritative editions of the text, to which sooner or later he may wish to turn.

The manner in which the volume has been printed requires some explanation. Hand-composition of Glagolitic and Old Cyrillic types is extremely costly, and it was therefore decided to photograph the extracts directly from the best available editions, to hand-set only the Glossary, and to print the whole by offset-lithography. There is therefore a noticeable variation in type style and size; but it seemed better to sacrifice something in this respect in order to keep the book down to a price which the student could more easily afford. A list of the editions from which pages were photographed is given in Section I of the Bibliography; I am grateful to the editors and publishers of certain of these works for permission to use their material. I am also particularly grateful to Professor G. Nandris for helpful suggestions and to Mr. J. S. G. Simmons for his work in assembling the texts for the press.

R. A.

*Selwyn College
Cambridge
January 1959*

NOTE TO THE REVISED IMPRESSION

I AM grateful to those reviewers who have pointed out errors and suggested improvements, in particular to Professor Josip Hamm and Dr F. V. Mareš. I am also much obliged to Professor F. J. Oinas for pointing out a number of slips and omissions in the glossary. In the present photo-lithographic reprint it has been possible to make only the most essential corrections and to add to the bibliography the titles of a few works of the first importance published in the last few years.

R. A.

London

March 1965

NOTE TO THE THIRD IMPRESSION

APART from a small number of corrections and bibliographical additions the text remains unchanged.

R. A.

Brasenose College

Oxford

July 1968

CONTENTS

SELECT BIBLIOGRAPHY	ix
INTRODUCTION	I
A. GLAGOLITIC TEXTS	
I CODEX ZOGRAPHENSIS	15
II CODEX MARIANUS	34
III CODEX ASSEMANIANUS	48
IV THE KIEV MISSAL	50
V PSALTERIUM SINAITICUM	58
VI EUCHOLOGIUM SINAITICUM	64
VII GLAGOLITA CLOZIANUS	70
B. CYRILLIC TEXTS	
VIII TSAR SAMUEL'S INSCRIPTION OF 993	72
IX SAVVINA KNIGA	74
X CODEX SUPRASLIENSIS	77
C. TEXTS WITH MARKED LOCAL CHARACTERISTICS	
XI OSTROMIR'S GOSPEL-BOOK	83
XII THE PRAGUE FRAGMENTS	88
XIII THE FREISING TEXTS	92
D. PARALLEL VERSIONS OF A GOSPEL TEXT	
XIV FIVE TRANSLATIONS OF LUKE X. 25-37	97
(a) Codex Zographensis	97
(b) Codex Marianus	98
(c) Codex Assemanianus	100
(d) Savvina Kniga	100
(e) Ostromir's Gospel-Book	102
GLOSSARY	107

FACSIMILE PLATES

Codex Assemanianus, fol. 81b

facing p. 48

Codex Suprasliensis, fol. 61a

facing p. 80

SELECT BIBLIOGRAPHY

I. WORKS USED IN THE PREPARATION OF THE TEXTS

- IVANOV, J. *Български старини изъ Македония*. 2nd edition, Sofia, 1931.
- JAGIĆ, V. *Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus*. Berlin, 1879.
- *Quattuor evangeliorum versionis palaeoslovenicae codex Marianus glagoliticus*. Berlin and St Petersburg, 1883.
- NAHTIGAL, R. *Euchologium sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik*. Ljubljana, 2 vols., 1941–2.
- ŠČEPKIN, V. *Саввина книга*. St Petersburg, 1903.
- SEVER'JANOV, S. *Супрасльская рукопись*. St. Petersburg, 1904.
- *Синайская псалтырь*. Petrograd, 1922.
- VONDRÁK, V. *Církevněslovanská chrestomatie*. Brno, 1923.
- VOSTOKOV, A. *Остромирово Евангелие 1056–1057 г.* St Petersburg, 1843.
- WEINGART, M., AND KURZ, J. *Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského*. 2nd edition, Prague, 1949.

II. THE LIFE AND WORK OF SS. CYRIL AND METHODIUS

(a) Original sources

- LAVROV, P. A. *Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности*. Leningrad, 1930. Photomechanic reprint, The Hague, 1966.
- PASTRNEK, F. *Dějiny slovanských apostolů Cyrila a Metoda*. Prague, 1902.
- ŠACHMATOV, A. A., AND LAVROV, P. A. *Сборник xii века московского Успенского собора*. Photomechanischer Nachdruck mit einer Einführung von Dmitri Čiževskij (= *Apophoreta Slavica* I, ed. D. Čiževskij and C. H. van Schooneveld, The Hague, 1957). (Contains the *Vita Methodii*.)
- TEODOROV-BALAN, A. *Кирилъ и Методу*. 2 vols., Sofia, 1920, 1934.
- WEINGART, M., AND KURZ, J., op. cit., contains the *Vita Methodii* and parts of the *Vita Constantini*.

(b) Translations of the Vitae

French

- DVORNÍK, F. *Les Légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance*. Prague, 1933 (pp. 349–80).

German

BUJNOCH, J. *Zwischen Rom und Byzanz*. Graz-Vienna-Cologne, 1958.

Latin

GRIVEC, F. AND TOMŠIČ, F. *Constantinus et Methodius Thessalonicensis*. *Fontes* (= *Radovi Staroslavenskog instituta* 4). Zagreb, 1960.

Czech

VÁŠICA, J. 'Život sv. Konstantina Cyrila' and 'Život sv. Metoděje' in *Literární památky epochy velkomoravské*, Prague, 1966.

Polish

LEHR-SPEŁAWIŃSKI, T. *Zywoty Konstantyna i Metodego* (obszerne). Poznań, 1959.

Slovak

STANISLAV, J. *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*. Turčiansky Sv. Martin, 1950.

Slovene

GRIVEC, F. *Žitja Konstantina in Metodija*. Ljubljana, 1951.

(c) *Studies*

DVORNÍK, F. *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*. Paris, 1926.

— *Les Légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance*. Prague, 1933.

— *The Slavs. Their Early History and Civilization*. Boston (Mass.), 1956 (especially chapters iv and vii; cf. also the bibliographies to these chapters).

GRIVEC, F. *Konstantin und Method, Lehrer der Slaven*. Wiesbaden, 1960 (the best general study of the life and work of SS. Cyril and Methodius).

KISELKOV, V. S. *Славянските просветители Кирил и Методий*. Sofia, 1946.

LAVROV, P. A. *Кирило та Методиј в давно-слованському письменстві*. Kiev, 1928.

RUNCIMAN, S. 'Byzantium and the Slavs' (in *Byzantium. An Introduction to East Roman Civilization*, Oxford, 1948).

VAJS, J. (ed.), DOBROVSKÝ, J. *Cyrrill und Method, der Slaven Apostel* (= *Spisy a projevy Josefa Dobrovského*, xii, Prague, 1948).

III. THE ORIGIN OF THE OLD CHURCH SLAVONIC LANGUAGE AND ITS ALPHABETS

GEORGIEV, E. *Славянская письменность до Кирилла и Мефодия*. Sofia, 1952.

JAGIĆ, V. *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache*. 2nd edition, Berlin, 1913.

- 'Глаголическое письмо' (in *Энциклопедия славянской филологии*.
Выпуск 3. *Графика у славян*, St Petersburg, 1911).
- KARSKIJ, J. *Славянская кирилловская палеография*. Leningrad, 1928.
- TRUBETZKOY, N. S. *Altkirchenslavische Grammatik. Schrift-, Laut-
und Formensystem*. Vienna, 1954 (especially pp. 13-59).
- Vajs, J. *Rukověť hlaholské paleografie*. Prague, 1932.

INTRODUCTION

§ 1. Old Church Slavonic is the name now generally used in English for the language in which the earliest known Slavonic written texts were composed in the ninth century. It was a literary language, based primarily on a Macedonian Slavonic dialect but not identical in all its features with the speech of any single area (see § 8). Other designations of the language that are still in use are Old Bulgarian and Old Slavonic (Fr *vieux slave*, R. *старославянский язык*, SCr *staroslavenski jezik*, Cz *staroslověnský jazyk*). Both these terms have misleading implications: 'Old Bulgarian' (even if the term be held to include the medieval dialects of Macedonia) has too specific a national and geographical connotation; and 'Old Slavonic', on the other hand, is too general and might tend to perpetuate, at least subconsciously, the romantic illusion that this language was in some sense the common ancestor of all the Slavonic languages. The writers of Old Church Slavonic used the term *języků slověňskyjŭ*, which has been revived in Czech (*v. supra*) where it can conveniently be opposed to the normal word for 'Slavonic', *slovanský*. The term Old Church Slavonic, cumbersome as it is, may thus best be retained in English.

§ 2. The establishment of the language was in all essentials the work of two men, the Apostles of the Slavs as they have come to be called—St. Cyril (Constantine) and St. Methodius. The story of their life and work has come down to us most fully in the Church Slavonic Lives of the two Saints, *Vita Constantini* and *Vita Methodii*,¹ the broad historical reliability of which has now been accepted, thanks largely to the researches of F. Dvorník.² From these sources we learn how in 863 Prince Rastislav of Great

¹ The *Vitae* have been edited by P. A. Lavrov, *Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности*, Leningrad, 1930, and by F. Pastrnek, *Dějiny slovanských apostoľů Cyrila a Metoda*, Prague, 1902. Lavrov's text of the *Vita Methodii* and of the chapters of the *Vita Constantini* that are of most interest for Slavists is also available in the OCS chrestomathy of Weingart and Kurz (see Select Bibliography, p. ix).

² F. Dvorník, *Les Légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance*, Prague, 1933.

Moravia sent an embassy to the East Roman Emperor Michael III in Byzantium, asking that a 'bishop and teacher' might be sent to Moravia to preach the Christian faith to the newly converted Slavs of that country in their own language. For this task the Emperor immediately selected Constantine, a Greek from Salonika whose outstanding intellectual qualities had already earned him the name of 'the Philosopher', and whose theological erudition, diplomatic ability, and linguistic talents had been proved in negotiations with the Saracens and the Khazars. Before his departure he composed an alphabet (*složi pismena*) and began to translate the Gospels into Slavonic. He was to be accompanied by his brother Methodius, a monk well versed in public affairs. It is significant that the Emperor justified his choice by the words: 'You two are from Salonika, and all Thessalonians speak pure Slavonic' (*čisto slověnsky besědujūtī, Vita Methodiī*, ch. v).

The brothers made their way to Moravia, where they were well received by Rastislav, and devoted themselves to missionary activity among the Slavs of that country. Constantine soon translated the essential liturgical texts into Slavonic (*Vita Constantini*, ch. xv); but the work of the brothers met with considerable opposition from the local (no doubt Bavarian or Frankish) clergy, who upheld the doctrine that God could be praised only in the three 'holy' languages, Hebrew, Greek and Latin. After a stay of over three years in Moravia the brothers decided to return (presumably to Byzantium, though this is not certain) in order that their disciples might be consecrated priests: neither Constantine nor Methodius yet held episcopal office. Their journey took them through Pannonia (Western Hungary) where they were received with great favour by Kocel, ruler of the local Slavs (no doubt Slovenes). Some fifty further disciples from among Kocel's subjects accompanied them when they resumed their journey. They halted for a while in Venice (where Constantine had again to defend his vernacular liturgy in a disputation with the local clergy) and received there an invitation from Pope Nicholas I to visit him in Rome. Whatever reasons of ecclesiastical policy may have prompted the invitation, it seems to have been readily accepted; the brothers arrived in Rome in late 867 or early 868, to be received with great

honour and solemnity by Pope Hadrian II (the successor of Nicholas I who had died on 13 November 867). The Slavonic liturgy received the papal blessing—indeed the *Vita Constantini* tells us that a Mass was sung in St. Peter's in the Slavonic tongue—and the Moravian and Pannonian disciples of the brothers were consecrated priests. Constantine was never to see Moravia again. He fell ill and, feeling his end approaching, he became a monk and took on the name of Cyril. Fifty days later he died, having commended to Methodius the continuation of their common task (*Vita Methodii*, ch. vii).

The urgency of this task was emphasized by the arrival of a message from Kocel requesting the Pope to permit Methodius to return to Moravia. This permission was given in a papal bull (whose text has only been preserved in Slavonic: *Vita Methodii*, ch. viii) addressed not only to Kocel but also to the two Moravian princes Rastislav and Sventopluk. This document gives explicit sanction for the use of the Slavonic liturgy, on the one condition that Epistle and Gospel should be read first in Latin and then in Slavonic.

After a short visit to Pannonia Methodius returned to Rome again in order to be consecrated Archbishop of Syrmium (Srēm). Thus the Pope was resuscitating a province that had lapsed at the time of the Avar invasions in the sixth century; and Methodius' activities received a further important mark of papal approval. Methodius' new authority extended over Pannonia and, we may assume, also Moravia; this brought him into direct conflict with the Bavarian bishops of Passau and Salzburg who laid claim to authority over these same regions. This conflict came to a head in 870 or 871, at a time when one of Methodius' protectors, Rastislav, had been dethroned by his nephew Sventopluk who was now collaborating with the Franks. Methodius was arraigned by the bishops of Salzburg, Freising and Passau for usurping their authority and was imprisoned in Germany for two and a half years. In 873 the Pope (now John VIII) became aware of the situation and insisted on the liberation of Methodius who, nothing daunted by his experiences, resumed his work in Moravia. Circumstances now favoured him again, for Sventopluk was pursuing a

more independent policy and his people had just driven out the German priests who had been working (and intriguing) amongst them (*Vita Methodii*, ch. x). Nevertheless the opposition against the Slavonic mission was only temporarily silenced: in 879 John VIII was prevailed upon to forbid the use of the Slavonic liturgy (in the bull *Prædicationis tue*¹). But Methodius was able, in another visit to Rome, to plead his case with success, and a new bull (*Industria tue*²), addressed to Sventopluk in June 880, reinforced Methodius' authority and restored the Slavonic liturgy on the same terms as before.

After a final journey to Byzantium (probably in 882) Methodius returned to his diocese. Among the activities that occupied the last years of his life was the completion of the work of translation that had been begun during his brother's lifetime. According to the *Vita Methodii* (ch. xv) the two brothers had together translated the Psalter and the New Testament (perhaps excluding Revelation); now with the aid of two secretaries (*dŭva popy skoropisice zělo*) Methodius further translated all the books of the Old Testament except Maccabees, as well as a nomocanon and a paterikon (*očiskyja knigy*). On 6 April 885 he died and was laid to rest 'in the cathedral church' (*vŭ sŭboriněi crkŭvi*), presumably in Velehrad, the capital of Great Moravia.

In Moravia itself Methodius' work did not long survive his death. The German party gained the upper hand. Pope Stephen V promptly banned the Slavonic liturgy³ and the German Viching (Wiching) was installed as Methodius' successor instead of the Moravian Slav Gorazd who had been designated by the Saint himself. Later sources (notably the Lives of St. Clement of Ohrid⁴ and of St. Naum⁵) tell how Methodius' disciples were brutally expelled from the country and in some cases sold into slavery. Thus extinguished in its first home, the Old Church Slavonic language was spread by these refugees into other Slavonic lands (see § 13).

¹ *Mon. Germ. Hist.*, Epistolæ VII, No. 201.

² *Mon. Germ. Hist.*, Epistolæ VIII, No. 255.

³ *Mon. Germ. Hist.*, Epistolæ VII, No. 1.

⁴ See Perwolf (ed.), *Fontes rerum bohemicarum*, i, Prague, 1872, pp. 76-92.

⁵ See Select Bibliography, I, Ivanov, *Български старини* . . . pp. 305-13.

§ 3. The statement in the *Vita Constantini* that St. Cyril composed an alphabet is confirmed and supplemented by a number of other early testimonies. Notable among them is the probably tenth-century treatise *O pismenechŭ* of the monk Chrabr¹ in which we are told that St. Cyril's alphabet consisted of 38 letters, 'some after the system of the Greek letters, some according to Slavonic speech'. Even Pope John VIII referred (in the bull *Industriae tuę*) to 'litteras . . . sclaviniscas a Constantino quondam philosopho reppertas'. The preserved OCS manuscripts, however, present us with two distinct alphabets, the Glagolitic and the Cyrillic (see Table of Alphabets, *Grammar*, pp. 3-4); it has been one of the foremost tasks of Slavonic scholarship to establish the relationship of these two alphabets with one another, to elucidate their origins and history, and, in particular, to decide which of them was the alphabet devised by St. Cyril. Although there is much that remains obscure in the study of these questions there is widespread agreement that the alphabet invented by St. Cyril to take to the Moravian Slavs was that now called Glagolitic. The most important of the arguments that have been adduced in support of this position may be summarized as follows.

(i) The language of the OCS Glagolitic manuscripts is, generally speaking, more archaic than that of the OCS Cyrillic ones: the former show a number of examples of uncontracted forms of the compound adjective (gen. and dat. sing. masc.; see *Grammar* §§ 56-8); moreover the secondary sigmatic aorist is very rare in them (and indeed entirely absent from Mar. and Ps. Sin.); in other respects, too, the Glagolitic manuscripts seem to show us a language that cannot be far removed from that of Saints Cyril and Methodius themselves.

(ii) It was presumably in the Czechoslovak area that St. Cyril's alphabet was first used; and the existence of a Glagolitic scribal tradition in that region is securely attested. The OCS text which, palaeographically and linguistically, displays more archaic features than any other is the Kiev Missal (see p. 50); and this text also shows marked peculiarities in its phonology and morphology that assign it (or its prototype) to the Czech-speaking area. Moreover

¹ It has been edited by Lavrov, Ivanov, and Weingart-Kurz, op. cit.

the probably eleventh-century Prague Fragments (see p. 88) bear witness to a Glagolitic tradition in Bohemia a century or more after the dispersal of Methodius' disciples. In this connexion it is also noteworthy that certain lexical elements in the OCS Glagolitic texts are claimed by scholars to be of Czech (Moravian) origin (e.g. *rěsnota* 'truth', *ašjutŭ* 'in vain', *račiti* 'to deign'); while certain other words, borrowings from Latin or Old High German, must have entered the language in Moravia or Pannonia (rather than in the Greek-dominated linguistic and cultural climate of the Eastern Balkans) and are also found predominantly and in some cases exclusively in the Glagolitic OCS texts (e.g. *papeži* < OHG *bābes* 'Pope', *mša* < Lat *missa* 'mass', *vŭspdŭ* < OHG *wizzōd* 'Holy Communion, sacrament', *komŭkati* < Lat *communicare* 'to communicate', *mŭnichŭ* < OHG *munich* 'monk', &c.). Linguistically, then, the Glagolitic manuscripts show a direct connexion with the Cyrillo-Methodian period; and this heightens the probability that the alphabet in which they are written was that of St. Cyril.

(iii) It is striking that the other region in which we find a Glagolitic scribal tradition also lies on the western margin of the Slavonic world, in Istria, the Quarnero, and maritime Croatia; here the Church Slavonic liturgy (still used today) is read from Glagolitic service-books and dates from time immemorial, and we may reasonably connect its inception with the work of Methodius' disciples, either before or after their dispersal.

(iv) The wording of the earliest testimonies concerning St. Cyril's linguistic work is hardly compatible with the relatively slight adaptation of the Greek alphabet which gave rise to the alphabet we now call Cyrillic. It is unlikely that such phrases as *složi pismena* (*Vita Constantini*), *ustroivŭ pismena* (*Vita Methodii*), *litteras . . . slavimiscas . . . reppertas* (bull of John VIII) would have been used of the half-dozen or so non-Greek symbols of the Cyrillic alphabet. One later testimony, though indirect, is of the highest importance. A copy, made in 1499, of a manuscript originally dated 1047, reproduces the postface of the original, in which the writer, a certain Upir' Lichoŭ, states that he has transcribed the manuscript *is kurilovicě*: it may be fairly assumed that

for this eleventh-century Russian scribe the alphabet of St. Cyril was still the Glagolitic.

(v) A number of palaeographic arguments are sometimes adduced to confirm the priority of the Glagolitic alphabet. They are of less importance than those already listed, but should be noted. There exist palimpsests, where Cyrillic writing has been superimposed on Glagolitic (e.g. the *Evangelium Bojanum*), but no examples of the reverse procedure; and some Cyrillic texts (including the important Macedonian Church Slavonic *Psalterium Bononiense*) contain isolated letters and even words written in Glagolitic—perhaps an indication that they were copied from Glagolitic originals.

§ 4. The Cyrillic alphabet is held by most (though not all¹) scholars to be of later provenance than the Glagolitic. The earliest preserved Cyrillic texts are inscriptions dating from the tenth century, e.g. the funerary inscription made by order of the Bulgarian Tsar Samuel in 993 (see below, text No. VIII). The earliest Cyrillic manuscripts are the (probably eleventh-century) *Savvina Kniga* and *Codex Suprasliensis* (see §§ 10 and 11). The substitution of Cyrillic for Glagolitic is generally brought into connexion with the flowering of Slavonic letters in the Bulgarian Empire in the reign of the Greek-educated Emperor Symeon. It would have been natural for the Bulgarian monarch and his scholars to prefer the familiar Greek letters to the more esoteric and ornate Glagolitic ones. One attractive hypothesis suggests that the change was made at the Synod of Preslav in 893 when the Slavonic liturgy is believed to have been introduced into Bulgaria.² How far the new alphabet was based on the earlier 'unsystematic' adaptations of Greek letters to Slavonic speech referred to by the monk Chrabr, we do not know.³

§ 5. Much scholarship has been devoted to the investigation of

¹ A serious attempt to prove the priority of Cyrillic has been made by E. Georgiev, *Славянская письменность до Кирилла и Мефодия*, Sofia, 1952.

² See G. Il'inskij, 'Где, когда, кем и с какою целью глаголица была заменена «кириллицей»' *Byzantinoslavica*, iii (1931), pp. 79 ff.; and S. Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, London, 1930, p. 135.

³ This hypothesis is strongly argued by Georgiev, op. cit.

the sources of the Glagolitic alphabet, with its curiously complicated symbols. A solution which at one time gained wide acceptance is that, advanced by V. Jagić, which explained the Glagolitic letters as developments of the Greek minuscule script.¹ It is more likely, however, that the complex Glagolitic characters derive from a variety of sources, possibly including, in addition to Greek letters, non-alphabetical elements such as the Christian symbols of the cross, the circle and the triangle. The resulting complexity has caused the suggestion to be put forward² that St. Cyril was anxious, for political reasons, to conceal the Greek origin of his alphabet when he took it to Moravia. A connexion between the Glagolitic and Greek alphabets is, incidentally, made certain by the fact that Glagolitic, like Greek, had two symbols for *i* (Ѣ, Ѥ: Greek ι, η) and *o* (Ѧ, Ѩ: Greek ο, ω), and represented *u* by a digraph (Ѣ: Greek ου). More difficult is the question of the origin of those Glagolitic letters which represented Slavonic sounds that were absent from Greek and for which there was consequently no Greek letter available. Some of these (notably the letters for *c*, *č*, *š*) have been explained as modifications of letters from Semitic alphabets (Samaritan and perhaps Hebrew). The letters for *g'*, *e*, *k*, and, more doubtfully, *b* and *i* (Ѣ) have also been derived from the same Semitic sources; and the characters for *ž* and *č* may possibly be from the Coptic alphabet.

There is nothing surprising in the supposition that St. Cyril went beyond Greek to Semitic scripts to complete his alphabet. The *Vita Constantini* shows him to have been a first-class linguist and refers explicitly and in detail to his knowledge of Semitic languages (including Hebrew and Samaritan).

Many attempts have been made to demonstrate the affinity of Glagolitic with alphabets other than those mentioned above (e.g. Gothic, Georgian, Armenian, &c.); but none of them can be regarded as successful.

¹ See V. Jagić, 'Глаголическое письмо' in *Энци. слав. фил.*, and A. M. Seliščev, *Старославянский язык*, i, Moscow, 1951, pp. 44-46.

² Notably by Sir Ellis Minns, 'Saint Cyril really knew Hebrew', in *Mélanges... Paul Boyer*, Paris, 1925. The author adds the less likely hypothesis that St. Cyril devised both the Slavonic alphabets.

§ 6. The provenance of the Cyrillic script is clear beyond any possibility of doubt: the majority of the letters are identical with the corresponding characters of the Greek uncial (majuscule) script of the tenth century. The characters representing the Slavonic sounds not found in Greek are in general clearly recognizable as simplified versions of their Glagolitic counterparts (the letters for *b*, *ž*, *št*, *c*, *č*, *š*, *ŭ*, *y*, *ž*, *ě*, *ju*, *ę*, *ρ*¹). *z* (*dz*) is a modification of the Cyrillic (Greek) *z*. Cyrillic shows no character corresponding to the rare Glagolitic letter for *g'*, which was no doubt felt to be unnecessary, occurring as it did only in foreign words. The slavish dependence of the Cyrillic alphabet on the Greek is, however, apparent in its inclusion of the unnecessary letters *ǣ* and *ψ*, as well as in the retention of the Greek numerical values of the letters. (In Glagolitic the sequence of numerical values corresponds with the Slavonic, not the Greek, order of the letters: see the Table of Alphabets, *Grammar*, pp. 3-4.)

§ 7. We cannot be certain of the original number or order of the Glagolitic letters. Early sources are conflicting: the monk Chrabr speaks of 38 letters while an alphabetical acrostic poem² by the Bulgarian Constantine Presbyter (probably composed in 894) gives only 36. The original Cyrillic alphabet probably lacked the 'prejotated' vowels *ѣ*, *ѡ*, *Ѣ*, which are rare in the earliest manuscripts.³

§ 8. It is now certain that the Old Church Slavonic language in its original form was based on a Macedonian dialect spoken in the Slavonic hinterland of Salonika. This was finally established by V. Jagić in the second edition of his book *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache* (Berlin, 1913). He thus authoritatively closed a controversy that had been pursued for the better part of a century. The Slovene scholar Bartolomäus (Jernej) Kopitar

¹ The Cyrillic characters for the nasals seem to correspond to the Glagolitic ones placed on their sides.

² Reprinted by A. Vaillant, *Manuel du vieux slave*, ii, Paris, 1948, pp. 76-79.

³ For detailed consideration of the questions referred to in § 7 see J. Vajs, *Rukovět' hlaholské paleografie*, Prague, 1932 (for Glagolitic), A. M. Seliščev, op. cit., especially §§ 15-27; see also the tables of the original Glagolitic and Cyrillic alphabets as reconstructed by R. Nahtigal, *Slovanski jeziki*, 2nd edition, Ljubljana, 1952, pp. xxiii-xxiv.

(1780–1844) had advanced the theory that OCS had been the language of the Slavs of ninth-century Pannonia and that these had been the ancestors of the present-day Slovenes; this interpretation was accepted by Kopitar's compatriot, the great Slavonic philologist Franz (Fran) Miklosich (1813–91). Towards the end of the nineteenth century, however, the researches of Vatroslav Oblak showed the affinities of OCS with present-day Macedo-Bulgarian dialects, particularly those of the villages of Sucho and Visoko, and thus paved the way for Jagić's decisive demonstration of the true character of OCS in the work already mentioned.

The most significant proofs were phonological ones. The South-East Macedonian dialects are unique in showing *št*, *žd* < Common Slavonic *tj*, *dj* (see *Grammar* § 21.2) together with 'a, 'ä < Common Slavonic *ě*. These features also occur in OCS: *št*, *žd* occur in all the OCS texts except the Kiev Missal (for which see p. 50); and the Glagolitic alphabet represents by a single symbol the sounds that go back to Common Slavonic *ja* and *ě* (e.g. *rybarě*, gen. sing. of *rybari*, cf. *raba* from *rabŭ*: *sěsti* < *sěd-ti* [IE root *sed-/sēd-*]) (see *Grammar* § 10). Jagić adduces other arguments (distinction of original *ŭ* and *i* in Macedo-Bulgarian dialects as in OCS; presence of *dz* in these dialects and as a separate character in the Glagolitic alphabet; the existence of the Glagolitic letter *Ѣ* (*g'*) which would only have been necessary in an area familiar with the palatalized Greek pronunciation of *g* in the groups *γε*, *γι*, &c. [see *Grammar* § 2. II. (1)], but they are of less weight than the coincidence of the two decisive features mentioned above.

§ 9. The OCS language is, however, much more than the reduction to writing of a ninth-century Macedonian dialect. It was a new literary language, intended for the use not (or not only) of the Slavs of Macedonia but of those of Moravia and perhaps elsewhere besides. The dialectal differences between the various Slavonic communities must have been very much slighter in the ninth century than they are today; and in any case the new functions that St. Cyril's language was to assume soon obscured its special links with the everyday speech of Macedonia. St. Cyril was faced with the same problem that has taxed the skill of

others before and after him who have had the task of translating the literature of the Christian church into the languages of primitive communities. An abstract vocabulary, often highly technical, had to be created; and the flexible syntax of Greek had to be adapted to a language whose basic syntactical structure was no doubt still paratactic. Some of the sources of the new vocabulary have already been indicated (§ 3): these West Slavonic, Latin, and German elements were added to the translators' native Greek and Macedonian Slavonic vocabulary to forge a language which must soon have become homogeneous through use. The extent to which the brothers succeeded in their task as translators becomes apparent when we compare the OCS Gospel translation with, say, the Old High German Tatian, a translation of parts of the New Testament made only a few decades earlier. The Slavonic version is much more independent in its approach to the original and constantly adapts the wording and constructions of the Greek to suit the genius of the Slavonic language: rarely, if ever, does it resemble its German counterpart in providing a mere word for word gloss on the original.¹

§ 10. No manuscript conveys to us directly the language of Saints Cyril and Methodius: the OCS manuscripts were all written in the eleventh century, with the possible exception of Kiev Miss., Zogr., and Mar., which may have been written in the late tenth century. While a comparison of the oldest Gospel codices (notably Zogr. and Mar.) makes it relatively easy to establish the character of the earliest OCS² yet the preserved texts already show dialectal variations. It is not always possible to establish with certainty the region in which a given manuscript originated, but certain broad distinctions are clear enough: we can distinguish the manuscripts whose originals were written in Moravia, Macedonia, and (Eastern) Bulgaria respectively.

To the first class belongs only Kiev Miss., which is further discussed on p. 50.

¹ For illustrations of the methods of the OCS translators see Seliščev, *op. cit.*, § 10.

² An example of such a reconstructed ('normalized') OCS text is given by A. Vaillant, *Manuel du vieux slave*, ii, Paris, 1948, text No. I.

The texts whose originals can be traced to Macedonia include all the Glagolitic manuscripts represented in this book with the exception of Kiev Miss. and Prague Fr. with their Czech linguistic affinities. The features common to all the texts of this group are the tendency to vocalize the jers (*ŭ*, *i*) as *o*, *e* and the presence (exclusive in Mar., Ps. Sin., and Cloz.) of the old (asigmatic [*idŭ*] and primary sigmatic [*rěchŭ*, *věsŭ*]) aorist forms (see *Grammar* § 69). Other features found frequently but not universally in this group are the tendency to denasalize *ǫ* as *u* and the retention of original *dz*. Two texts of this group (Mar. and Cloz.) have been assigned by some scholars to the Croatian or generally to the Serbo-Croat area, principally on the evidence of the features *ǫ* > *u*, *y* > *i*, and (in Mar. only) gen. sing. *sego* > *sega*, *vŭ-* > *u-*. The tendency to vocalize the jers as *o*, *e*, however, prevents us from describing these two texts (with J. Hamm, *Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika*, Zagreb, 1947, 164) as 'Croatian'.

The remaining group of OCS texts includes the two Cyrillic manuscripts, Savv. Kn. and Supr., which are believed to have been written in the East Bulgarian area: some scholars assign Savv. Kn. to the northern, Supr. to the western part of this area. The characteristic feature of this group is the retention of *ŭ* (cf. Modern Bulgarian). *i* is retained unvocalized in Savv. Kn., but Supr. shows a strong tendency to vocalize it as *e*. *dz* is absent from both manuscripts (see *Grammar* § 25); and while Savv. Kn. still has a number of asigmatic aorists beside the more frequent secondary sigmatic ones (*idochŭ*), Supr. shows no examples of the former type; and neither manuscript has any example of the primary sigmatic aorist except the conventionalized *rěchŭ*.

§ 11. The OCS manuscripts may be divided, in respect of their content, into three main classes:

(i) Translations of the Gospels and the Psalter; these comprise the three Glagolitic Gospel codices: Codex Zographensis (Zcgr.), Codex Marianus (Mar.), and Codex Assemanianus (Ass.); one Cyrillic Gospel manuscript, Savvina Kniga (Savv. Kn.); and a Glagolitic Psalter, Psalterium Sinaiticum (Ps. Sin.).

(ii) Liturgical texts: two Glagolitic manuscripts, the Kiev Missal (Kiev Miss.), and the Euchologium Sinaiticum (Euch. Sin.).

(iii) Homiletic, martyrological, and other theological texts. Apart from short fragments we find texts of this nature in two fragmentary menologies: the Glagolita Clozianus (Cloz.) and the Cyrillic Codex Suprasliensis (Supr.).

To these may be added (iv) the small group of OCS inscriptions, represented in this book by the most important example: the Cyrillic Inscription of Tsar Samuel.¹

§ 12. The texts listed in § 11 all belong to the accepted 'canon' of OCS writing, as do a number of smaller fragments which are enumerated in other manuals of OCS (e.g. those of Kul'bakin and Weingart). In addition it is necessary for the student of OCS to consider certain texts which are connected in language or content with the earliest period of OCS and belong to the tenth or eleventh centuries, but which in their preserved form show very marked divergencies from the OCS linguistic norm. Opinions differ as to whether such texts can properly be called OCS or whether they should not rather be classed with the later national 'recensions' of Church Slavonic which are mentioned in § 13. Three of these texts are represented in this book, one with Russian, one with Czech, and one with Slovene linguistic affiliations: Ostromir's Gospel-Book (Ostr.), the Prague Fragments (Prague Fr.), and the Freising Texts (Freis.).¹

§ 13. As has been mentioned in § 2, Methodius' disciples carried the OCS language and the Slavonic liturgy to new lands—to Bohemia, Croatia, and Bulgaria. It was not long before Bosnia and Serbia were drawn into the Cyrillo-Methodian orbit. Bulgarian missionaries took the language to Russia after the conversion of the Kievan state in the late tenth century. Even non-Slavonic Roumania later accepted the language of St. Cyril in church and chancery, where, until the sixteenth century, it played the same

¹ More detailed information about all these texts will be found in the appropriate sections of the anthology. With the exception of the extract from Kiev Miss. on p. 51 the extracts from Glagolitic manuscripts reproduced in this book are given, in accordance with modern practice, in Cyrillic transcription.

part as Latin in the West. Under these conditions it could not be expected that the language would remain unitary. It took on a distinct local colouring according to the areas in which it was used and the result was the different national forms or 'recensions' of Church Slavonic: Bohemian, Croatian, Serbian, Russian and Roumanian Church Slavonic, and Middle Bulgarian.¹ The Bohemian stream dried up after the expulsion of the monks from the Sázava monastery in 1096; but for all the other regions concerned Church Slavonic was the principal, sometimes the exclusive, vehicle of literature throughout the Middle Ages and even beyond. The literary languages of the Orthodox Slavs were formed by a process of emancipation from the influence of Church Slavonic. For a full understanding of the literature and civilization of the Slavonic peoples a study of OCS is essential. It is thus not merely a necessary instrument for the Slavonic philologist: it is a common, unifying factor in Slavonic civilization.

¹ This inconvenient term is still the most common to describe texts in Church Slavonic of the Bulgarian recension. Bulgarian Church Slavonic would be preferable, but for the continued existence of the term Old Bulgarian alongside OCS. Macedonian Church Slavonic is now sometimes distinguished from Middle Bulgarian as a separate recension.

A. GLAGOLITIC TEXTS

I. CODEX ZOGRAPHENSIS

The Codex Zographensis (Zogr.) is a Glagolitic parchment manuscript of 303 ff. which takes its name from the Zographos monastery on Mount Athos, whose monks presented the manuscript to the Russian Tsar Alexander II in 1860. The Tsar in his turn presented it to the St. Petersburg (now Leningrad) Public Library, where it is still preserved. The codex contains a *tetraeuangelion* or version of the four Gospels. The beginning is missing (the text begins with Matt. iii. 11) and ff. 41-57 (= Matt. xvi. 20-xxiv. 20) have been written by a younger (late eleventh- or early twelfth-century) hand. The gospel translation ends with f. 288; there follows a Cyrillic *synaxarion* (calendar of Saints' days with indication of the gospel for each day) of later date. The language of Zogr. (which was no doubt written in Macedonia, perhaps as early as the end of the tenth century) is a good reflection of the earliest OCS. A characteristic feature of this text, however, is the assimilation of the jers (*ǫ* before front vowel > *i*; *ǐ* before back vowel > *ǔ*). Zogr. has been edited by V. Jagić, *Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus*, Berlin, 1879 (photographic reprint, Graz, 1954).

(a) Matthew iv. 17-vii

17 ѠТЪ ТОЛИ НАЧАТЬ
НЄ. ПРОПОВѢДАТИ І ГЛАТИ.
ПОКАИТЕ СЯ ПРИБЛИЖИ БО СЯ
ЦРСТВІЕ НЕСКОЕ. КОН.
18 Х О Д Я Ж Е ПРИ МОРИ ГАЛНАѢ
ІСЦѢМЪ. ВІДѢ ДѢКА БРАТРА
СИМОНА НАРИЦАИШТААГО СЯ
ПЕТРА. І АН'ДРѢИ БРАТРА ЕГО.
ВЪМѢТАИШТА МРѢЖА ВЪ
МОРЕ. БѢАШЕТЕ БО РЫБАРѢ.
19 І ГЛА ІМА. ГРАДѢТА ВЪ СЯѢ
ДЪ МЕНЕ. І СЪТВОРИЖ ВЪ
ЧКОМЪ ЛОВЬЦА. 20 ОНА ЖЕ АБЕ
ОСТАВЬША МРѢЖА. ПО НЕМЪ
ІДОСТЕ. 21 І ПРѢШЕДЪ ТЖДѢ КИ
ДѢ ІМА ДѢКА БРАТРА. ІѢКОВА
ЗЕКЕДЕѢКА. ІѢАНА БРАТА І

МОУ. ВЪ КОРАБИ СЪ ЗЕВЕДЕО
 МЪ ОЦЕМЪ ЕЮ. ЗАКАЗАЖ
 ШТА МРЪЖА СВОЮ. І ВЪЗЪВА К.
 22 ОНА ЖЕ АБНЕ ОСТАВША КОРАБЪ.
 І ОЦА СВОЕГО ПО НЕМЪ ІДОСТЕ.
 23 І ПРОХОЖДАШЕ ВСѢХЪ ГАЛИЛЕ
 ИЖ НС. ОУЧА НА СЪНЪМИШТИХЪ
 ІХЪ. І ПРОПОВѢДАША ЕВАНГІИ
 ЦРКВИ. І ЦѢЛА ВЪСѢКЪ НЕ
 ДЖГЪ. І ВЪСѢКЪ ЯЗЪКЪ ВЪ ЛЮ
 ДЕХЪ. 24 І ИЗИДЕ СЛОУХЪ ЕГО ВЪ
 ВЪСЕН СЪРИ. І ПРИВѢСА І
 МОУ ВЪСА БОЛАШТАЯ. РАЗЛИ
 ЧНЫМИ НЕДЖГЫ. І СТРА
 СЪМИ ОДРЪЖИНЫ. І БѢ
 СЪНЫЯ. І МѢСАЧНЫЯ
 ЗЪЛЫ НЕДЖГЫ ІМЖТА.
 І ОСЛАБѢНЫ ЖИЛАМИ.
 І ИЦКАН Я. 25 І ПО НЕМЪ ІДОША
 НАРОДИ МНОСИ. ОТЪ ГАЛИЛЕЯ
 І ДЕКАПОЛЪ І ОТЪ ІАМА І И
 ЮДЕЯ. І СЪ ОНОГО ПОЛОУ ІОРДАН.
 V.1 ОУЗЪРКЪ ЖЕ НАРОДЪ ВЪЗИ
 ДЕ НА ГОРЪ. І ЪКО СѢДЕ ПРИ
 СѢДНИША КЪ НЕМОУ ОУЧЕ
 НИЦИ ЕГО. 2 І ОТВРЪЗЪ ОУСТА
 СКОѢ ОУЧАШЕ Я ГЛА:
 3 БЛАЖЕНИ НИШТИ ДУХОМЪ. ЪКО
 ТѢХЪ ЕСТЬ ЦРКО НЕСКОЕ: 4 БЛА
 ЖЕНИ ПЛАЧУЩИ. ЪКО ТИ ОУ
 ТѢШАТЪ СЯ: 5 БЛАЖЕНИ КРОТЦИ.
 ЪКО ТИ НАСЛѢДАТЪ ЗЕМЛЮ.
 6 БЛАЖЕНИ АЛЧУЩИ І ЖА
 ЖДУЩИ ПРАВЪДЫ РАДИ.
 ЪКО ТИ НАСЫТАТЪ СЯ: 7 БЛАЖЕ
 НИ МИЛОСТИВИ. ЪКО ТИ ПО
 МИЛОВАНІ БЖДЖТЪ: 8 БЛАЖЕ
 НИ ЧИСТИ СРЪДЦЕМЪ. ЪКО ТИ
 БА ОУЗЪРАТЪ: 9 БЛАЖЕНИ СЪ
 МИРЪЖУЩИ. ЪКО ТИ СНОРЕ БЖИ

нарежѣтъ сѧ: 10 блаженн изгѣ
 нани правѣдѣ ради. ꙗко ꙗко
 хѣ естъ црство неское: 11 блаже
 ни есте егда поносѣтъ камѣ.
 ꙗже ижеденѣтъ въ. ꙗже рекѣтъ.
 въскѣтъ зѣла ꙗла на въ. а ꙗже
 ште мене ради: 12 Радоуѣте сѧ
 ꙗже веселите сѧ. ꙗко мѣзда ва
 ша многа естъ на небесехѣ:
 тако бо изгѣнаша пророкѣ.
 ꙗже въша прѣжде васѣ. 13 въ
 есте солѣ земн. аште же со
 лѣ обоуѣтъ. чимъ осолитѣ сѧ.
 ни чѣсому же вѣдетѣ къ то
 му. да ꙗжепана вѣдетѣ
 кънѣ. ꙗже попираема чкѣ. зач.
 14 Въ есте свѣтъ мироу. не
 можетѣ градѣ оукрѣтити сѧ вр.
 хоу горы стоѧ. 15 ни въжагаѣ
 тѣ свѣтильника. ꙗже поставѣ
 жѣтъ его подѣ спждомѣ.
 нѣ на свѣшѣтницѣ. ꙗже свѣти
 тѣ въскѣтъ. ꙗже въ храминѣ
 сѣтъ. 16 тако да просвѣти
 тѣ сѧ свѣтъ вашѣ прѣдѣ чкѣ.
 да оузыратѣ дѣла ваша добраѣ.
 ꙗже прославѣтъ оца вашего ꙗже
 жѣ естъ на нехѣ. 17 Не мните
 ꙗко приде разоритѣ закона
 ли пророкѣ. не приде разоритѣ
 нѣ ꙗжепнитѣ. 18 амин'. амин'.
 ꙗже камѣ. додеже прѣ
 детѣ не љ ꙗже земѣ. писма
 единно. ли единна чрѣта не прѣ
 ѣдетѣ отѣ закона. додеже
 всѣ вѣдѣтъ. 19 ꙗже бо разори
 тѣ единѣ заповѣдѣ. ꙗже сѣхѣ
 малѣхѣ. ꙗже наоучитѣ тако
 чкѣ. мѣни наречетѣ сѧ
 въ црси нескѣмѣ. а ꙗже сѣтво

ритѣ ꙗкоуचितѣ. съ велни
 наречетѣ сѧ въ црси нещѣмъ.
 20 Глѣж бо вамъ. ꙗко аште не
 изведетѣ правѣда ваша.
 паче кѣнижъникъ ꙗко фарисеи.
 не ꙗмате вынѣти въ црсо
 неское. 21 слышасте ꙗко ре
 чено бысть древънимъ.
 не оубиешѣ. ꙗже бо оубиетѣ.
 повиненъ естъ сѣдоу. 22 азъ
 же глѣж вамъ. ꙗко гнѣваѣа
 ꙗ сѧ на брата своего спы
 ти. повиненъ естъ сѣдоу.
 ꙗже бо речетѣ братоу сво
 емоу. ракъка. повиннъ естъ
 сънѣмиштю. а ꙗже рече
 тѣ боуе. повиненъ естъ ꙗе
 онѣ огньнѣи. 23 аште оубо при
 несеши даръ скон къ ол'тарю.
 ꙗко тоу помѣнешѣ ꙗко брѣ твои
 ꙗматѣ нѣчто на тѣ. 24 оста
 ви даръ твои прѣдъ ол'та
 ремъ. ꙗже шедъ прѣжде съми
 ри сѧ съ братомъ твоимъ.
 ꙗко тѣгда пришьдъ принеси да
 ръ скон. 25 Бѣди оубѣштаѣа.
 сѧ съ сѣпърьмъ своимъ
 скоро. доѣдеже еси на пѣ
 ти съ нимъ. да не прѣдастъ
 тебе сѣпъръ сѣди. ꙗко сѣ
 ди тѣ прѣдастъ слоузе
 ꙗ въ темънищѣ вѣврѣжетѣ тѣ.
 26 аминъ. глѣж ти не ꙗзидеши
 отъ тѣждѣ. донѣдеже възда
 си послѣдъни. конѣдратѣ.
 27 Слышасте ꙗко речено бы
 стѣ древънимъ. не прѣлю
 бы сътвориши. 28 азъ же глѣж
 вамъ. ꙗко вѣскъ ꙗже възъ
 ритѣ на женѣ съ похотижъ.

ОУЖЕ ЛЮБЫ СЪТВОРИ СЪ НЕМЪ.
 ВЪ СРЪДЦИ СВОЕМЪ. 29 АШТЕ
 ЖЕ ОКО ТВОЕ ДЕСНОЕ СЪБЛА
 ЖНѢТЪ ТА ІСТЪКНИ Е. І ОУГЪ
 ВРЪЗН ОУГЪ СЕБЕ. ДОБРѢ БО
 ТИ ЕСТЬ ДА ПОГЫБѢТЪ ЕДИ
 НЪ ОУДЪ ТВОИХЪ. А НЕ ВСЕ ТѢ
 ЛО ТВОЕ КЪВРЪЖЕНО ЕЖДЕ
 ТЪ ВЪ КЕОНЪ. 30 І АШТЕ ДЕСНАѢ
 ТВОѢ РЖКА СЪБЛАЖНАЕТЪ
 ТА. ОУСѢЦЕ ИЖ. І ОУТВРЪЗН
 ОУГЪ СЕБЕ. ДОБРѢ БО ТИ ЕСТЬ
 ДА ПОГЫБѢТЪ ЕДИНЪ ОУДЪ
 ТВОИХЪ. А НЕ ВСЕ ТѢЛО ТВОЕ
 КЪВРЪЖЕНО ЕЖДЕТЪ ВЪ КЕ
 ОНЪ. 31 РЕЧЕНО ЖЕ БЫСТЪ.
 ІЖЕ АШТЕ ПОУСГНТЪ ЖЕНЪ
 СВОИХЪ. ДАСТЪ ЕИ КЪНИГЪ
 РАСПОУСТЪНЫМЪ. 32 АЗЪ ЖЕ
 ГЛѢЖ ВАМЪ. ТКО ВЪСѢКЪ

ПОУШТАМЪ ЖЕНЪ
 СВОИХЪ. РАЗКЪ СЛОВЕСЕ
 ЛЮБОДЪНАЛОГО. ТВОРИТЪ
 ИЖ ПРѢЛЮБЫ ДѢАТИ. І ИЖЕ
 ПОДЪПѢГЖ ПОИМѢТЪ. ПРѢ
 ЛЮБЫ ДѢЕТЪ. 33 ПАКЪ СЛЪ
 ШАСТЕ ТКО РЕЧЕНО БЫСТЪ
 ДРЕВЪНИМЪ. НЪ ВЪ ЛЪЖЕ
 КАКЪНЕШИ СЪ. ВЪЗДАСИ ЖЕ
 ГЪНИ КАЛТЪКЪ СВОИ. 34 АЗЪ
 ЖЕ ГЛѢЖ ВАМЪ. НЕ КАЛТИ СЪ
 ВАМЪ. НЕ КАЛТИ СЪ ОУГЪНЪ
 ДЪ. НЕКОМЪ. ТКО ПРѢСТОЛЪ
 ЕСТЬ ЕЖИ. 35 НИ ЗЕМЛѢЖ. ТКО
 ПОДЪНОЖИЕ ЕСТЬ НОГАМА
 ЕГО. НИ ЕЛМЪ ТКО ГРАДЪ Е
 СТЬ РЕЛКАЛОГО ЦРѢ. 36 НИ ГЛА
 ВОИХЪ СВОИХЪ КАНИ.
 СЪ. ТКО НЕ МОЖЕШИ ВЛАСА
 ЕДИННОГО БѢЛА. АИ ЧРЪНА СЪ

ТВОРИТИ. 37 БЖДИ ЖЕ СЛО
 ВО ВАШЕ. ЕН. ЕН. І НИ НИ.
 ЛИХОЕ БО СЮ ОТЪ НЕПРИЪЗНИ
 ЕСТЬ. 38 СЛЫШАСТЕ ЪКО РЕЧЕ
 НО БЪ. ОКО ЗА ОКО. І ЗЖЕЪ
 ЗА ЗЖЕЪ. 39 АЗЪ ГЛѢЖ ВАМЪ.
 НЕ ПРОТИВЕНИ СЯ ЗЪЛОУ. НЪ
 АШТЕ КЪТО ТА ОУДАРИТЬ. ВЪ
 ДЕСНЖЪ ЛАНИТЪ. ОБРАТИ
 СЯ ЕМОУ ДРОУГЖЪ. 40 І ХОТАШТЮ
 МОУ СЖДЪ ПРИМАТИ СЪ ТОКОЖ.
 І РИЗЪ ТВОЕЖ ВЪЗАТИ. ОТЪ
 ПОУСТИ ЕМОУ І СРАЧНИЦЪ ТВОЕЖ.
 41 І АШТЕ КЪТО ПОІМЕТЪ ТА
 ПО СИЛЪ. ПРЪПЪРИШТЕ ЕДИ
 НО ІДИ СЪ ННМЪ ДВЪ. ЗАЧ.
 42 ПРОСЛАШТЮМОУ ОУ ТЕБЕ ДАН
 І ХОТАШТААГО ОТЪ ТЕБЕ ЗА
 ЯТИ. НЕ ОТЪВРАТИ. 43 СЛЫ
 ШАСТЕ ЪКО РЕЧЕНО БЪ. ВЪ
 ЗАЮБИШИ ПОДРОУГА СВОЕГО.
 І ВЪЗНЕАВИДИШИ ВРАГЪ
 СВОЯ. 44 ИЗЪ ЖЕ ГЛѢЖ ВАМЪ.
 ЛЮБИТЕ ВРАГЪ ВАША.
 БЛАГОСЛОВИТЕ КЛѢНЖИТА
 Я ВЪ. ДОБРО ТВОРИТЕ НЕ
 НАВИДАШТИМЪ ВАСЪ.
 І МОЛИТЕ. ЗА ТВОРАШТА
 Я ВАМЪ НАПАСТИ. І ИЗГО
 НАШТАЯ ВЪ. 45 ДА ЕЖДЕТЕ
 СНОКЕ ОЦА КАШЕГО. ІЖЪ Е
 СТЬ НА НЕБЕСЕХЪ. ЪКО СЛЪ
 НКЕ СКОЕ СИЖЕТЪ. НА ЗЪ
 ЛЪ І БЛАГЪ. І ДЪЖДИТЬ
 НА ПРАВЕДЪНЫЯ. І НЕПРА
 ВЪДЪНЫ. 46 АШТЕ ЛЮБИТЕ
 ЛЮБАШТАЯ ВЪ. КЖЪ МЪ
 ЗДЪ ІМАТЕ. НЕ І МЪЗДО
 МЪЦИ ЛИ ТОЖДЕ ТВОРАТЬ.
 47 І АШТЕ ЦЪЛОУЕТЕ ДРОУГЪ

ВАША. ТОКМО ЧЬТО ТВОРИТЕ.
 НЕ І МЪЗДОІМЬЦИ ЛИ ТОЖДЕ
 ТВОРАТЪ. 48 БЖДѢТЕ ОУБО СЪ
 ВРЪШЕНИ. ЪКО І ОЦЪ ВАШЪ НЕС(КЪ)
 СЪВРЪШЕНЪ ЕСТЬ. КОН. ЗАЧ.
 VI.1 БЪ НЕМАЛѢТЕ МНОЛОСТЫННА
 ВАША. НЕ ТВОРИТИ ПРѢДЪ ЧК(Ъ)
 ДѢ ВИДИМИ БЖДЕТЕ ІМН.
 АШТЕ ЛИ ЖЕ НИ. МЪЗДЪ НЕ
 ІМАТЕ ОТЪ ОЦА ВАШЕГО. ІЖЬ
 ЕСТЬ НА НЕБЕСЕХЪ. 2 ЕГДА ОУБО
 ТВОРИШИ МНОЛОСТЫННЪ.
 НЕ ВЪСТРЖЕН ПРѢДЪ СОБОЖ.
 ЪКО УПОКРИТИ ТВОРАТЪ ВЪ
 СЪНЪМИШТИХЪ. І ВЪ СТЪ
 ГНАХЪ. ДА ПРОСЛАВАТЪ СѦ
 ОТЪ ЧКЪ. АМИНЬ ГЛѢЖ ВАМЪ.
 ВЪСПРИИМЖТЪ МЪЗДЖ
 СВОЖ. 3 ТЕБѢ ЖЕ ТВОРАШТЮ
 МНОЛОСТЫННЪ. ДА НЕ ЧЮ
 ЕТЬ ШЮЦА ТВОЕ. ЧЬТО ТВО
 РИТЪ ДЕСНИЦА ТВОЕ. 4 ДА БЖ
 ДЕТЪ МНОЛОСТЫННИ ТВОЕ ВЪ
 ТАИНЪ. І ОЦЪ ТВОИ ВИДА ВЪ
 ТАИНЪ. ВЪЗДАСТЪ ТЕБѢ АБѢ.
 5 І ЕГДА МОЛИШИ СѦ НЕ БЖДИ
 ЪКО І АНЦЕМЪРЪ. ЪКО ЛЮБАТЪ.
 НА СЪНЪМИШТИХЪ. І ВЪ СТЪ
 ГНАХЪ. НА РАСПЖТИХЪ. СТО
 ЯШТЕ МОЛИТИ СѦ. ДА ЪВА
 ТЪ СѦ ЧКОМЪ. АМИНЬ ГЛѢЖ
 ВАМЪ. ЪКО ВЪСПРИИМЖТЪ МЪ
 ЗДЖ СВОЖ. 6 ТЪ ЖЕ ЕГДА МО
 ЛИШИ СѦ. ВЪНИДИ ВЪ КЛѢТЬ
 ТВОЖ. І ЗАТВОРЪ ДВѢРИ
 ТВОЯ. ПОМОЛИ СѦ ОЦЮ ТВОЕ
 МОУ ВЪ ТАИНЪ. І ОЦЪ ТВОИ ВИ
 ДАН ВЪ ТАИНЪ. ВЪЗДАСТЪ
 ТЕБѢ АБѢ. 7 МОЛАШТЕ ЖЕ
 СѦ НЕ АНХО ГЛѢТЕ. ЪКОЖЕ І ІА

ЗЫЧЬНИЦИ· МѢНАТЬ СЯ ЪКО

ВЪ МНОСѢ ГЛАНИ СВОЕМЪ·

ОУСЛАШАНИ БЖДЖТЪ·

8 НЕ ПОДОБИТЕ СЯ ОУБО ИМЪ· ВѢСТЪ

БО ОЦЪ ВАШЪ ІХЪЖЕ ТРѢБОУЕТЕ·

ПРѢЖДЕ ПРОШЕНИѢ ВАШЕГО·

9 ТАКО ОУБО МОЛАНТЕ СЯ ВЪ:

Г҃ЧЕ НАШЪ· ІЖЕ ЕСИ НА НЕБЕ

СЕХЪ· ДА СТИТЪ СЯ ІМА ТВОЕ·

10 ДА ПРИДЕТЪ ЦРѢСТВІЕ ТВОЕ·

ДА БЖДЕТЪ ВОЛѢ ТВОѢ· ЪКО

НА НСН І НА ЗЕМЛН· 11 ХЛѢБЪ

НАШЪ НАСТОЯШТ·.....

ДАЖДЪ НАМЪ ДНЕСЪ· 12 І ОТЪ

ПОУСТИ НАМЪ ДЛѢГЫ НАШ(А)·

ЪКО І МЫ ОТЪПОУШТАЕМЪ

ДЛѢЖЬНИКОМЪ НАШИМЪ·

13 І НЕ ВЪВЕДИ НАСЪ ВЪ НАПА

СТЬ· НЪ ІЗБАВИ НЫ ОТЪ НЕ

ПРІѢЗНИ· ЪКО ТВОЕ ЕСТЬ

ЦРѢСТВІЕ· І СИЛА І СЛАВА ВЪ

(ВѢК) ВѢК(ОМЪ) АМИНЬ· ЗАЧ·

14 ИШТЕ БО ОТЪПОУШТАЕТЕ

ЧКОМЪ СЪГРѢШЕНИѢ ІХЪ· ОТЪ

ПОУСТИТЪ І ВАМЪ ОЦЪ ВАШЪ

НЕСКЪЛ·

15 ОТЪПОУСТИТЪ ВА

МЪ· СЪГРѢШЕНИИ ВАШИХЪ·

16 Б҃ГДА ПОСТИТЕ СЯ· НЕ БЖДЖ

ТЕ ЪКО УПОКРИТИ· СѢТОУЖШТЕ·

ПРОСИРАЖДАЖШТЕ БО ЛИЦА

СВОѢ· ДА ВНИША СЯ АВИЛИ

ЧКОМЪ ПОСТАШТЕ· АМИНЬ

ГЛѢЖ ВАМЪ· ЪКО ВЪСПРИ

МЖТЪ МЪЗДЖ СВОЖ· 17 ТЫ

ЖЕ ПОСТА СЯ ПОМАЖИ СИ ГЛА

ВЖ СВОЖ· І ЛИЦЕ ТВОЕ ОУ

МЫ· 18 ДА НЕ АВИШИ СЯ ЧКО

МЪ ПОСТА СЯ· НЪ ОЦЮ ТВОЕ

МОУ· ІЖЬ ЕСТЬ ВЪ ТАИНѢ·

І ОЦЬ ТВОИ ВИДАИ ВЪ ТАИ
 НѢ. ВЪЗДАСТЪ ТЕБѢ АНГ.
 19 НЕ СЪКРЫКАНТЕ СЕБѢ СЪ
 КРОВИШТА НА ЗЕМН. ІДЕ
 ЖЕ ЧРЪВЪ І ТЪЛѢ ТЪЛНТЪ.
 ІДЕЖЕ ТАТНЕ ПОДЪКОПАВА
 ЪТЪ І КРАДЖТЪ. 20 СЪКРЫ
 КАТЕ СЕБѢ СЪКРОВИШТА
 НА НЕСЕ. ІДЕЖЕ НИ ЧРЪВЪ
 НИ ТЪЛѢ ТЪЛНТЪ. ІДЕЖЕ НИ
 ТАТНЕ ПОДЪКОПАЖТЪ НИ
 КРАДЖТЪ. 21 ІДЕЖЕ БО ЕСТЬ СЪ
 КРОВИШТЕ ВАШЕ. ТОУ ЕСТЬ
 І СРДЦЕ ВАШЕ. 22 СВѢТИЛЪ
 НИКЪ ТѢЛОУ ЕСТЬ ОКО. АШТЕ
 ОУБО БЖДЕТЪ ОКО ТВОЕ ПРО
 СТО. ВСЕ ТѢЛО ТВОЕ БЖДЕ
 ТЪ СВѢТЪЛО. 23 АШТЕ ЛИ ОКО
 ТВОЕ АЖКАВО БЖДЕТЪ. ВСЕ
 ТѢЛО ТВОЕ ТЪМЪНО БЖДЕ
 ТЪ. АШТЕ ОУБО СВѢТЪ ІЖЕ
 ВЪ ТЕБѢ. ТЪМА ЕСТЬ. ТѢ ТЪ
 МА КОЛЬМИ: 24 НИКЪЛ ЖЕ РА
 БѢ НЕ МОЖЕТЪ ДѢЛА ГЛА
 РАБОТАТИ. ЛИ БО ЕДИННОГО
 ВЪЗНЕНАВИДИТЪ. А ДРОУГА
 ГО ВЪЗЛЮБИТЪ. ЛИ ЕДИНО
 ГО ДРЪЖИТЪ СЯ. А О ДРОУСѢ
 МЪ НЕ БРѢШТИ ВЪЧЪНЕТЪ.
 НЕ МОЖЕТЕ БУ РАБОТАТИ І
 МАМОНЪ: 25 Бего ради ГЛѢЖ
 КАМЪ. НЕ П'ЦѢТЕ СЯ ДШЕЖ
 СВОЕЖ. ЧЪТО ЪСТЕ ІЛИ ЧТО
 ПИТЕ. НИ ТѢЛОМЪ ВАШИМЪ.
 ВЪ ЧТО ОБЛѢЧЕТЕ СЯ. НЕ ДША
 ЛИ КОЛЬМИ ЕСТЬ ПИШТА.
 І ТѢЛО ОДЕЖДА. 26 ВЪЗЪРИТЕ
 НА ПТИЦА НЕСКЪМЪ. КАКО
 НЕ СЪЖТЪ НИ ЖЪНЖТЪ. НИ
 СЪБИРАЖТЪ ВЪ ЖИТЪНИЦЪ.

і оцѣ вашѣ нескѣи питѣ
 етѣ ѿ. не кѣ ли паче лоу
 чѣши іхѣ есте. 27 кт'о же отѣ
 касѣ некѣ сѧ. можетѣ при
 ложити тѣлеси своемѣ
 лакѣтѣ единѣ. 28 і о одежди
 чѣто сѧ печете. съмотри
 те цвѣтѣ селѣнѣихѣ како
 растѣтѣ. ни троуждаѣ
 тѣ сѧ ни придѣтѣ. 29 глѣж
 же камѣ. ꙗко ни соломѣнѣ.
 кѣ всен слакѣ свои обѣ
 че сѧ. ꙗко единѣ отѣ сиѣхѣ.
 30 аште же сѣно дѣньсѣ сѣ
 шее. а ѡутрѣ кѣ огнѣ кѣмѣ
 гаемо. бѣ тако одѣетѣ. ко
 лми паче касѣ маловѣри.
 31 не пѣкте сѧ оубо глѣжнѣ.
 чѣто кѣмѣ ли чѣто немѣ.
 ли чимѣ одеждемѣ сѧ. 32 всѣ
 хѣ бо сиѣхѣ ѿзыци іштѣтѣ.
 кѣстѣ бо оцѣ вашѣ нескѣи.
 ꙗко трѣбоуеѣ сиѣхѣ кѣсѣхѣ.
 33 іштѣте же прѣжде црѣстѣи
 бжѣи. і правѣдѣ его. і си
 всѣ приложѣтѣ камѣ. кон.
 34 Не пѣкте сѧ оубо на оутрѣи.
 ѡутрѣи бо дѣ сокоѣ нече
 тѣ сѧ. довлѣтѣ дѣни зѣло
 ба свѣ. зач. VII.1 Не осжда
 нѣ. да не осждени бж
 дете. 2 імѣ же бо сждомѣ
 сждѣте. сждѣтѣ камѣ.
 і въ нѣж же мѣрж мѣрѣте.
 кѣзмѣратѣ камѣ. 3 чѣто
 же видиши сжѣцѣ іжѣ е
 стѣ въ оцѣ брата твоего.
 а брѣвна еже естѣ кѣ оцѣ
 твоємѣ не чюеши. 4 ли како ре
 чеши братоу своему. остави

і изъѣмъ сжечеъ изъ очесе
 твоего. і се вѣрѣнно кѣ оцѣ
 твоемъ 5 лицемѣре. изъѣми
 прѣкѣ вѣрѣнно изъ очесе
 твоего і тѣгда оубѣриши
 изъати і сжечеъ. изъ оче
 се брата твоего. 6 Не дадите
 стаго псомѣ. ни помѣта
 те бисерѣ вашихъ прѣдѣ
 скинѣи. да не поперж
 тѣ ихъ ногами скоими.
 і вращыши сѣ растрѣгнѣ
 тѣ кѣ. 7 Просите. і дастѣ
 сѣ камѣ. ішѣте. і обра
 штете. тѣѣте і отѣрѣ
 зетѣ сѣ камѣ. 8 вѣскѣ бо
 просѣи приѣметѣ. і н
 штѣи обѣрѣтѣтѣ. і тѣѣ
 кѣштоуѣмоу отѣрѣзетѣ сѣ. кон
 9 ли кѣто естѣ отѣ касѣ чѣкѣ.
 еже аште вѣспроситѣ сѣѣ
 твои хѣбеа. еда каменѣ
 подастѣ емоу. 10 ли аште рѣ
 кѣ. подаси ли емоу змиѣ.
 11 аште оубо кѣ лѣжавѣи сѣ
 ште. оумѣте дааниѣ кла
 га даѣти чѣдомѣ кашиѣмѣ.
 колѣми паче оцѣ вашѣ іжѣ е
 стѣ на нехѣ. дастѣ благаѣ
 просѣшѣиѣмѣ оу ѣго:
 12 Бѣск оубо елико хѣштете
 да тѣорѣтѣ камѣ чѣи. та
 ко і кѣ тѣворите имѣ. се ко
 естѣ законѣ і прѣроци. 13 вѣни
 дѣте жѣѣкѣми кѣратѣ.
 ѣко прѣстрана кѣрата. і шн
 рокѣ пѣтѣ. кѣкѣодѣи кѣ па
 гоубѣж. і мнози сѣжѣтѣ кѣ
 хѣдашѣи имѣ. 14 колѣ жѣѣ
 ка кѣрата і тѣкенѣ пѣтѣ.

вѣводѣ вѣ животѣ. і ма
 ло ихъ естѣ іже і обрѣтаѣ(тъ)
 15 Вѣнемлѣте отѣ лѣжнихъ
 пророкъ. іже приходѣтъ къ
 камъ къ одеждахъ овчѣхъ.
 вѣнжтрѣждоу же сѣтъ
 вѣщи. хѣштѣниці. 16 отѣ
 плодѣ ихъ познаете ѿ.
 Ёда обѣмѣѣтъ отѣ трѣ
 ниѣ гроздѣ. ли отѣ рѣпѣкъ
 смокѣви. 17 тако всѣко дрѣво
 добро. плодѣ добры творѣ
 тѣ. а зѣло дрѣво плодѣ зѣ
 лы творѣтъ. 18 не можетѣ
 дрѣво добро плода зѣла тво
 рити. ни дрѣво зѣло добра
 плода творѣти. 19 всѣко дрѣ
 во еже не сѣтворѣтъ плода
 добра. посѣкаѣтъ. і вѣ ѡ
 гнѣ вѣметаѣтъ: 20 Тѣмѣ
 же оубо отѣ плодѣ ихъ по
 знаете ѿ. 21 не всѣкъ глаго
 лѣтъ гн̄ гн̄. вѣнидетѣ вѣ
 црѣство неское. нѣ творѣи
 колы ѡца моего. іжѣ е
 стѣ на несахъ. 22 Мнози ре
 кѣтъ мнѣ вѣ тѣ днѣ гн̄ гн̄.
 не къ твоѣ ли ѿма пророчѣ
 ствовахомѣ. і твоѣмѣ
 іменемѣ всѣхъ изгѣна
 хомѣ. і твоѣмѣ іменемѣ
 силѣ многѣ створихомѣ.
 23 і тогда испокѣмѣ
 імѣ. тѣко николиже знахѣ
 васѣ. отидѣте ѡтѣ мене
 дѣлаѣшні безаконіе.
 зач. 24 Всѣкъ оубо іже
 слышитѣ слова моѣ си.
 і сѣтворѣтъ тѣ. оуподобѣѣ
 ни мѣю мѣдроу. іжѣ сѣ

зѣда храмѣнѣ своѣхъ на ка
 мене. 25 і сѣнидѣ дѣждѣ
 і придѣ рѣкѣ. і възвѣ
 аша вѣтри. і нападѣ на
 храмѣнѣ тѣхъ. і не паде са.
 основана бо вѣ на каменѣ.
 26 і всѣхъ слышанѣ сложе
 са моѣ си. і не тѣхъ ихъ.
 оуподобитѣ са мѣхъ коу.
 іжѣ сѣзѣда храмѣнѣ своѣхъ
 на пѣсѣнѣ. 27 і сѣнидѣ дѣждѣ
 і придѣ рѣкѣ. і възвѣ
 аша вѣтри. і опѣрѣша са
 храмѣнѣ тѣхъ. і паде са.
 і вѣ раздрѣшеніе еѣ не
 лне сѣло. 28 і вѣстѣ егда сѣ
 конча не. всѣхъ сложе са си.
 дикѣхъ са народѣ о оуѣ
 ннѣ еѣ. 29 вѣ ко оуѣ тѣхъ кѣ
 стѣ имѣ. і не тѣхъ кѣннѣхъ
 ницѣ ихъ. і фарисѣи:

(b) Luke i

ЄВАНГЕЛІЄ ѿ ТЪ ЛОУКЪ:

I-1 По неже оубо. мнози начаша.
 чинити повѣстѣ. ѿ извѣ
 стѣнѣхъ вѣ насѣ вѣстѣхъ.
 2 тѣхъже прѣдаша намѣ. бѣвѣ
 шѣ іскони самовѣдѣнѣ.
 і слоугѣхъ словесѣхъ. 3 ізѣ
 ли са і мѣнѣ хождашю. і
 с прѣва по всѣхъ. вѣ істѣ
 нѣхъ по радѣ. псати тѣхъ.
 славѣнѣ тѣхъ. 4 да ра
 зѣмѣши. ѿ ннѣхъже наоу
 чилѣ са іси словесѣхъ.

ОУТВѢРЖДЕНЬЕ. 5 БЫСТЪ
 ВЪ ДЪНИ ІРОДА ЦРѢ. ІЮДЕІСКА.
 ІЕРЕИ ЕТЕРЪ ІМЕНЕМЪ ЗАХАРИѢ.
 ОТЬ ДЪНЕВЪНЫМЪ ЧРѢДЪ ІАВИ
 ІНА. І ЖЕНА ЕГО ОТЬ ДЪШТЕРЪ І
 РОИЪ. ІМА ЕІ. ЕЛИСАВѢТЬ.
 6 БѢАШЕТЕ ЖЕ ОБА ПРАВѢДЪНА
 ПРѢДЪ БМЪ. ХОДАШТА ВЪ ЗАПО
 ВѢДЪХЪ ВСѢХЪ. І ОПРАВѢДА
 НИХЪ ГНІХЪ. БЕС ПОРОКА.
 7 І НЕ БѢ ІМА ЧАДА. ПО НЕЖЕ БѢ
 ЕЛИСАВѢТЬ НЕПЛОДЪ. І ОБА
 ЗАМАТОРѢВѢША ВЪ ДЪНЕХЪ
 СВОИХЪ БѢАШЕТЕ. 8 БЫСТЪ ЖЕ
 СЛОУЖАШТЮ МОУ. ВЪ ЧИННОУ ЧРѢ
 ДЪ СВОЕЪ ПРѢДЪ БМЪ. 9 ПО О
 БЫЧАЮ ЕРѢІСКОУМОУ. КЛЮЧИ
 СЪ ЕМОУ ПОКАДИТИ. ВЪШЕДЪ
 ШЮ ВЪ ЦР'КОВЬ ГНІЖ. 10 І ВСЕ
 МНОЖЬСТВО ЛЮДИН БѢ. МО
 ЛИТЕЖ ДѢЛА. ВЪНѢ ВЪ ГОДЪ
 ТЪМНІНА. 11 ІАВИ ЖЕ СЪ ЕМОУ
 АБЛА ГНІ. СТОЪ О ДЕСИЖИ О
 Л'ТАРѢ КАДИЛЬНАГО. 12 І СЪМА
 ТЕ СЪ ЗАХАРИѢ ВИДѢВѢ. І СТРА
 ХЪ НАПАДЕ НА НЪ. 13 РЕЧЕ ЖЕ КЪ НЕ
 МОУ АБЛА ГНІ. НЕ КОІ СЪ ЗАХАРИѢ.
 ЗА НЕ ОУСАТЫШАНА БЫСТЪ.
 МОЛИТВА ТВОѢ. І ЖЕНА ТВОѢ
 ЕЛИСАВѢТЬ. РОДИТЪ СНЪ ТЕБѢ.
 І НАРЕЧЕШИ ІМА ЕМОУ ІОАН'НЪ.
 14 І ВЪДЕТЪ ТЕБѢ РАДОСТЬ І
 ВЕСЕЛЪЕ. І МНОСИ О РОЖДѢ
 СТВѢ ЕГО ВЪЗРАДОУЖТЪ СЪ.
 15 ВЪДЕТЪ БО ВЕЛИ ПРѢДЪ БМЪ.
 І ВИНА І ТВОРЕНА КВАСА. НЕ ІМА
 ТЪ ПИТИ. І ДХА СТА ІСПЛЪ
 НИТЪ СЪ. ІШТЕ ЖЕ І ЧРѢВА МРЕ
 СВОЕЪ. 16 І МНОГЫ СНОВѢ
 ІЛЕВЪ. ОБРАТИТЪ КЪ ГЮ БУ ІХЪ.

17 ꙗко тѣ прѣдыдетъ прѣдъ ни
 мѣ. дѣхомъ ꙗко силѣи ѿиноу.
 ѿбрати срдца оцѣмъ на ча
 да. ꙗко противѣныи. въ мѣ
 дростѣ правѣдѣныи. оуго
 товати гвѣи люди съверше
 ны. 18 ꙗко рече захариѣ къ аѣлоу.
 по чьсому разоумѣи се.
 ѿзъ ко есмь старъ. ꙗко жена моѣ
 заматорѣвъши въ дѣнѣхъ ско
 ѣхъ. 19 ꙗко отъвѣштавъ аѣлъ рече
 емоу. ѿзъ есмь гавриѣлъ.
 прѣстоѣи прѣдъ бгѣмъ. ꙗко посъ
 ланъ есмь глаголати тебѣ. ꙗко бла
 говѣстити тебѣ се. 20 ꙗко се бж
 деши мѣла. до негоже дѣне
 бждетъ се. за не не вѣрова.
 словесемъ моимъ. бже съ
 бждѣтъ сѣ въ врѣмѣ своѣмъ.
 21 ꙗко бѣша людѣ жидѣште за
 харии. ꙗко чюждаѣхъ сѣ ѣже
 мждаѣше въ цркѣе. 22 ꙗко тѣ
 бѣ помаванъ имъ. ꙗко прѣбѣ
 вѣише нѣмъ. 23 ꙗко вѣстѣ
 бко ѿспѣниша сѣ дѣнѣ.
 слоужьбѣи его. ꙗко въ до
 мѣ своѣ. 24 по сиѣхъ же дѣнѣхъ.
 зачатъ елисаветъ жена
 его. ꙗко таѣше пѣтъ мѣцѣ глѣж
 шти. 25 бко тако сътвори мнѣ
 гѣ. въ дѣни въ нѣже призрѣ.
 ѿтѣлати поношенѣ мое отъ
 чкѣ. 26 Бъ шестѣмъ же мѣцѣ.
 посланъ бгѣмъ аѣлъ гавриѣ
 лъ. ѿтъ ба. въ градъ галиле
 ѣскѣ. емоу же ѿма назаретъ.
 27 къ дѣвѣ ѿвѣченѣ мжжеви.
 емоу же ѿма ѿсифѣ. ѿтъ
 домоу дава. ѿма дѣвѣ марѣ.
 28 ꙗко вѣшѣдъ къ неѣ аѣлъ рече.

РАДОУІ СѦ БЛАГОДѢТНАѢ ГѢ
 СѢ ТОВОЖ. БЛГСВЕНА ТМ
 ВѢ ЖЕНАХѢ. 29 ѠНА ЖЕ СЛЫША
 ВѢШИ СѢМАТЕ СѦ О СЛОВЕСИ
 ЁГО. І ПОМЫШЛѢКАШЕ ВѢ СЕ
 БѢ. КАКО СЕ ВЖДЕТѢ ЦѢЛОВА
 НЬЕ. 30 І РЕЧЕ ЁІ АБЛѢ. НЕ БОІ
 СѦ МАРИЕ. ОБРѢТЕ БО БЛАГО
 ДѢТѢ ѦТѢ БА. 31 І СЕ ЗАЧЬНЕ
 ШИ ВѢ ЧРѢКѢ. І РОДИШИ СНѢ.
 І НАРЕЧЕШИ ІМА ЁМОУ НС.
 32 СѢ ВЖДЕТѢ ВЕЛИН. І СНѢ
 ВѢШНѢКАГО НАРЕЧЕТѢ СѦ.
 І ДАСТѢ ЕМОУ ГѢ БѢ. ПРѢСТО
 ЛѢ ДАДА ОЦА ЕГО. 33 І ВѢЦРИТѢ СѦ
 ВѢ ДОМОУ. ІККОВЛИ. ВѢ ВѢКѢ.
 І ЦРСТВОУ ЕГО НЕ ВЖДЕТѢ КО
 НЬЦА. 34 РЕЧЕ ЖЕ МАРИѢ КѢ АБЛОУ.
 КАКО ВЖДЕТѢ СЕ. ІЖДЕ МЖ
 ЖА НЕ ЗНАИЖ. 35 І ОТѢВѢШТА
 ВѢ АБЛѢ РЕЧЕ ЕІ. ДХѢ СТѢІ
 НАІДЕТѢ НА ТѢ. І СИЛА ВѢ
 ШНѢКАГО ѦСѢНИТѢ ТѢ. ТѢМѢ
 ЖЕ І ЕЖЕ РОДИТѢ СѦ. СТО НАРЕ
 ЧЕТѢ СѦ СНѢ БЖІН. 36 І СЕ ЁЛИ
 САВѢТѢ. ЖЖИКА ТВОѢ. І ТА
 ЗАЧЬНЕТѢ ВѢ СТАРОСТЬ
 СВОИЖ. І СѢ МѢЦѢ ШЕСТѢ
 ЕСТЬ ЕІ. НАРИЦАЕМѢКІ НЕПЛО
 ДѢВИ. 37 ТКО НЕ ІЗНЕМОЖЕ
 ТѢ ѦТѢ БА ВѢСКѢ ГЛѢ. 38 РЕЧЕ
 ЖЕ МАРИѢ. СЕ РАБА ГНѢ. БЖ
 ДИ М'НѢ ПО ГЛОУ ТВОЕМОУ.
 І ОТИДЕ ѦТѢ НЕИѢ АБЛѢ.
 39 ВѢСТАВѢШИ ЖЕ МАРИѢ ВѢ
 ТѢ ДНИ. ІДЕ ВѢ ГОРЖ СѢ
 ТѢШТАНЬЕМѢ. ВѢ ГРАДѢ
 ІЮДОВѢ. 40 І ВѢНИДЕ ВѢ ДОМѢ
 ЗАХАРИИНѢ. І ЦѢЛОВА ЁЛИ
 САВѢТѢ. 41 І БѢСТѢ ТКО ОУ

СЛЫША ЁЛИСАВѢТЬ. ЦѢЛО
 КАНЬЕ МАРИННО. ВЪЗНИГРА
 СѦ МЛАДѢНЬЦѢ РАДОШТАМИ
 ВЪ ЧРѢВѢ ЕѦ. І ИСПЛѢНИ СѦ
 ДХОМЪ СТѢИМЪ ЁЛИСАКЪ
 ТѢ. 42 І ВЪЗЪПИ ГЛАСОМЪ ВЕ
 ЛЬЕМЪ І РЕЧЕ. БАГКНА ТѢ
 ВЪ ЖЕНАХЪ. І БАГСКЕНЪ
 ПЛОДЪ ЧРѢКА ТВОЕГО. 43 І ОТЪ
 КЖДОУ СЕ. ДА ПРИДЕТЪ МАТИ
 ГИ МОЕГО КЪ МНѢ. 44 СЕ БО ТКО
 БЫСТЪ ГЛАСЪ. ЦѢЛОКА
 НЪК ТВОЕГО. ВЪ ОУШЬЮ МОЕЮ
 ВЪЗНИГРА СѦ МЛАДѢНИШТЪ
 РАДОШТАМИ ВЪ ЧРѢВѢ МОЕМЪ.
 45 І БЛАЖЕНА ТЖЕ ВЪКРЖ ІАТЪ.
 ТКО ВЖДЕТЪ СЪВЕРЪШЕНЬЕ.
 ГЛАНЪИМЪ ОТЪ ГѢ. 46 І РЕЧЕ
 МАРИКЪ. ВЕЛНЧИТЪ ДША МОК
 ГѢ. 47 І ВЪЗРАДОВА СѦ ДХЪ
 МОИ. О БСѢ СПѢ МОЕМЪ. 48 ТКО ПРИ
 ЗЪРѢ НА СЪМЪКРЕНЬЕ РАКЪИ СКО
 ЕѦ. СЕ БО ОТЪ СЕЛѢ БЛАЖАТЪ
 МА КЪСИ РОДИ. 49 ТКО СЪТВОРИ
 МЕНѢ ВЕЛИЧІЕ СИЛЪИ.
 І СТО ІМА ЁГО. 50 І МИЛОСТЬ
 ЁГО ВЪ РОДЪ І РОДЪ БОІАШТИ
 ИЪ СѦ ЕГО. 51 СЪТВОРИ ДРѢЖА
 ВЪ МЫШЬЦЕИХЪ СВОЕИХЪ. РА
 СТОЧИ ГРѢДЪИИ МЫСЛЪИХЪ
 СРѢДЪЦА ІХЪ. 52 НИЗЪЛОЖИ СИ
 ЛЪИИИ СЪ ПРѢСТОЛЪ. І КЪ
 ЗНЕСЕ СЪМЪКРЕНЪИИ. 53 ЛАЧЖ
 ШТАИИ ІСПЛѢНИ БЛАГЪ. І БО
 ГАТАШТАИИ СѦ ОТЪПОУСТИ ТЪ
 ШТА. 54 ПРИНАТЪ ІАѢ ОТРОКА
 СКОЕГО. ПОМѢНЖТИ МИЛО
 СТЬ. 55 ТКОЖЕ ГЛА КЪ ОЦЕМЪ НА
 ШИИИ. ДВРАМОУ І СѢМЕНЕ
 ЁГО ДО ВѢКА. 56 ПРѢБЫСТЪ ЖЕ

мариѣ съ неѣж. ꙗко три мѣца
 ꙗ възврати са въ домъ
 скої. 57 ѣлисавети же ꙗ
 сплѣниша са дѣнье родити
 еѣ. ꙗ роди снѣ. 58 ꙗ слыша
 ша ѡкрѣстѣ живѣштеѣ. ꙗ ро
 ждѣнье еѣ. ꙗко възвел
 чилѣ естѣ гѣ. многость сво
 ѣж съ неѣж. 59 ꙗ бѣстѣ въ осмы
 дѣнь. приѣж ѡбрѣзатѣ ѡтро
 чате. ꙗ нарицаѣхъ еѣ. ѣме
 немъ оца своего захарїѣ.
 60 ꙗ отѣкѣштавѣши мѣти его
 рече. ни. нѣ да наречетѣ са
 ѣма ѣмоу ѣоанѣ. 61 ꙗ рѣша еѣ.
 ꙗко никѣтоже ѣстѣ отѣ рожде
 ньѣ твоего. ѣже нарицаетѣ
 са ѣменемъ тѣмъ. 62 пома
 вѣѣше же оцѣ его. како би хо
 тѣлаѣ нарѣшти еѣ. 63 ꙗ испрошѣ
 дѣштитѣ напса. гла. ѣоанѣ
 естѣ ѣма ѣмоу. ꙗ чюдиша
 са ѣмоу вѣси. 64 отвѣрѣзоша
 же са оуста его ѣбѣ. ꙗ ѣзѣ
 къ ѣго. ꙗ глаѣше. вѣсѣста ба.
 65 ꙗ бѣ на всѣхѣ страхѣ.
 живѣштитѣхѣ ѡкрѣстѣ ѣхѣ.
 ꙗ всѣи стрѣнѣ ѣюдѣѣсѣтѣ.
 повѣдаѣми бѣѣхъ всѣи гѣи
 си. 66 ꙗ положиша всѣи слы
 шавѣшеѣ на срѣдѣцѣхѣ сво
 ѣхѣ. глѣжште. чѣто оубо
 ѡтрочѣ се вѣдетѣ. ꙗ рѣка
 гѣѣ бѣ съ нимъ. 67 ꙗ захарїѣ
 оцѣ его. ѣсплѣни са дѣхомъ
 стѣѣмъ. ꙗ пророчѣство
 »ѣа гла: 68 ѣлѣсѣнѣ гѣ бѣ
 »ѣлѣвѣ. ꙗко посѣти ꙗ сѣтво
 »ри ѣзбавлѣнье лѣдѣмъ
 »своѣмъ. 69 ꙗ въздвиже ро

»ГѢ СПЕНЬКЪ НАШЕГО. ВЪ ДОМОУ
 »ДАВѢ. ОТРОКА СВОЕГО. 70 Ыкоже
 »ГЛА ОУСТЫ СТЫХЪ. СЖ
 »ШТИХЪ ОТЪ ВѢКА. ПРОРОКЪ
 »ЕГО. 71 СПЕНЬЕ ОТЬ ВРАГЪ НА
 »ШИХЪ. ІЗДРЖКЪ ВЪСѢХЪ.
 »НЕНАВИДАШТИХЪ НАСЪ.
 »72 СЪТВОРИТИ МИЛОСТЬ
 »СЪ ОЦИ НАШИМИ. І ПОМѢ
 »НЖИ ЗАВѢТЪ СТОІ СВОІ.
 »73 КЛАТВЖ ЕЖЖЕ КЛАТЪ СѦ
 »КЪ АВРАМОУ ОЦЮ НАШЕМОУ.
 »ДАТИ НАМЪ 74 ВЕСТРАХА. ІЗДРЖ
 »КЪ ВРАГЪ НАШИХЪ ІЗБА
 »ВЛЫШЕМЪ СѦ. ГЛОУЖИТИ
 »ЕМОУ 75 ПРѢПОДОВЬЕМЪ. І ПРА
 »ВЪДОЖ ПРѢДЪ НИМЪ ВСѦ
 »ДЪНИ ЖИВОТА НАШЕГО. 76 І ТЫ
 »ОТРОЧА ПРОРОКЪ ВЪШЫНѢГО
 »НАРЕЧЕШИ СѦ. ПРѢДЪІДЕШИ
 »ЕО ПРѢДЪ ЛИЦЕМЪ ГНЕМЪ.
 »ОУГГОВАТИ ПЖТЬ ЕГО.
 »77 ДАТИ РАЗОУМЪ СПЕНЬКЪ
 »ЛЮДЕМЪ ЕГО ВЪ ОСТАКЛЕ
 »НЬЕ КЪ ОТЪПОУШТЕНЬЕ ГРѢ
 »ХЪ НАШИХЪ 78 МИЛОСРЪДЫ
 »РАДИ МИЛОСТИ БѦ НАШЕГО.
 »ВЪ НИХЪЖЕ ПОСѢТИ НАСЪ.
 »КЪСТОКЪ СЪ ВЪШЕ 79 ПРОСКЪ
 »ТИТИ СѢДАШТАМЪ ВЪ ТЪМЪ
 »І В' СЪНИ СЪМРЪТЪНКИ
 »НАПРАВИТИ НОГЫ НАША НА
 »ПЖТЬ МИРЕНЪ. 80 ОТРОЧА ЖЕ РА
 »СТКАШЕ. І КРѢПЛѢКШЕ СѦ
 »ДХОМЪ. І ВѢ ВЪ ПОУСТЫНѢХЪ.
 »ДО ДЪНЕ АВЛЕНЬКЪ СВОЕГО
 »КЪ ІЛЮ. КОЦ.

II. CODEX MARIANUS

The Codex Marianus (Mar.) is a Glagolitic parchment manuscript of 174 ff. which was taken by the Russian scholar V. Grigorovič in 1845 from the monastery of the Holy Virgin on Mount Athos to Russia. It is now preserved in the Lenin Public Library in Moscow, with the exception of ff. 1-2, which found their way to F. Miklosich and after his death to the Nationalbibliothek in Vienna where they now are. The manuscript contains an incomplete *tetraeuangelion* (Matt. v. 23-vi. 16 [= ff. 1-2]+Matt. vi. 17-John xxi. 17). The linguistic characteristics of Mar. are referred to in § 10 of the Introduction. It was probably written in Macedonia in the late tenth or early eleventh century. The edition of Mar., important for its glossary and its study of the language of the manuscript, we owe to V. Jagić, *Quattuor evangeliorum versionis palaeoslovenicae codex Marianus glagoliticus*, Berlin and St. Petersburg, 1883.

(a) Mark i

ЕВАНГЕЛИЕ ОТЪ МАРЪКА :

I

1 Зачало еванѣлиѣ и-
сѣа сѣа бѣжиѣ. 2 ѣкоже
естъ писано въ проро-
цѣхъ. се азъ посѣляхъ
анѣлъ мой прѣдъ лицемъ
твомъ. иже оутотоки
пжть твою. 3 гласъ къпнижцаа-
го въ поустыни. оутотоки пжть
гнѣ. правы творите стѣса его.
4 быстъ ноднъ крѣста въ поусты-
ни. и проповѣдаа крѣштение пока-
анию. въ отъпоуштенне грѣхолоу.
5 и исхождааше къ нemoу късѣ нioде-
иска страна и ерѣмне и крѣштаа-
хъ сѣ къси въ юрѣдансѣи рѣ(цѣ)

отъ него исповѣдающе грѣхы
 свои. 6 въ же иоанъ обавченъ вла-
 сты вельвждѣ. и поѣсъ оу-
 снѣенъ о чрѣслѣхъ его. и ѣдѣ акри-
 ди и медѣ днени. 7 ѿ проповѣда-
 аше гл҃а. градетъ крѣплен мене
 къ слѣдѣ мене. емоу же нѣсмѣ
 достоинъ поклонъ съ раздрѣшнѣти.
 ремене чрѣвнемъ его. 8 азъ оубо
 крѣстнѣхъ въ водоу. а тѣ крѣ-
 ститъ въ дх҃омъ стѣимъ :. ѿ :.
 9 ѿ выстѣ къ днни тѣ. приде н-
 сѣкъ отъ назарета галаенска-
 аго. и крѣсти сѧ отъ иоана въ юрданѣ.
 10 и авѣ въсхода отъ воды. и видѣ ра-
 зводашта сѧ нѣса. и дх҃ъ ѣко голж-
 въ съходашѣ на нь. 11 и выстѣ гла-
 сѣкъ сѣ нѣсе. тѣ еси сѣкъ мои възлю-
 бленѣ. о тебѣ благоволихъ. 12 и авѣ
 дх҃ъ изведе и въ поустѣинѣ. 13 и въ
 тоу въ поустѣини .ѿ. днѣ. искоуша-
 емъ со тоноу. и въ сѣкъ звѣрьми. и
 анѣли сло(у)жахъ емоу. 14 по прѣдани-
 и же иоановѣ :. приде нѣкъ въ галаеѣ.
 Проповѣдаѧ еванѣлие цѣстнѣ ѣжи-
 чѣ 15 гл҃а. ѣко исплѣни сѧ вѣрѣмѣ. и при-
 ближи сѧ цѣрѣвнѣ ѣжне. канте сѧ и
 крѣпоуште въ еванѣлие. 16 хода же при-
 мори галаенсѣ. видѣ симона
 и андрѣѣжъ брата того симона.
 кѣметаѣшта мрѣжа въ море.
 вѣшете во рѣбарѣ. 17 и рече нма н-
 сѣкъ придеѣта въ слѣдѣ мене. и сѣ-

тѣорѣ въ быти локѣца чло-
 вѣкомъ. 18 і авѣе оставаша мрѣ-
 жа своѣ по немъ идете. 19 і прѣше-
 дѣ отъ тѣдоу оузырѣ иѣкова зеве-
 деона. і иона брата его. і та
 въ ладни завлажаша мрѣжа.
 20 і авѣе възъва ѣ. і оставаша
 отѣца своего зеведеа въ ладни
 съ наемъники. по немъ идете. ѡ.
 21 ѿ вънидж въ каперѣноу мѣ. і авѣ
 въ соботы на сонмищи оуча-
 ше ѡ. 22 і дикаѣахъ сѧ о оучении его
 въ во оуча ѣко власть ѡмъ. і не ѣко къ-
 нижънищи нхъ ѡ. 23 ѿ въ на сонми(щи)хъ члѣкъ
 нечистомъ дхмъ. і възъва глѧ 24 оста-
 ни что естъ намъ и тебѣ. ісѣ назарѣни-
 не пришелъ еси и(о)оубитъ насъ. въмъ тѧ
 кто еси стѣы вѣни. 25 і запрѣти емоу
 нѣкъ глѧ. оумлѣчи изиди изъ него.
 26 і сѣтра сѣ і дхмъ нечистъи. і къ-
 зъинѣтъ гласомъ келнемъ изи-
 де изъ него. 27 і оужасъ сѧ въси. і съ-
 тазахъ сѧ къ севѣ глѣжшѣ. чѣ-
 то оубо естъ се. что оучение ново-
 е се. ѣко по области дхмъ нечисты-
 мъ келитъ и послоушашѣтъ его.
 28 ѿ изиде слоухъ его авѣе во всѣхъ
 странѣ галаиенскѣ. 29 і авѣе ише-
 дѣше и-сънмишта. придж въ до-
 мѣ симоновѣ и андрѣовѣ. съ и-
 ѣковокомъ и оаномъ. 30 Тѣшта же
 симонова лежаше огнемъ жего-
 ма. і авѣе глѧша емоу о немъ. 31 і при-

стѣпъ въздвиже ѿ емѣ за рж-
 кж. і остави ѿ авне огнь. і слоу-
 жаше имѣ. 32 поздѣ же вѣвѣшю.
 егда захождаше слѣньце. при-
 ношаахъ къ нѣмоу вса неджжѣ-
 ныа и вѣсѣныа. 33 і вѣ всѣ
 градъ събѣраа сѧ къ двѣремъ.
 34 і исцѣли мѣногы неджжѣны
 имжшѧ различѣны вѣса.
 і вѣсѣ мѣногы изгѣна.
 і не оставѣше глѣти вѣсѣ. ꙗко ви-
 дѣахъ нѣ. 35 і ютро провѣзгоу сѣло.
 вѣставѣ изиде нѣсѣ и иде къ поусто-
 мѣсто. і тоу молитѣж дѣаше. 36 і гѣ-
 наша и симонъ и иже вѣахъ съ нимъ.
 37 і обрѣтѣше и глѣша емоу. ꙗко всѣи и-
 шѣжѣ тебе. 38 і глѣ имѣ идѣмъ
 въ бѣжѣныа вѣси и грады. да и тоу
 проповѣмъ. на се бо изидѣ. 39 і вѣ про-
 повѣдаа на сѣнѣмишѣхъ нѣхъ. къ
 вѣсен галлен. і вѣсѣ изгона. ꙗко
 40 і приде къ нѣмоу прокаженъ мола и.
 і на колѣноу падаа и глѣ емоу. ꙗко а-
 шѣ хоштеши можешѣ ма ишѣсти-
 ти. 41 ісѣ же мѣлоерѣдовавѣ просте-
 рѣ ржкж коснѣ н. і глѣ емоу хошѣ ишѣ-
 сти сѧ. 42 і рекѣшю емоу. авне отиде
 проказа отъ него. і чистѣ вѣистѣ.
 43 і запрѣщѣ емоу авне изгѣна ѿ. 44 і глѣ
 емоу бѣуди сѧ никомоу же ничесоже
 не рѣци. нѣ шедѣ покажи сѧ архiere-
 овн. и принеси за очишѣение твое.
 еже повелѣ мѣси къ сѣвѣдѣние и-

мѣ .: 45 онѣ же ишедѣ начатѣ пропо-
вѣдати мѣного. и проносити сло-
во. ꙗко к томоу не можааше вѣѣ въ
градѣ вѣннѣ. нѣ вѣнѣ въ поустѣ-
хѣ мѣстѣхѣ вѣ. и приходяхѣ кѣ
немоу отъ кѣсждѣ .:

(b) *Mark xiv-xv*

XIV

1 Бѣ же пасха
и опрѣсенѣци по дѣвою дѣноу. и искаахѣ
архирен и кѣнижѣници како и леств-
и емѣше оувиѣтѣ. 2 глѣахѣ же нѣ не въ
праздѣникѣ. еда како вѣдетѣ маѣ-
ва людемѣ. 3 и сжштю емоу въ ви-
танин. въ домоу симона прокаже-
наго. възлежаштю емоу приде же-
на. имжшти алабастрѣ хризмѣ.
нарѣдѣны пистикны драгы. и съ-
кроушѣши алабастрѣ възанѣ емоу
на главѣ. 4 вѣахѣ же единн негоджж-
ште въ себѣ и глѣжште. въ чемѣ
гывѣла си хризмѣнаѣ вѣстѣ.
5 можааше бо си хризма продана
бѣити. вѣште три сотѣ пѣнасъ. и
дати сѣ ништинмѣ и прѣштаахѣ е-
и. 6 иꙗже рече останѣте еѣ по чѣто ѣ
троуждаате. добро бо дѣло съдѣ-
ла о мѣнѣ. 7 въсегда бо ништаѣ и-
мате съ собою. и егда хощете мо-
жете имѣ добро творити. а мене

не въсегда имате. 8 еже имѣ си съ-
 творн ꙗ: Варлаа естъ похризмн-
 ти тѣло мое на погребение. 9 аминь
 глѣж камѣ. идеже колижѣдо проповѣ-
 дано бѣдетъ еванѣлиа се. въ въсе-
 мь мирѣ. и еже сътвори си. глѣано
 бѣдетъ въ память еѣ ꙗ: 10 юода иска-
 риотъскы единъ отъ обою на деса-
 те. иде къ архiereомѣ да и прѣда-
 стъ имѣ. 11 они же слышавъше въ-
 здрадокаша сѧ. и обѣцаша емоу съре-
 брьникы дати. и искааше како и въ
 подобно врѣмѧ прѣдастъ. 12 и въ прѣ-
 вы днь опрѣснькъ. егда пасхѣ жѣ-
 рѣахѣ. глѣаша емоу оученици свои къ-
 де хоштеши шедъше оутотовимъ да ѣ-
 си пасхѣ. 13 и посѣла двѣа отъ оучени-
 къ своихъ. и глѣ има идѣта въ градъ
 и съраштета въ члѣкъ. въ скжѣ-
 льницѣ водѣ носѧ. по немъ идѣта. 14 и и-
 деже аште вънидетъ рѣцѣта гноу до-
 моу. ѣко оучитель глѣтъ. къде естъ
 обитѣль идеже пасхѣ съ оученикы
 сконни сънѣмъ. 15 и тѣ вама покаже-
 тъ горьницѣ велиж. постѣланж
 готовж. тоу оутотованта намъ. 16 и и-
 зидете оученика его и придете къ гра-
 дѣ. и оврѣтете ѣкоже рече има. и оуто-
 товасте пасхѣ ꙗ: 17 и вечероу бѣвѣ-
 шоу приде съ обѣма на деса-те. 18 и въ-
 злежаштемъ имѣ. и ѣджаштемъ ре-
 [ре]че нѣтъ. аминь глѣж камѣ. ѣко еди-
 нъ отъ насъ прѣдастъ мѧ. ѣды съ

мѣноу .: 19 ѿни же начаса скръбѣти и тж-
жити. и гл҃ати емоу единѣ по единомуу.
еда азѣ. и друугѣи еда азѣ. 20 онѣ же отъ-
вѣштакъ рече имѣ. единѣ отъ обою на
десате. омочии съ мѣноу въ соли-
ло. 21 снѣ же оубо чл҃вчскы идеть ꙗкоже
естѣ писано о немѣ .: Горе же чл҃вкоу
томуу имѣже снѣ чл҃вчскы прѣда-
тъ сѧ. добро би емоу было. аште не
би родилѣ сѧ чл҃вѣкотѣ .: 22 ѿ ѣдѣште-
мѣ имѣ приемѣ исѣ хл҃бѣ. бл҃госла-
вѣтъ прѣломи. и дастѣ имѣ и рече.
принимѣте се естѣ тѣло мое. 23 и приемѣ
чашѣ хвалѣ въздавъ дастѣ имѣ.
и пиша отъ немѣ вси. 24 и рече имѣ се естѣ
крѣвь моѣ новаго за[ва]вѣта. проли-
ваема за многы .: 25 ѿминѣ же гл҃ѣж
камѣ. ꙗко юже не имамѣ пити отъ
плода лозѣнаго. до того дѣне егда
пѣж ино въ цр҃ствии бж҃ии. 26 и въспѣ-
въше изидѣ въ горѣ елеонѣскѣ .:
27 ѿ гл҃а имѣ исѣ ꙗко вси събл҃азните
сѧ о мѣнѣ въ снѣ ношѣ. писано бо е-
стѣ. Поражѣ пастырѣ. и овѣца ра-
звѣгнѣтъ сѧ. 28 Нѣ по томѣ егда въ-
скр҃снѣ варѣ въ въ галилен. 29 пе-
трѣ же рече емоу. и аште вси събл҃а-
знатѣ сѧ нѣ не азѣ. 30 и гл҃а емоу исѣ.
ѿминѣ гл҃(ѣ) ти. ꙗко ты дѣнесѣ въ съ-
ѣж ношѣ. прѣжде даже въторицеж.
кокотѣ не възгласитѣ. три кр҃атѣ
отъверѣжиши сѧ мене. 31 онѣ же изидѣ
гласше паче. аште ми сѧ ключитѣ

съ тобоюж оумьрѣти. не отъкрѣгъж са
 тебе. такожде и вси гл҃ахъж. 32 При-
 дж въ весь еиже има ѿетъсимани.
 і гл҃а оученикомъ своимъ. садѣте
 съде донѣдеже шедъ помолѣж са. 33 і
 поѣхъ петра и иѣкова. і оана съ со-
 боюж. и начатъ оужасати са и тѣжн-
 ти. 34 і гл҃а имъ прискрѣвѣна естъ дѣша
 моѣ до смьрѣти. пождѣте съде и
 въдите. 35 и прѣшедъ мало паде на
 земли. и молѣаше са да аште въ-
 зможъно естъ мимо идетъ отъ
 него часъ. 36 і гл҃аше авѣа отъцъ. въ-
 сѣ възможъна тебѣ сѣтъ. мимо
 неси чашъ сиѣж отъ мене :. Нѣ не ꙗко
 азъ хощѣхъ нѣ еже тѣ. 37 і приде і. оверѣ-
 те ѿ съпашта. и гл҃а петрови. си-
 монѣ съпиши ли. не възможе едино-
 го часа повѣдѣти. 38 въдите и молѣ-
 те са да не вънидете въ напасть.
 дхъ бо естъ въдръ а плѣтъ немо-
 штъна. 39 і пакы шедъ помолѣ са
 тожде слово рекъ. 40 и възвращѣ
 са оберѣте ѿ пакы съпашта. вѣ-
 ашете во имъ очи тѣготнѣ. і не
 оумѣхъж чѣто въ отъвѣштали е-
 моу :. 41 і приде третинци. и гл҃а и-
 мъ. съпите прочее и почивайте.
 приспѣ коньчина приде часъ. се
 прѣдадѣхъ са сѣмъ члѣвѣскы въ рѣ-
 цѣ грѣшникомъ. 42 въстанѣте идѣ-
 мъ. се прѣдадѣхъ ма приближи са
 43 і авѣе еште емоу гл҃ѣщю. приде нюда

единъ отъ овоѣ на десѣте. и съ нимъ
 народъ мѣногъ. съ оржжини и дрѣ-
 кольми. отъ архирен и кѣнижѣни-
 къ и старецъ .: 44 Дастъ же прѣдѣанъ е-
 го знаменне имъ глѣ. егже аште
 ловѣжж имѣте и тѣ естѣ. и ведѣте
 съхранѣно. 45 и пришедъ аenie пристѣпъ
 къ немоу глѣ. равни равни. и обло-
 быза и. 46 они же възложиша рѣцѣ на
 нь и ѡса ѡ. 47 единъ же отъ стоѣшти-
 хъ. извѣкъкъ ножъ оудари раба архи-
 ереова. и оурѣза емоу оухъ. 48 и отъѣ-
 штакъ нѣтъ рече имъ. ꙗко на разбон-
 ника ли изидете съ оржжѣемъ и дрѣ-
 кольми ѡти ма. 49 по всѣа дѣни вѣ-
 хъ въ васъ оуча въ цркви и не ѡсте
 мене. нѣ да съвѣдѣтъ са кѣни-
 гы. 50 и оставише и всѣи вѣжаиша.
 51 и единъ юноша етеръ по немъ иде. о-
 дѣнъ въ плаштаницѣ нагъ. и ѡ-
 са и юноша. 52 онъ же оставъ плашта-
 ницѣ. нагъ вѣжа отъ нихъ. 53 и вѣ-
 са нѣа къ архиреови. и сѣнидѣ са
 къ немоу кѣси архирен и старѣци
 и кѣнижѣници. 54 и петръ издалече
 въ слѣдъ его иде. до вѣнхтрѣ
 въ дворъ архиреовъ и вѣ слѣдѣ съ
 слоутами и грѣѣа са при сѣштѣ. 55 а-
 рхирен же и весь сънемъ. искаахъ
 на нѣа съвѣдѣтельства да и оубѣ-
 жтъ. и не оврѣтаахъ. 56 мѣнози во аѣ-
 же съвѣдѣтельствоваахъ нѣ. и не
 вѣахъ равѣна съвѣдѣтельства

57 І единни въставѣше аѣжж съвѣдѣте-
 льствокаахъ на нь глѣште. 58 ѣко мѣ
 слышахомъ-и глѣшѣ. ѣко азъ
 разорѣ црѣвъ снѣ ржкотворенѣж.
 І трѣми днѣми инѣ нержкотворе-
 нѣ съзидѣж. 59 І тако же не вѣ равѣ-
 но съвѣдѣтельство имѣ. 60 І кѣста-
 вѣ архіерен по срѣдѣ въпроси нѣа глѣ
 не отъвѣштаваеш ли ничесоже. чѣ-
 то снѣ на тѣ съвѣ(дѣ)тельствоуѣжтѣ.
 61 онѣ же мѣчашѣ. І ничѣсоже не
 отъвѣштаашѣ. Пакѣ архіерен
 кѣпроси и н глѣ емоу. тѣ ли еси
 хѣ снѣ вѣгсвнааго. 62 ісѣ же рече а-
 зѣ есмѣ. І оузырѣте снѣ члѣскаа-
 го. о дѣснѣж сѣдашѣ слѣ. І
 грѣдѣшѣ съ облакѣ нѣбѣскѣ-
 ими. 63 архіерен же растрѣзавѣ рн-
 зѣи своѣ глѣ. что еште трѣвоуе-
 мѣ съвѣдѣтель. 64 слышѣсте вѣла-
 сѣимнѣ его. что вѣмѣ сѣ авѣ-
 атѣ. онѣ же вѣси осѣдишѣ и пови-
 нѣноу бѣти съмрѣти. 65 І начѣсѣ
 единни пѣлѣати на нь. І прикрѣ-
 вѣти лицѣ его и мѣчѣти и. І глѣ-
 ти емоу. прорѣци намѣ хѣ кто естѣ оу-
 дарѣн тѣ. І слоугѣ выѣшѣте за лѣни-
 тѣ прѣвѣсѣ и .: 66 І сѣшѣтоу петровѣ нѣзоу
 на дворѣ. приде едина отѣ равѣнѣ
 архіеревѣ. 67 І вѣдѣѣши петра грѣж-
 шѣ сѣ. вѣзѣрѣѣши на нь глѣ. І
 тѣ съ назарѣннѣномѣ нѣслѣ вѣ.
 68 Онѣ же отъвѣрѣже сѣ глѣ. не оуѣмѣж ии

сѣвѣмъ что ты глѣши. и изиде конъ на прѣдѣворие. и кокотъ въспѣтъ. 69 и видѣвъши и рабѣини пакы начатъ глѣти къ стояштинимъ. ѣко съ есть отъ нихъ. 70 онъ же пакы отъметааше сѧ. и не по мѣногоу пакы стоящен. глѣахъ петрови. въистинѣхъ отъ нихъ еси. ѡво галилѣанинъ еси. и вездѣ твоѣ подобитъ сѧ. 71 онъ же начатъ ротити сѧ и клати сѧ. ѣко не вѣмъ члѣка сего егже глѣте. 72 и въторицеѣхъ кокотъ въспѣтъ. и помѣнѣхъ петръ глѣ иже рече емоу исъ. прѣжде даже кокотъ не възгласитъ двѣа краты. отъверъжеши сѧ мене три краты. и начатъ плакати сѧ.

XV

1 и авѣе на оутрѣи сѣвѣтъ сѣтворише архирен и старъци. и кѣнижѣники и весь сѣнемъ. сѣвазавѣше исѧ вѣсѧ. и прѣдаша и пилатови. 2 и въпроси и пилатъ. ты ли еси цѣръ иуденскъ. онъ же отъвѣштакъ рече емоу. ты глѣши. 3 и глѣхъ на нь архирен мѣного. онъ же ничесоже не отъвѣштавааше. 4 Пилатъ же пакы въпрашааше и глѣ. не отъвѣштаваеши ли ничесоже. киждѣ колико на тѧ сѣвѣдѣтельствоужтъ. 5 исъ же к томоу ничесоже не отъвѣшта.

ѣко динити сѧ пилатоу. 6 на кѣсѣхъ
же праздникъ отъпоуштааше имъ.
единого съвѣзѣнѣ егоже прошаахъ.
7 еѣ же нарицаемъ варавка съ свои-
ми ковѣнникы съказанъ. ѡже въ ко-
вѣ оубиство сътвориша. 8 и възъпиѣше
начаса просити ѣкоже присно творѣа-
ше имъ. 9 пилатъ же отъвѣшта имъ
глаголю. хошете ли да отъпоуштѣмъ въ
[въ] цѣрѣ юденска. 10 вѣдѣаше бо ѣко за-
вѣсти ради прѣдаша и архирей. 11 Архи-
ей же поманиша народоу. да паче
каракъ отъпоуститъ имъ. 12 Пила-
тъ же пакы отъвѣштаеъ рече имъ.
что оубо хошете сътвориѣмъ егоже глаго-
те цѣрѣ юденска. 13 они же пакы възъ-
пиша пропѣни и. 14 пилатъ же глаголю
имъ что бо зѣло сътвори. они же ли-
ше възъпиша пропѣни и. 15 Пилатъ же
хотѣа народоу похоть сътворити. поу-
сти имъ каракъ. и прѣдастъ нѣа
внѣ. да и пропѣнѣтъ .: 16 Воини же
вѣсѧ нѣа вѣнѣтъ на дворѣ. еже е-
стъ прѣторѣ. и призъваша късѣ спѣ-
рѣ. 17 и обѣвѣша и въ прѣпрѣдѣ. и възло-
жиша на нь съплетѣше трѣновѣ вѣ-
нецѣ. 18 и начаса цѣловати и. радоуи
сѧ цѣрю юденскѣ. 19 и вѣнѣхъ и трѣствѣ-
нѣ по главѣ. и пѣвѣахъ на нь. и прѣ-
гѣвѣахѣ колѣна кланѣахъ сѧ емоу.
20 и егда порѣгаша сѧ емоу. съкѣвѣша съ
него прѣпрѣдѣ. и обѣвѣша и въ ризы
своѣ. и извѣсѧ и да пропѣнѣтъ и. .:

21 і задѣша мимо ходаштоу еднномоу
 симоноу кѣрѣннноу граджшту съ се-
 ла. оѣцоу александровоу. и рѣфовоу.
 да възъметъ кѣтъ его. 22 и привѣса и
 на мѣсто голѣгота еже естъ съка-
 заемо кранико мѣсто. 23 і даѣхъ е-
 моу пити оцѣтъно вино. онъ же не при-
 ѣтъ. 24 і пропѣнѣше и раздѣлъше ри-
 зы его меташа жрѣвнѣ о нѣ. кто
 что възъметъ. 25 вѣ же година трети-
 та. і пропаца н. 26 і вѣ написание винъы
 его написано цѣръ нюдѣнскъ. 27 і съ ни-
 мѣ пропаша дѣка развоинника. едн-
 ного о деснѣж. а дроугаго о шюж его.
 28 і събѣистъ сѣ писаное еже глѣтъ. і
 съ безаконѣнникомѣ причѣтенъ вѣ-
 стъ. 29 і мимо ходаштен хоуѣѣхъ н.
 і покѣикажште главами своими.
 і глѣште оука. разарѣѣн црѣкѣ. и трѣ-
 ми дѣнѣми създаѣа 30 съпаси сѣ са-
 мѣ. і съниди съ крѣста. 31 такожде и а-
 рхѣерѣн рѣгажште сѣ съ кѣнижѣни-
 кѣ. дроугъ кѣ дроугоу глѣахъ. инѣ
 съпасе. ани себе не можетъ съпа-
 сти 32 хѣ цѣръ издаилѣтъ. да сънидетъ
 нѣнѣ съ крѣста. да видимъ и вѣрѣж нѣ-
 мѣ :. і пропаѣѣ съ нимѣ поношааше-
 те емоу. 33 Бывѣши же годинѣ шѣстѣи.
 тѣма вѣистъ по вѣсен земли до деѣвѣ-
 тѣмѣ годинѣ. 34 і вѣ деѣвѣтѣмѣ годинѣ
 възъѣни нѣтъ гласомѣ велѣнемѣ глѣ.
 елѣи елѣи ани саѣахѣтѣни. еже естъ
 съказѣемое вѣже вѣже мон вѣскѣжъ мѣ

остави. 35 і єдини отъ стоаштихъ. слы-
шавъше глаахъ. виждъ наниж глаша-
тъ. 36 текъ же єдинъ испавънъ гжеж о-
цъта. і възнезъ на тръстѣ нападѣше
и глѣ. не дѣйте да видимъ. аште при-
детъ нани сънатъ его. 37 іс же поуцѣ гла-
съ велии издѣше. 38 і опона црѣкнѣ
раздѣра сѣ на дѣвое съ вѣше до ниже.
39 Видѣвъ же сотѣникъ стоашн прѣмо емоу.
ѣко тако възъпникъ издѣше. рече въ і-
стинѣ члѣкъ съ снѣ єжи вѣ. 40 вѣахъ же
и женѣ издалече зѣраштѣ. въ ни-
хъже вѣ и мариѣ магдалини. і мари-
ѣ іѣкова малдего. і мати носнова.
і саломѣ. 41 ѡже егда вѣ въ галилеи
по немъ хожаахъ и слоужаахъ емоу.
і инѣ мѣногѣ вѣшедъшаѣ съ ни-
мъ въ нѣмъ. 42 і юже поздѣ вѣвѣшю.
Понеже вѣ параскевѣтѣ пасцѣ. еже є-
стъ къ советѣ :. 43 Приде носифъ отъ ари-
матѣѣ. благообразенъ съвѣтъникъ.
іже и тѣ вѣ члѣ црѣствѣ єжиѣ. і дрѣ-
знжѣ въниде къ пилатѣ. і проси
тѣла исѣа. 44 пилатъ же дѣи сѣ аште оу-
же оумѣрѣтъ. призѣвавъ сътѣника а-
ште оуже оумѣрѣтъ. 45 і оувѣдѣвъ отъ ке-
нѣтрѣона. дастъ тѣло носифѣ. 46 і коу-
пѣ плаштаницѣ и сънемѣ-и обѣтѣ-
и въ плаштаницѣ. і вѣложи въ грѣвъ.
іже вѣ исѣченъ отъ камене. і привади
камень на двѣри грѣвоу :. 47 Мариѣ же
магдалини. і мариѣ носнова. зѣрѣа-
шете къде и полагаахъ :. ꙗ ꙗ

III. CODEX ASSEMANIANUS

The Codex Assemanianus (Ass.), a Glagolitic manuscript of 158 parchment folia, was bought from Orthodox monks in Jerusalem in 1736 by the Syrian Christian Joseph Assemani, whose nephew S. E. Assemani left it to the Vatican Library where it is now preserved. Ass. is an evangelistary (*aparakos* gospel) or collection of the gospel passages read in the liturgy, followed by a menology or calendar of Saints' days (ff. 112^b–158). From the fact that the menology commemorates several Macedonian Saints (including Methodius' disciple St. Clement of Ohrid) the manuscript is presumed to have been written in Macedonia. It probably dates from the eleventh century, but perhaps (as J. Vajs believes) from the tenth. The two nineteenth-century editions of this manuscript are not entirely satisfactory (F. Rački, *Assemanov ili Vatikanski evangelistar*, Zagreb, 1865 [in Glagolitic]; I. Črnčić, *Assemanovo izborno evangjelje*, Rome, 1878 [in Latin transcription]) and have now been superseded by the excellent edition of Vajs and Kurz, which includes a photographic facsimile as well as a Cyrillic transcription of the whole text: J. Vajs–J. Kurz, *Evangeliarium Assemani*, Tomus I, Prague, 1929, Tomus II, Prague, 1955.

John i. 1–17

ѣ
ѢА

Ѣ
Ѣ

Ѣ
Ѣ

1. Искони бѣ слово (и) слово бѣ оу Ѣа . и Ѣа бѣ слово . 2. се бѣ
искони оу Ѣа . 3. въсѣ тѣмъ бѣиша . и бежнего ничесоже не
кѣнствъ . ѣже бѣствъ : 4. въ томъ животъ бѣ . и животъ бѣ
свѣтъ чакмъ . 5. и сѣѣ въ тѣмъ свѣтитъ сѣ . и тѣма ѣго
не ѡбѣт . 6. Бѣ чакъ послѣанъ ѡба . нмѣ ѣмоу нѡдѣнъ . 7. сѣ
прѣде въ свѣдѣтельство да свѣдѣтельствоѣтъ ѡ свѣтѣ
да вс(и) вѣрѣ . мжтъ ѣмоу 8. не бѣ т(ѣ) (с)ѣѣ нъ да свѣдѣ
тельствоѣтъ ѡ свѣтѣ 9. бѣ свѣт истинъ(и). иже просвѣ
шта(ет)ъ въсѣкого . л иджштааго въ . рѣ . 10. въ мѣрѣ бѣ
и мѣрѣ тѣмъ бѣ . и весь мѣрѣ ѣго не 11. прѣтъ 12. ѣли
коже нхъ прѣтъ . дастъ нмъ ѡбѣствъ . чѣдомъ бѣиѣмъ бѣти .
вѣроуѣиѣиѣмъ въ нмѣ ѣго . 13. иже не ѡ крѣве ни ѡ похоти
плѣтѣскыи . ни ѡ похоти мжѣскыи . нъ ѡ Ѣа родѣмъ сѣ .
14. и слово плѣтъ бѣнствъ . и въсѣ сѣ кѣнъ : и кѣдѣхомъ

слава ѿго . слава ꙗко иначѣ^адо^т о оца . исплънь благо-
 дѣти и истинѣ^и . 15. иоанъ съвѣдѣ^(ѣ)твѣствоваше о немъ
 и в. (в)ѣка гла^а съ вѣ (в)гоже рѣхъ гряды по м. нѣ
 прѣдъ мѣноу бѣ^и . ꙗко прѣвѣи мене вѣ . 16. и ѿ исплъ-
 нениѣ ѿго мы всѣ приѣсомъ благодѣть въз благодѣть . 17.
 ꙗко мѣсѣомъ законъ данъ бѣистъ . благодѣть и истина .
 и сѣомъ бѣистъ . . —

IV. THE KIEV MISSAL

The Kiev Missal (also known as the Kiev Folia [Киевские Листки, Kyjevské listy, etc.]) (Kiev Miss.) consists of seven parchment folia of small format which were brought from Jerusalem to Kiev in the mid-nineteenth century and are still preserved there in the National Library of the Ukraine. The Glagolitic text contains an incomplete sacramentary (or collection of the variable prayers of the Mass) according to the Roman rite. The liturgical researches of C. Mohlberg have shown that Kiev Miss. is a translation of a version of the Gregorian Sacramentary which probably dates from the seventh century; in his edition of Kiev Miss. (see below) Mohlberg has printed a Latin text (from a manuscript in the University Library at Padua) which, if not the precise original of Kiev Miss., is extremely close to it, corresponding often in detail to the Slavonic text. The fact that this sacramentary follows the Roman rite and not the Greek makes it probable that the translation was already made in the Cyrillo-Methodian period: for we know (cf. Introduction, § 2) that the Saints cultivated good relations with Rome and were working in a region which had hitherto known only Western ecclesiastical influence. Similar conclusions are suggested by the linguistic character of the manuscript. Kiev Miss. is unique among the older OCS monuments in that it shows certain marked West Slavonic characteristics. CS *tj* (*kt'*), *dj* appear consistently as *c*, *z* (as against the Bulgaro-Macedonian *št*, *žd*); *stj* appears as *šč* (as against *št*); the regular form for the instr. sing. of masculine and neuter *o*-stems is *-ŭmĭ*. The last two characteristics are found equally in West and East Slavonic; but the presence of *c*, *z* < *tj*, *dj* is decisive. This phenomenon is found only in Czech.¹ The vocabulary also shows numerous Western elements: *miša*, *papeži*, *vŭsodŭ* (see Introduction, § 3), *prĕfacija* : Lat *praefatio*; *oplatŭ* : Lat *oblata*; *poganĭskŭ* : Lat *paganus*. Certain errors in the text make it likely that the preserved manuscript is a copy; but the extremely archaic and regular character of the language (especially in the correct use of the jers and nasals), together with the fact that the Glagolitic letters are of a more archaic type than those of any other manuscript, allow us to ascribe the preserved version of Kiev Miss. to the middle of the tenth century and to regard it as in all probability a copy of an original written in Moravia by one of Methodius' disciples. The text of Kiev Miss. has often been printed, in whole or in part. The edition by Jagić, with a photographic facsimile of the whole manuscript, may be regarded as the standard one: V. Jagić, *Glagolitica. Würdigung neuentdeckter Fragmente*, Vienna, 1890 (reprinted from *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*

¹ J. Stanislav notes that *z* < *dj* also occurs in dialects spoken in the extreme south-western corner of Slovakia (M. Weingart, *Československý typ cirkevněj slovančiny*, ed. J. Stanislav, Bratislava, 1949, p. 36, n. 1). The other Slovak dialects have *dz* < *dj*.

(b) ff. 1^b-4^b in Cyrillic transcription**ВЪ ЙѢ ДЪНЬ КЛИМЕНТА**

БѢ ІЖЕ НЪН . ЛѢТА ОГРЯДЖѢ
 БЛАЖЕНАГО КЛИМЕНТА МЖ-
 ЧЕНИКА ТВОЕГО І ПАПЕЖА
 ЧѢСТЬЖ КЕСЕЛИШІ : ПОДА-
 ЗА МІЛОСТІВЪІ . ДА ЕГОЖЕ
 ЧѢСТЬ ЧѢСТІМЪ . СІЛОБЪ
 ОУЕО МЖЧЕНІѢ ЕГО НАСЛѢДОУЕ-
 МЪ :: ГМЪ :: НАДЪ ОПЛАТМЪ

РОКАНИѢ ГІ ПРИНЕСЕНЪНЪ
 СКЪАТІ . І ХОДАТАѢЦЮ
 БЛАЖЕНОУМОУ КЛИМЕНТОУ
 МЖЧЕННИКОУ ТВОЕМОУ . СІМЪ
 НЪН ОТЬ ГРѢХЪ СКЕРЬНОСТИ
 НАШІХЪ ОЧИСТІ : ГМЪ :

ПРѢФАЦИѢ : ДО ВѢЧЪНЪІ БЖЕ

ЧѢСТЬНАГО КЛИМЕНТА ЗАКО-
 ННИКА І МЖЧЕНИКА ЧЪСІ
 ЧѢСТЬАЦЕ . ІЖЕ ОУТЕБЖЕ БЪН-
 ТІ БЛАЖЕНОУМОУ АПОСТО-
 ЛОУ ТВОЕМОУ ПЕТРОУ . ВЪ , І-
 НОКОСТІ ПОДРОУГЪ . ВЪ , ИСПО-
 ВѢДИ ОУЧЕНИКЪ . ВЪ ЧѢСТІ НА-
 МѢСТЬНИКЪ . ВЪ МЖЧЕНИІ НА-
 СЛѢДЪНИКЪ : ХМЪ ГМЪ НАШМЪ :

ПО ВЪСХДѢ ::

ТѢЛЕСЕ СКЪТАГО І ПРѢДРА-
 ГЪНІѢ КРЪВЕ НАПЛЪНЕНІ ВЪ-
 ЛИТІѢ ПРОСІМЪ ГІ БЖЕ НАШЪ :

да еже милостивѣѣ обѣщѣ-
ниѣ носѣмъ . рѣшотѣхъ наѣ
издѣшениѣ обѣмемъ : г҃мъ .:

ВЪ ТЪЗЕ ДНѢ ФЕЛИЦТЪИ:

Подѣвъ намъ просѣмъ ты
всесоупѣи е҃же . блаженъ-
и радѣ мѣченицѣ твоѣи
фелицтѣи въкоупѣхъ
молихъ : і тоѣже радѣ
зашчѣти нѣи : г҃мъ : **НДЪ ОПЛ**

На слѣжѣхъ люди твоѣхъ
милостныхъ призрѣ . і . . .
се нѣи чѣстѣхъ свѣтѣхъ чѣ-
стѣмъ : сътвори нѣи радо-
стѣхъ . въ вѣчѣхъ жикотѣхъ

ПО ВЪСХДѢ:

Сѣмѣрно ты молихъ все-
могѣ е҃же . молихъ свѣ-
тѣхъ твоѣхъ . і ты самъ
вѣди . і даръ твоѣ вѣсви
въ нѣи . і вѣмъ наше въ
правѣдѣхъ постаѣ : г҃мъ .:

МѢШѢ НА ВѢСѢ ДНѢ ВѢ- СЕГО ЛѢТА ОБѢДЖЦѢ:

Е҃же тебѣхъ своѣхъ ве-
лѣми помѣлохъ . і по гнѣ-

бѣ спосѣмъ · нзвѣдѣ въ-
 плѣтѣти сѣмъ спѣсѣннѣ ра-
 дѣ чловѣчьскѣ · і въсхо-
 тѣхъ нѣмъ оутвѣрдѣ срѣ-
 дѣцѣ нѣшѣ · і млостнѣхъ
 твоѣхъ просѣтѣ нѣи: гмѣ:

НАДЪ ѢПЛАТЪМЪ:

Близѣ нѣсѣ бѣдѣ гѣ просѣ-
 мѣ тѣмъ · і молѣтѣхъ нѣшѣхъ
 оуслѣнишѣ · дѣ оупѣваннѣ
 (въ)нѣмѣмъ дѣлѣ своѣхъ ·
 і въ любѣхъ дарѣ сѣ тѣ-
 бѣ приносѣмъ: гмѣ:

прѣфациѣ: вѣчнѣхъ бжѣ:

Невесѣскѣхъ твоѣхъ слѣхъ
 просѣмъ і молимъ · дѣ сѣ
 вѣншнѣхъ твоѣхъ · до-
 стоѣнѣхъ сътворѣшѣ нѣи: і
 вѣчнѣхъ твоѣхъ іхъже жѣдѣ-
 емъ подѣсѣ нѣмъ млости-
 кѣно: хмѣ гмѣ нѣшѣмъ · імѣ

ПО ВЪСХДѢ:

Просѣмъ тѣмъ гѣ дѣзѣ нѣмъ ·
 дѣ скѣтѣхъ твоѣхъ вѣсѣдѣ
 прѣемѣхъцѣ дѣстоѣнѣ бжѣ-
 дѣмъ очѣшчѣннѣхъ твоѣхъ ·
 і вѣра твоѣхъ въ нѣсѣ дѣ въ-
 здѣстѣтѣ: гмѣ нѣшѣмъ ꙗсѣмъ

мѣшѣ .Ѣ. ѿ томиже :

Просимъ ты всемогъ еѣ-
чнѣ еже . призри на мо-
лителъ нашъ . і еѣнж-
трѣнѣкъ нашъ очисти . еже
нѣи соушытъ грѣхѣи наши-
ми : да милостиѣ тво-
еѣ избави нѣи : гмѣ наши

надъ ѿплатѣмъ :

Еѣи приносъ принесенѣ тебеѣ
гѣи просимъ ты приими : і-
же еси благословестилъ
на спасеніе наше : гмѣ наши :

прѣфациѣ : до еѣчнѣ еже :

Да съа тебе дръжимъ і миро-
сти твоѣа просимъ : при-
зъвалъ нѣи еси гѣи . да испра-
ви нѣи і очисти : не наши-
хъ дѣла ради . нѣ обѣта тво-
его ради уже еси обѣцѣлъ
намъ : да възможемъ доу-
шѣми і тѣлестѣи і мѣнслѣ-
ми нашими . прияти запо-
вѣди твоѣа : ѡже еси посъ-
лалъ къ намъ : хмѣ гмѣ на-
шимъ . їмѣже вѣличъ : .

(ПО) ВЪСХДѢ :

(С)ВѢТѢ ТВОИ ВЪСХДѢ
 ГИ ИЖЕ ЕСМѢ ВЪЗЫМА МО-
 ЛИМѢ ТѢА . ДА ОЧИСТИТѢ
 (НѢИ О)ТѢ ГРѢХѢ НАШЕХЪ : І
 (КѢ НЕ)ВЕСЬСЦѢ ЛЮБѢИ
 (ПРИВЕ)ДЕТѢ НѢИ : ГМѢ НАШЕ :

МѢШѢ . В . О ТОМѢЗЕ :

ПросимѢ ТѢ ВСЕМОГѢ
 БЖЕ ДА БЖЕ ЕСМѢ СКРѢВНИ
 ГРѢХѢИ НАШИИ : МИЛОСТЬ-
 Ъ ТВОЕЮ ОТѢ ВЪСѢХЪ ЗѢ-
 ЛНИ НАШЕХЪ ОЧИСТИ НѢИ :
 ГМѢ : НАДѢ ОПЛАТѢМѢ :

Прими ГИ просимѢ ТѢ при-
 ность сѢ . принесенѢ ТѢБѢ .
 ИЗБАВЛЕНІѢ РАДІ ЧЛОВѢ-
 ЧЕСКА . І СЪДРАЖЕ НАМѢ
 ДѢЗѢ . І ДОУШѢ НАШѢ І ТѢ-
 ЛЕСА ОЧИСТИ . А МОЛИТЕ(Ж)
 НАШѢ ПРИМИ : ГМѢ : ПРОБѢ

ДО ВѢЧѢНѢ БЖЕ :

ТѢИ ЕСИ ЖИКОТѢ НАШѢ ГИ О-
 ТѢ НЕВѢЯТИТѢ БО КѢ БѢИТ(НЕ)
 СЪТВОРИЛѢ НѢИ ВСИ . І ОТ-
 ПѢДѢШѢ ВЪСКРѢСИ ПАКѢИ .
 ДѢ НАМѢ НЕ ДОСТОИТѢ ТѢБѢ

сѣгрѣшати: твоѣ же (сж-)
 тѣ въсѣ · небесьскѣ (і з)е-
 мльскѣ г҃і · да тѣи (самѣ)
 отъ грѣхѣ нашихъ н(збави)
 нѣи: х҃мѣ г҃мѣ .:

ПО ВЪСХДѢ:

(Д)ѣла нѣмѣ: въсегоу бже ·
 да бже нѣи всі небесьскѣ^{нѣ}
 пицѣи насѣитіа: такоже
 же і живота нѣша сіло
 ѣ твоѣ оутѣди: г҃мѣ:

мѣшѣ: г҃і: ѿ томѣзе:

(Ц)ѣсарствѣ нашѣмѣ г҃і ми-
 лостѣ твоѣи призри:
 і не отъдаѣ нашего тоу-
 зѣмѣ · і не обрати насѣ
 въ плѣнѣ народомѣ пога-
 ньскѣимѣ: х҃а ради г҃і на-
 шего · іже цѣсарѣ сѣ отъ-
 цемѣ і сѣ скѣтѣимѣ .:

надѣ ѡплатѣмѣ:

(Т)воѣ циркѣнаѣ терѣди за-
 (ш)читі нѣи г҃і · ѣже єсі
 образѣмѣ своѣмѣ оупо-
 добіа · ѣже нѣи чѣсти-
 (мѣ) нѣ бальство нѣше · то-
 (г)о ради всі нѣмѣ вѣчѣ-
 (н)ое ѡбѣцѣние принесли .:
 (г҃мѣ) нашѣмѣ .:

V. PSALTERIUM SINAITICUM

The Psalterium Sinaiticum (Ps. Sin.) is a Glagolitic manuscript, still preserved in the Monastery of St. Catherine on Mount Sinai. It contains, on 177 parchment folia, translations (from the Greek) of Psalms 1-137 (138 in the Hebrew and English Bibles) and is thought to have been written in Macedonia in the eleventh century. The edition of L. Geitler (1883), made on the basis of a transcription executed under difficult conditions in the monastery itself, has been superseded by that of S. Sever'janov, Синайская псалтырь, Petrograd, 1922, which was made from photographs of the manuscript and contains a glossary. A photographic reprint appeared at Graz in 1954.

(a) Psalm 3

III, 1

ПСАЛМЪ

ДѢДОВЪ ВЪДНЪ ВЪГЯШЕ ОУТЪ ЛЦ-Н-
ВССЕЛЮХЪ СІИ СВОЕГО — — —

- 2 ГІ УЬТО СЯ ОУМЬНОЖИША СЪТЖ-
ЖАЖИЕ МІ: МНОСИ ВЪСТА-
ША НА МЯ: МНОСИ ВЪСТА-
- 3 ША НА МЯ: МНОСИ ГАЖТЪ
ДШІ МОЕІ НЪСТЬ СПНЬЪ
О ВЪЪ ЕГО: ДНПСА: ^{ѣ ѣ}
- 4 ТЫ ЖЕ ГІ ЗАСТЪПНИКЪ МОІ ЕСІ:
СЛАВА МОѢ ВЪЗНЕСЕ ГЛАВЪ МОЖ:
- 5 ГЛАСЪМЪ МОИМЪ КЪ ГІИ ВОЗЪ-
ВАХЪ: И ОУСЛЫША МЯ ОУТЪ ГОРЪ-
І СЪТЪНА СВОЕИ: —
- 6 ИЗЪ ЖЕ ОУСЪНЖХЪ І СЪПАХЪ: ВЪ-
СТАХЪ ЧКО ГІ ЗАСТЪПНІТЬ МЯ:
- 7 НЕ ОУВОЖ СЯ ОУТЪ ТЪМЪ ЛЮ-
ДЕІ: НАПАДАЖІХЪ НА МЯ
ОКРЪСТЪ: —
- 8 ВЪСКРЪСИ ГІ СІИ МЯ ВЪЖЕ МОИ:

ѣко ты порази всѣхъ вражь-
дѹжницѣхъ мнѣ въсоуе:
зжѣхъ грѣшныхъ съкроу-
шилъ еси: — —

- 9 Гдѣ есть снѣже: и на людехъ
теоихъ бл҃гословещенне
твое: — —

(b) Psalm 13 (14)

ВЪ КОНЕЦѢ ПСЛОМЪ ДѢВЪ: —

- XIII, 1 Рече вѣсоумѣхъ въ срѣдѣхъ
своимъ нѣсть бѣ: растѣ-
лѣша и омразиша сѣ въ на-
чѣнныхъ: нѣ-
сть теоріи бл҃гостыни:.
- 2 Гдѣ съ нѣси прїиме на снѣ
чл҃вчѣхъ: видѣти ѣште есть
разоумѣеми ли възиска-
ни бѣ: —
- 3 Къси оуклониша сѣ въкоупѣ
неклоуими въшнѣхъ: нѣ-
сть теоріи бл҃госты-
ни нѣсть до единого: —
- 4 Ни ли разоумѣхъ въси
теоріаштеи безаконѣхъ:
сънѣдахътеи людѣ мо-
и въ хлѣбѣ мѣсто гдѣ не пр-
извѣдѣша: — — —
- 5 Тоу оустрашнѣша сѣ воѣзнь-
иже не въ воѣзни: ѣко
гдѣ въ родѣ праведныхъ:.

- 6 съвѣтъ ништаго посра-
мисте: ꙗко оупьване
емоу есть: — — —
- 7 Кѣто дастъ отъ сїона сїи-
- 8 е іслю: ꙗкогда възвѣра-
титъ ꙗко плѣнь людеи
своихъ: възвѣрадоуе-
тъ сѧ іерковѣ і възвѣ-
селитъ сѧ іако: — — —

(c) Psalm 78 (79)

LXXVIII Псаломъ ѿсѣиѣ —

- 1 Бже придождѣ изъзы-
ци въ достояніе
твое —
Оскверниша
цркви твоѣ стѣжи
твоѣ — Положиша
іакоже ꙗко окоштное
хранѣніе —
- 2 Проложиша троуги ра-
равъ твоихъ — пра-
вильно пѣтицамъ не-
вѣрнымъ — пѣти
прѣподобныхъ
твоихъ зѣремъ зѣмь-
нымъ —
- 3 Пролѣлиша кровѣи ихъ ꙗкоже во-
дѣ окръестъ іакоже
і не бѣ пограбѣли —
- 4 Быхомъ поношенію сѣсть-
домъ нашимъ — Подрѣ-

ЖАНІЕ І ПОЖГАНІЕ СЖ-
ШТИМЪ ОКРЪСТЪ НАСЪ —

- 5 ДОКОЛѢ ГІ ГНѢВЛЕШИ СЯ
ВЪ КОНЕЦЪ — РАЖДЕЖЕ-
ТЪ СЯ ЁКО ОГНЬ РЪВЕНІЕ
ТВОЕ —

- 6 ПРОЛѢ ГНѢЕЪ ТВОІ НА
ЯЗЫКЪ НЕ ЗНАИЖ-
ШІА ТЕБЕ — И НА ЦѢСТВА
ѢЖЕ ІМЕНІ ТВОЕГО
НЕ ПРИЗЫВАША —

- 7 ЁКО ПОУСЯ ГѢКОВА І МѢ-
СТО ЕГО ОПОУСТИША —

- 8 НЕ ПОМЪНИ НАШИХЪ БЕЗАКО-
НЕНЕІ ПРЪВѢХЪ — ЁДРО
ВАРЯТЪ НЫ МИЛОСТІ
ТВОЯ ГІ —

ЁКО ОБЪНИШТАХЪ СѢЛО —

- 9 ПОМОСИ НАМЪ ЕЖЕ СПЛЮ
НАШЪ —

СЛАВЫ РАДІ ІМЕНІ
ТВОЕГО ГІ ИЗБАВИ НЫ —

І ОЦѢСТІ ГРѢХЪ НАША
ІМЕНІ ТВОЕГО РАДІ —

- 10 ЁДА КОГДА РЕКЖТЪ Я-
ЗЫЦИ КЪДІ ЕСТЬ БѢ
ІХЪ — І ОУВѢСТЪ СЯ
ВЪ ЯЗЫЦѢХЪ —
ПРѢДЪ ОУІМА НАШИМА —
МЕСТЪ КРОВЬВИ РАБѢ
ТВОИХЪ ПРОЛИТЫА —

- 11 ДА ВЪНІДЕТЪ ПРѢ-
ДЪ ТЯ ВЪЗДЫХАНІ-

ѣ окованыхъ ѿ По вели-
чю мѣшѣца твоеа ѿ
сѣна вѣди сѣны оумръ-
штвенныхъ ѿ

- 12 Въздаждь сжедомъ
нашимъ ѿ седмицеж
въ нѣдра ихъ ѿ Поношение-
мъ имъ же поносима тебѣ ѿ
13 ꙗко мы же людемъ твоимъ
и овцѣмъ паки твоимъ ѿ
ѿпокоимъ сѣя тебѣ въ вѣкъ ѿ
въ родъ и родъ възвѣсти-
мъ хвалы твоимъ ѿ

(d) Psalm 120 (121)

ПѢСНЬ СТЕПЕННАЯ: ѿ

- СХХ, 1 Възвѣсь оуи мои въ го-
ры:) Отъныждѣже при-
детъ помощь моя: ѿ
2 Помощь моя отъ ꙗко:) Гѣ-
те, рѣшаго нѣа и землѣж: ѿ
3 Не дождь во сѣмѣтенне но-
гы твоимъ:) Ни да въздрѣ-
4 млетъ хранѣи тѣя:) Гѣ
не въздрѣмлетъ ни
оусѣнетъ хранѣи-и-илѣ: ѿ
5 Гѣ съхранитъ тѣя:) Гѣ по-
кровъ твои на рѣжѣ де-
сижѣ твоимъ: ѿ
6 Въ день сѣньце не ожеже-
тъ тебе:)

НѢ ЛОУНА НОШТИЖ: —

- 7 ГѢ СЪХРАНИТЬ ТѢ ОТО ВСЕ-
ГО ЗЛА:) СЪХРАНИТЬ ДШЖ
ТЕОЖ ГѢ: —
- 8 ГѢ СЪХРАНИТЬ ВЪХОЖДЕНИ-
Е ТВОЕ:) І ІСХОЖДЕНИЕ
ТВОЕ:) ОУТѢСЛѢ І ДО ВѢКА: —

VI. EUCHOLOGIUM SINAITICUM

The Euchologium Sinaiticum (Euch. Sin.) is a Glagolitic manuscript, comprising in all 109 ff., which is preserved in the Monastery of St. Catherine on Mount Sinai, with the exception of 4 ff. which are in the Leningrad Public Library. It is a euchology, or collection of prayers for various occasions (R. требник); in its original form it no doubt also included a service-book (R. служебник) with the prayers for the daily offices. It was probably written in Macedonia in the eleventh century. Geitler's edition (1882) is now superseded by that of J. Frček, *Euchologium Sinaiticum. Texte slave avec sources grecques et traduction française*, 2 vols., Paris, 1933 and 1939 (= R. Graffin (ed.), *Patrologia orientalis*, t. xxiv, fasc. 5, and t. xxv, fasc. 3) and by what is now the standard edition, including a photographic facsimile of the whole manuscript: R. Nahtigal, *Euchologium sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik*, I. del. *Fotografski posnetek*. II. del. *Tekst s komentarjem*. Ljubljana, 1941 and 1942.

(a) ff. 13^b 19–15^b 23

✠ МО ЕГДА ХОТАЩЕ ВИНОГРА

✠ ДЪ САДНИ %.

Ты еси хѣ виноградъ истинъ
 ныи . ѿ оца твои дѣлае
 ль естъ . ты севоа аплы
 лозие нарекаъ еси . ты наѣ
 отъ снѹпта прѣнесе . и изгъ
 на ѡзвѣкъи и насади ѡ . тако
 жде и нѣинѣ . призьри на виногра
 дъ съ . ѿ насади и . ѿ оукорени и . ѿ
 оуглажен мѣсть твою на нь . огра
 ди и острогѡмъ . Вѣходъи и и
 сходъи его . избеаи отъ снѣга .
 ѿ отъ мрази . ѿ отъ града но
 сима боурѣжъ ^{III}Вѣ Тѣко милости
 бѣ чклявѣць бѣ еси . ѿ тебѣ %.

✠ МО НА ГРОЗДЪМИ ВИНЯ НА

✠ ИМАНІЕ %.

Б̄же сп̄е нашъ . изволен наре
 щн сѧ . виноградома . едино
 чадааго сна твоего . і ба га наше
 го исха . і плодъ вѣсмрътѣнъ .
 Даровавѣ намъ іма . ты пло
 досъ вѣнѣнъ бл҃ген . Ѡмѣа
 ми стѣма брѣа . і вѣхъ стѣи
 хъ твоихъ . оугождьшихъ тебе
 отъ вѣка . Ѡ Благодѣтнѣхъ и ще
 дотами . единочадааго сна %.

∴ Ѡмѣа нѣчѣтѣю виноу кыѣмоу %.

Гі исхъ бже нашъ . прѣложен водж
 въ вино . Бѣ канагалнѣискѣи
 хъ брацѣхъ . і слава своихъ авла
 оученикомъ своимъ . ты и ны
 нѣ посѣти . отъ стааго жилища
 своего . і бл҃ген вино се . і сътво
 ри е во вѣко благорастворение .
 пнѣщимъ . Да безъ вѣкоа
 неприѣзненъ дѣтѣи . пнѣще
 е . славимъ тѧ . Дѣла вѣмоу
 доброу приношенью . оца и сна и с %.

∴ Ѡмѣа бл҃женне домоу и храмоу %.

Б̄же сп̄телю нашъ . сподо
 би подъ кровъ закъ
 овъ вѣнѣти . спение імоу
 і вѣмоу домоу его бѣти .
 по твоемоу прѣчистоумоу . і вѣ
 смрътѣноумоу гласоу . іже
 отъ вѣнѣстѣ . вѣленѣи вѣ
 истинѣхъ проповѣда сѧ . ты и
 нынѣ хотѣща сѧде жи
 ти . нами і сими смѣре

ХЪ . І БАГЕННО ИМА СЛАВЪ
ТВОЮ . І СТОЕ . БАГЕНЪ
СИ ГІ ЕЖЕ . БАГЕНЕЪ . ЖРЪТЕЖ
АБРАМЪ . ПОДЪ ДЖЕОМЪ МА
МЪЕРНИСКИМЪ . І ТЕЛЕЦЪ МА
КОКЪ . І ОВЕНЪ ДРЪЖИМЪ
ЗА РОГЪ . БЪ ГРЪМОУ САВЕ
КОКЪ . БАГЕНЪ ИСИ ЕЖЕ ОЦЪ НА
ШИХЪ . ПРИЕМЪ КАДИЛО ЗАХА
РЫННО . І ИЛИА ЕБЪРНААГО . ЁСЕ
ПЛОДЪНОЕ . ТАКО ПРИМИ І СЫЖ
ЖРЪТЕЖ . БЪ ВОИЖ БЛАГОЖА
НИКЪ . ВОЛЫ НХЪ ТОУЧНЫ СЪ
ТЕОРИ . ПИТЪНИКЪ НХЪ ОУМЪНО
ЖИ . СТАДА НХЪ МНОГОПЛОДНА
СЪТЕОРИ . БЪХОЖДЕНИЕ НХЪ И ИСХО
ЖДЕНИЕ . ЯНЪСКОЖ СЛАОЖ СИ О
ГРАДИ . ДА ЁСИГДА ЁСЪКЪ ДОВО
ЛЪ ИМЖЕ . ІЗБЫТЪЧЕСТВОУ
ЕМЪ . БО ЁСЪКОМЪ ДЪЛЪ БЛАЖЪ .
І ТЕБЪ ОУГОДНО . СЛАВАСЕ ИМА
ТВОЕ . ОЦА И СНА И СТААГО ДУА . НЫ

(b) ff. 37^a 21-37^b 16

∴ **МО ЛѢЖИЩЕ** **НЯ** **ЛОЖИ** ∴ .
В **ТИДИ** **СОТОНО** . **ОТЪ** **СИХЪ** **ДВѦ**
РЕН . **І** **ОТЪ** **СИХЪ** **ЧЕТЫРЬ** **ЖГО**
ЛЪ . **СЪДѦ** **ТЕБѦ** . **НѢСТЪ** **МѢСТА** .
НИ **ПРИЧАСТИѦ** . **СЪДѦ** **ПЕТРЪ** . **СЪДѦ**
ПАВЛА . **СЪДѦ** **СТОЕ** **ІЕХАНЕ** . **СЪДѦ**
АЗЪ **ПОКЛАНѦЕЪ** **СМ** . **ЛЕЩИ** **ХОЩЕЪ** .

Вѣ нма оца и стааго дха . нынѣ % .
 ∴ МО Б ТОМОУЖДЕ % .

Вѣ нма га нашего нсха . Посѣ
 ли въ ма стын твои дхъ . і въ
 ложн оумъ въ срце мое стааго
 твоего дха . Хранаша дшж мойж и
 тѣло . і еса оуды тѣлесн моего .
 і есъ жикотъ състава моего .
 отъ есго зълодѣѣ . і отъ есѣко
 ѡ сѣти неприѣзники . і отъ есѣ
 хъ съблзнь грѣховъныхъ .
 і наоучи ма тебѣ хвалы въсы
 лати . оцю и сноу и стоумоу дхоу % .

(c) ff. 72^a 5-73^a і

Гі еже есемоути . тебѣ вѣдѣ азъ и
 сповѣденъ . Есѣхъ моихъ грѣхъ . і
 моего лиха сътворениѣ сего . еже ко
 лихъдо изглахъ . И лихо сътвори
 хъ . і лихо мыслихъ . Глѡмъ ли
 дѣломъ . Ли помышленнемъ .
 Есго еже азъ помъны . Любо
 не помъны . Ёже азъ съвѣды
 съгрѣшихъ . Любо не съвѣды . нж
 ждежъ Любо не нжждежъ . съпа ли
 бѣда . лихокаматы . і лѣжа . і въ
 помышленнн неправеднѣ . поу
 стоши і блади . ёкоже азъ колижъ
 до сътворихъ . і есѣ изъ лиха . Еъ ѣ
 деннн . і въ питън . і въ неправе
 днѣмъ съпаннн . Шолжъ та гі

бже мон . Да ты ми рачиаш . жи
 вотъ и милость подати . Да и а
 зъ непосрамѣнъ прѣдъ очима
 твоима бѣдѣ . ꙗко да и азъ еще на
 семь свѣтѣ . моихъ грѣхъ пока
 ѣхъ сѣ . ꙗко достойно покааніе имѣ
 ти могѣ . ꙗкоже твоѣя щедроты
 сѣхъ . Всѣмъ г҃и . тронце бже
 всемоу . бѣди ми помощни
 къ . ꙗко бѣди ми подаеши силѣ .
 ꙗко мудрость . ꙗко праведенъ за
 мыслъ . ꙗко доверѣ волеѣ . съ пра
 ведноу вѣроу . На твоѣхъ слоу
 жѣхъ г҃и . Ты единъ на съ свѣ
 тѣ приде грѣшникъ избавитъ .
 Бѣди мѣ спсѣ . избави мѣ
 г҃и бже снѣ г҃и . ꙗкоже ты хощеши .
 ꙗкоже ти любѣ . Сътвори съ мно
 у рабомъ твоимъ . милости
 вѣи . Си бже . Рачи ми помощи
 моему рабу . ты единъ вѣси
 г҃и . Какы моя сѣхъ вѣды .
 Бѣ твоѣ мнѣ прѣдѣ азъ
 мое срце . ꙗко мое мыслъ . ꙗко
 мое любовь . ꙗко мой животъ .
 ꙗко моя грѣхы . отъложи . мое
 словеса . ꙗко мое дѣло оконча
 н г҃и . ꙗко твоѣ мнѣ . Бѣ мнѣ
 грѣшникъ рабѣ твоимъ ави . ꙗко и
 избави мѣ г҃и отъ всего зла
 нынѣ и присно и . въ вѣкы вѣко ѿ .

VII. GLAGOLITA CLOZIANUS

The Glagolita Clozianus (Cloz.) consists of 14 ff. of Glagolitic text: these represent a small fragment of what must have been a vast menology (collection of lives of Saints and homilies appropriate to the festivals of the ecclesiastical year). They contain five homilies for Holy Week; the Greek originals of four of them have been identified and are reprinted in Vondrák's edition. The language of Cloz. has been referred to in the Introduction (§ 10). In view of the Serbo-Croat elements present in it, the fact that in the late Middle Ages the manuscript was preserved on the island of Krk (Veglia), where it belonged to the Frankopan family, is of particular interest. The manuscript is at present in the municipal museum at Trento in northern Italy, with the exception of 2 ff. which are in the Ferdinandeum at Innsbruck. Its designation comes from Count Paris Cloz (†1856) in whose library it was found by Kopitar, its first editor. The edition by V. Vondrák (*Glagolita Cloziv*, Prague, 1893) has now been superseded by that of A. Dostál, *Clozianus. Codex palaeoslovenicus glagoliticus tridentinus et oenipontanus*, Prague, 1959.

ii. 24-77

СТГО ІОАНА ХРЪСОСТОМА АРХІЕПІСКОУНА КОНСТАТИНЪ ГРАДА
 ЧЪТЪ ВЪ ВЕЛІКЪ ЧЕТВРЪТОКЪ. ХОТЪХЪ ПАТРОІАРХОВЪ ВЕСЕДЪ
 КЪ ВАМЪ ПРОСТЪРЪЕТИ І ОТЬ ТЪ... ДХОВЪНОЖ ПИШЪЖ
 ВАМЪ ВЪДАТИ, НЪ ВЕЗОУМЪЕ ПРЪДАДИТЕЛЕВО НА СВОЖ ВЕ-
 СЕДЪ ІАЗЪЫКЪ НАШЪ (ВЛЪ)ЧЕТЪ, І ВРЪ(МА) ДЪНИ СЕМОУ
 ВЪДІТЪ НЪ ВЕЗОУМЪЕ ЕГО (І)ЗГЛАГОЛАТИ. ДЪНЕСЪ БО ГЪ
 НАШЪ ІС ХЪ ПРЪДАНЪ БЫСТЪ КЪ РЖКЪ ИЮДЪІСКЪ(ІА)
 ОУЧЕНИКОМЪ СВОИМЪ. НЪ СЕ СЛИША ТЪ (НЕ) ВЖ(ДИ) ПЕЧАЛЪНЪ,
 ЗА НЕ ПРЪДАНЪ БЫСТЪ, НЪ ПАЧЕ ПРОСЪЛЪІ СА І ВЪЗДЪХНИ,
 НЕ ПРЪДАНАЕГО РАДІ, НЪ ПРЪДАВЪШАГО РАДІ. ЗА НЕ І Х...Ъ,
 РЕЧЕ, ВІДЪВЪ ІЮДЪ, СЪМАТЕ СА. ЧЕСО РАДІ СЪМАТЕ СА;
 ПОМЪШАЛЪІА, ЪКО ПО ТОЛИЦЪ ОУЧЕНИИ ВЪ КАКЪ ВРЪГЪ СЕБЕ
 ВЪВРЪГЪ НЕ ЧЮЪШЕ. МІЛОУІА ОУБО ОУЧЕНИКА СЪМАТЕ СА.
 СЕГО РАДІ ВЪСЪДЕ ГЛАЖЪТЪ ЕВАНЪІІСТІ ИСТИНЪ. СЪМАТЕ СА
 ОУБО ЗЪРА ВЕЗОУМЪЕ ОУЧЕНИЧА А НЪ ОУЧА ТЪХЪ ПАЧЕ
 ПЛАКАТИ СА, ТВОРАШТИХЪ ЗЪЛО, А НЕ ТВОРАШТИИ ЗЪЛО
 ТВОРАШТЕИ БО ЗЪЛО, ТІ СЖЪТЪ СТРАЖДЪШТЕІ ЗЪЛЪ. І СЕ
 ЪКЪ ГЛАДЪШЕ ХЪ БЛАЖЕНИ ИЗГЪНАНИИ ПРАВЪДЪ РАДІ, ЪКО

тѣхъ естъ цѣрестви небское. вѣдѣ ли, коликъ пригытѣкъ
 ѣви стражджштимъ зълѣ; вѣждѣ пакы инѣде творѣ-
 штимъ зѣло немилостивѣна моуки. послоушан оубо бла-
 женаго павѣла глѣшѣа вѣи же, братѣѣ, подобны вѣисте
 црквамъ вѣжѣмъ сжштимъ вѣи юдѣи о хѣ исѣ, ѣко
 тажде приаєте і вѣи отъ своихъ съплеменѣникъ, ѣкоже
 і тѣи отъ юдѣи, оубивѣшихъ і гѣ іса і своихъ пророкы
 і насѣ изгѣнавѣшихъ, вѣзбранѣжшѣихъ, рече, ѣзгыкомъ
 гласти, да съпасжтѣ сѣ, вѣи-исп(ѣ)нитѣи имъ грѣхы.
 постиже же вѣи нѣхъ гнѣвѣ до конца . вѣдѣ ли, ѣко
 тѣхъ подобаетъ паче рыдати і плакати сѣ, творѣшѣихъ
 зѣло, а стражджшѣихъ зълѣ блажитѣи. сего радѣи и
 чколюбѣи гѣ, зѣрѣа дръзости оученичѣа, съмжшѣаши
 сѣ, любовь ѣвлѣа, ѣже имѣаши на немѣ і показѣа
 чколюбѣе своего великотѣа до самого прѣ(дан)ѣѣ, вѣсѣкж
 пользж творѣаши емоу. (не вѣ)ждѣ оубо печальны, братѣ,
 слышавѣ, ѣко іс прѣданъ вѣи, нѣ аште хошѣеши, плачѣи
 сѣ горѣко і вѣздѣхѣи вел(ѣ)ми, не прѣданого радѣи іса,
 нѣ прѣдавѣшаго радѣи юды. прѣданъ бо ісѣ і вѣселе-
 нжж вѣсж съпасѣ естъ, а прѣдавѣи ию(да дѣ)ж своихъ
 погоубилъ естъ).

B. CYRILLIC TEXTS

VIII. TSAR SAMUEL'S INSCRIPTION OF 993

The Cyrillic Inscription of Tsar Samuel was made in 993 at the orders of Samuel, Tsar over Macedonia and Western Bulgaria from 976 to 1014. It commemorates the Tsar's deceased parents and brother and was inscribed on a marble slab. One corner of the slab has been broken off, but the missing letters and words can easily be supplied. This monument was discovered in the village of German near Lake Prespa in 1888. As it is dated it is of importance for the history of the Cyrillic alphabet. It has often been reproduced: a photographic facsimile may be found in A. M. Seliščev, *Старославянский язык*, i, Moscow, 1951, 75.

+ В І Н Н А ш Т І Ч А Н С Ъ
 Н Н А Н С Т А Г О А О У Х А А
 7 З С А М О Н П Т Р А Б Ъ Б *
 П О Л А Г А Х П А Н А Т Е
 Ѹ Н Н А Т Е Р Н Н Б Р А Т
 А І С Р Ъ С Т Ъ Х Ъ С Н
 Н Н Е М А О У С Ъ П Ъ Ш
 І С О Л А Р А Б Ъ Б * Р
 + А А В А Ъ Н А П Н С А
 А + Т О О Т З С З Т В С
 У 2 : Ф А Н Н Ъ А Н

1. † в(ъ) нма ѿтъца н съ-
2. нма н стаго доуха а-
3. зъ Самонѣ рабъ бж(н)
4. полагаж намать (ѿтъц-)
5. ѿ н матерн н брат(ѿ н-)
6. а крѣстѣхъ сн(хъ. се)
7. нмена оусъпѣш(нхъ Нн-)
8. кола рабъ бжн (Рнψнмн-)
9. ѣ Дав(ы)дъ. написа (же са въ)
10. лѣто отъ сътво(реннѣ миро-)
11. ү ϣ ⋅: ф а - (6501—993). ннѣдн(кта ϣ).

IX. SAVVINA KNIGA

Savvina Kniga (Savv. Kn.) is a Cyrillic manuscript of which 166 parchment folia have been preserved. Of these only 129 ff. contain the work of the original scribe. The manuscript contains an incomplete evangelistary and a *synaxarion*: it is estimated that the original may have consisted of about 200 ff. It takes its name from that of the scribe who may have written it, a certain 'popŭ Savva' to whom there are two references in the manuscript. Originally preserved in a monastery near Pskov, Savv. Kn. came to Moscow in unknown circumstances and is still preserved there in the Drevnechranilišče Centrarchiva R.S.F.S.R. It is likely that it was written in the eleventh century by a Bulgarian speaker, probably in north-eastern Bulgaria but perhaps north of the Danube. The edition of Sreznevskij (1868) has now been superseded by that of V. Ščepkin, Саввина книга, St. Petersburg, 1903 (with a glossary).

(a) *Matthew* viii. 5-13

Въ ѡнѡ. пришѣдъ іс̄ въ каперѣнаоумъ.
 припаде ѓмоу. сътъникъ . мола ѓго
 6 ѣ глѡ. Гѣ ѡтрокъ ми лежитъ въ хра
 минѣ. ѡслабенъ жилами. лютѣ ѡ
 ко мѡча сѡ. 7 глѡ ѓмоу іс̄. азъ при
 шѣдъ ищѣла ѣ. 8 ѡтъкѣша въ ѓмоу съ
 тъникъ рече. Гѣ иѣсмь достоинъ да
 ми подъ кровъкѣ выидеши. нъ толн
 ко рѣци слоко ѣ ищѣлаѣтъ. слоуга мо
 ѣ. 9 ѣво азъ члѣкъ ѣсмь подъ владами. ѣ
 мѣ подъ совожъ воины. глѡ сѣмоу ѣ
 ди ѣ ѣдетъ. ѣ другомѡ при
 ди ѣ придетъ. и равоу свое
 моу створи се ѣ створи тѣ. 10 слѡ
 ша въ же іс̄. днен сѡ ѓмоу ѣ рече ѣдѡ
 цина въ слѣдъ себе. ами глѡ вамъ ни
 въ зѡи толнѣкѣ вѣрѣ ѡврѣтъ. 11 глѡ
 же вамъ. ꙗко мнози ѡтъ вѣстока ѣ
 запада. придѣтъ ѣ възлѡгѣтъ съ

авраамомъ. и ѿсакомъ и ѿиakovомъ.
 въ цр̄сткѣ нѣснѣемъ. ¹² сн̄ове же цр̄
 сткѣ иждѣнжѣтъ сѧ. въ тѣмъ кро
 мѣшѣнжѣ. тоу ѣстъ плачѣ и скръ
 жѣтъ зѣвомъ. ¹³ и рече ӣсх̄ръ
 никови. иди тако кѣрова. да вѣде
 тѣ ти. и ӣсцѣлѣ слоуга ӣго въ тѣ часѣ. —

(b) *Luke ii. 1-20*

Бъ бн̄ѣ. ¹ ӣзиде повелѣніе ѿтъ
 кесара авьгѣста. написати всѣ въ
 селенжѣ. ² се написаніе вѣистъ вла
 дѣщюмоу сиріеж куріеж. ³ и ӣдѣ
 хъ вси. кѣждо написатъ сѧ въ свои
 градъ. ⁴ вѣзиде же ӣисх̄ръ. ѿтъ гали
 леи града назаретска. въ ӣюде
 ю въ (гра)дъ дѣтъ. ӣже нарицаѣтъ сѧ
 видѣлемъ. зане вѣ ѿтъ домоу ӣ
 ѿтъ очѣстѣни дѣа. ⁵ написати сѧ съ
 маріеж. ѡвѣрженоу ӣмоу женоу.
 сжѣеж непразноу. ⁶ вѣистъ же кѣ
 да вѣиста тоу. ӣсплѣниша сѧ дн̄и
 ӣ родити ӣи. ⁷ ӣ роди сн̄ъ свои прѣвѣн
 цѣ. ӣ повитъ ӣ. ӣ положи въ яслѣхъ.
 зане не вѣ ӣма мѣста въ ѡвитѣли.
⁸ ӣ вѣхъ пастоути въ тожде странѣ.
 вѣдѣще ӣ стрѣгѣще. стражъ ношѣ
 нжѣ. ѡ стадѣ своѣмъ. ⁹ ӣ се агг̄лъ гн̄ѣ
 ста въ нихъ. ӣ слава гн̄ѣ ѡснѣ ѡ.
 ӣ воиша сѧ страхомъ велиемъ. ¹⁰ ӣ
 рече ӣмъ агг̄лъ. не боите сѧ. се во
 благовѣстоуѣ вамъ радость ве

ЛИЖ. ИЖЕ ВЪДЕТЪ ВСѢМЪ ЛЮДѢМЪ.

¹¹ ИКО РОДИ СѦ ВАМЪ ХЪ ГЪ. ВЪ ГРА ДѢТІ.

¹² И СЕ ВАМЪ ЗНАМЕНИЕ. ОБРАЩЕТЕ МАЛ

ДЕНЬЦЪ ПОВИТЪ. ЛЕЖАЩІ ВЪ ИСЛЕ

ХЪ. ¹³ И ВЪНЕЗАПЖ ВЪЫСТЪ ГЛА АГГЛО

МЪ. МНОЖЪСТВО ВОИНЪ НѢСКЫХЪ.

¹⁴ СЛАВА ВЪ ВЪИШЪНИХЪ БОУ. И НА ЗЕМИ

МИРЪ ВЪ ЧЛѢЦЪХЪ БЛАГОВОЛЕННІЕ.

¹⁵ И ВЪЫСТЪ ИКО ОТИДЖ ОТЬ НИХЪ

АГГЛІИ НА НѢО И ЧЛѢЦИ. ПАСТОУСИ РѢ

ША ДРОУГЪ КЪ ДРОУГЪ. ПРѢИДѢ

МЪ ОУБО ДО ВИДѢЛЕОМА. И ВИДИМЪ

ГЛЪ СЪ БЫВѢШНІ. ИЖЕ ГЪ СЪКАЗА

НАМЪ. ¹⁶ И ПРИДЖ ПОДВИГЪШЕ СѦ. И О

ВРѢТЖ МАРИЖ ЖЕ ИУСИФА. И МАЛ

ДЕНЬЦЪ ЛЕЖАЩІ ВЪ ИСЛѢХЪ. ¹⁷ ВИДѢ

ВЪШЕ СЪКАЗАША О ГЛАСѢ. ГЛАНѢМЪ

ИМЪ О ОТРОЧАТЕ СЕМЪ. ¹⁸ И ЕСИ СЛЫ

ШАВѢШЕІ ДИКИША СѦ О ГЛАНЪХЪ.

ОТЬ ПАСТОУХЪ КЪ НИМЪ. ¹⁹ МАРИ

ИЖЕ СЪБЛАЮДАШЕ ЕСѦ ГЛЪ СІА.

СЪЛАГАЮЩІИ ВЪ СРДЦІИ СВОЕМЪ. ²⁰

И ВЪЗВРАТИША СѦ ПАСТОУСИ.

СЛАКАЩЕ И ХВАЛАЩЕ НА. ОТЬ ВЪ

СѢХЪ ИЖЕ СЛЫШАША ВИДѢША.

ИКОЖЕ ГЛАНО КЪ НИМЪ.

X. CODEX SUPRASLIENSIS

The Codex Suprasliensis (Supr.), a Cyrillic manuscript of which 285 ff. are extant, was discovered in a monastery at Supraśl near Białystok (Bělostok) by M. K. Bobrovskij in 1838-9. The finder sent the manuscript to Kopitar to be copied; ff. 1-118 were still in the latter's possession at his death and were sent to Ljubljana where they are now preserved in the University Library. The remainder (with the exception of the first 16 ff. which are now in the Saltykov-Ščedrin Library in Leningrad) found its way to Warsaw, where it was preserved until 1939 in the Biblioteka Zamoyskich. During the Second World War it disappeared but it was recovered in 1968. This longest of the preserved OCS manuscripts contains a menology for the month of March, comprising twenty-four lives of saints or other sacred legends, twenty-three homilies, and a prayer. Three items are versions of homilies also translated in Cloz. The language of Supr. has been referred to in the Introduction (§ 10). The first edition of Supr., made by Miklosich in 1851, has been superseded by that of S. Sever'janov, *Супрасльская рукопись*, St. Petersburg, 1904 (photographically reprinted in two volumes at Graz in 1956). A glossary to this manuscript was made by K. H. Meyer: *Altkirchenslavisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis*, Glückstadt and Hamburg, 1935; see also Alfons Margulíes, *Der altkirchenslavische Codex Suprasliensis*, Heidelberg, 1927.

Pope Gregory the Great

(Sever'janov's edition, pp. 119¹⁵-124⁵)

мѣсаца марта въ дѣ. житиѣ григора папы роумѣскаго.
 Блаженъи григоринъ поставленъ
 бысть патриархъ. сѣи въи цръ-
 кви римѣстѣи. ѿ прѣжде патриаршѣства.
 цръноризъца въ въ манастири. сѣла-
 го апостола андреа. нарицаемаго
 канѣскаурѣ. вѣизъ сѣоуѣ мѣченикоу.
 ѿѡана ѿ паула. вѣѡше же ѿгоуменъ то-
 го манастирѣ. мати же ѿго вѣаженаѣ си-
 лени. живѣѡше вѣизъ вратѣ сѣлаго пау-
 ла апостола. на мѣстѣ нарицаемѣмѣ
 кѣла нова. Тѣ же вѣажены григоринъ. ѿгѣ-

да сѣдѣаше въ хѣзинѣ своѣй. и писаа-
 ше. приде къ нѣмоу маломоштѣ. мола и
 и глагола. помилоуи ма рабе ба въшнѣ-
 наго. ꙗко старѣишина вѣхѣ корабникѣмъ.
 и истопихомъ са и погоубихомъ много и-
 мѣнникъ. и свок и стоужде. любовишти-
 и же и по истинѣ рабѣ христосовѣ. призъ-
 вавѣ слоугъ своѣго глагола ꙗмоу. врате
 шедѣ даждѣ сѣмоу ꙗ златицѣ. вратѣ же ше-
 дѣ сътвори ꙗкоже повелѣ ꙗмоу рабѣ божи
 григорий. и дастѣ маломошти ꙗ златицѣ.
 и ѡтиде. пакы ѡубо мало прѣмоудие въ
 тѣ же де дѣнь. приде тѣ же де маломоштѣ къ
 влаженоуѡмоу григороу глагола. помилоу-
 и ма рабе ба въшнѣнаго ꙗко много погоуби-
 хѣ. а мало ми ꙗси далѣ. Блаженъи же призъ-
 вавѣ слоугъ своѣго глагола ꙗмоу. иди врате
 даждѣ ꙗмоу другъж ꙗ златицѣ. сътвори
 же вратѣ тако. вѣзьмѣ же ништи ѡи зла-
 тицѣ ѡтиде. пакы же мало помоудие тре-
 тие въ тѣ же де дѣнь приде къ влаженоуѡмѣ
 григорий глагола. помилоуи ма рабе бога
 въшнѣнаго. даждѣ ми другомъ благословѣ-
 ѣнне ꙗко много погоубихѣ. Блаженъи же
 призъвавѣ слоугъ своѣго глагола ꙗмоу. иди
 даждѣ ꙗмоу другъж ꙗ златицѣ. ѡтвѣ-
 штавѣ же глагола. кѣрж ми ꙗми чѣстѣнъи
 ѡтѣче ꙗко нѣстѣ остала ни ꙗдина злати-
 ца въ ризѣници. глагола к нѣмоу влаженъи.
 не ꙗмаши ли ꙗного никакогоже съсѣда. ни
 ли ризѣна да даси ꙗмоу. онѣ же ѡтвѣшта-

въ рече. ѿного съсѣда чѣстѣнѣи ѡтѣче не
 ѿмамъ. развѣ сѣребрѣнаго влюда. ѿже
 ꙗ послалаа госпожда великаѣ съ коуцѣи.
 глагола къ нѣмоу рабѣ вѣѣни григорѣи. ѿди
 брате даждѣ ѿмоу влюдѣ тѣ. братѣ же
 сътвори ꙗкоже повелѣ ѿмоу блаженѣи.
 ѿ дастѣ ништоуоумоу. ништинѣ же вѣзе-
 мѣ вѣ златицѣ ѿ сѣребрѣнѣи влюдѣ ѡтиде.
 ꙗгда же и поставиша патриарха стѣни црѣ-
 кви римѣстѣи. по ѡбѣчаю патриаршѣ-
 скоу. повелѣ сакелароу своѣмоу въ ѿдинѣ
 дѣнь. ѿдноѿ привести вѣ маломошти.
 на трепезѣ своѣ да ѡбѣдоуѣтъ съ нимѣ.
 сакеларѣи же сътвори ꙗкоже повелѣ ѿмѡ
 патриархѣ. ѿ призѣва вѣ мжѣ ништѣ.
 ѿ ꙗгда сѣдоша съ патриархомѣ. на трепе-
 зѣ ѡбрѣтоша сѣ гѣ. призѣвавѣ же сакела-
 ра глагола ѿмоу. не вѣхѣ ли ти рекаѣ вѣ по-
 зѣвати. то како без моѣго повелѣннѣ
 три на десѣте ꙗси позѣвалѣ. сакеларѣ же
 слышавѣ. ѿ пристрашенѣ бѣвѣ. ѡтѣвѣ-
 штакѣ рече къ нѣмоу. вѣроуѣ ми чѣстѣнѣи
 владѣко. дѣва на десѣте ѿхѣ ꙗстѣ. тре-
 тѣиго на десѣте не видѣѣше никѣтоже.
 развѣ патриархѣ ѿдинѣ. ѡбѣдоуѣшѣте-
 мѣ же ѿмѣ. видѣѣше патриархѣ третѣи-
 го на десѣте сѣдашѣ на край стола. ѿ се
 лице ꙗго ѡбразѣ ѿзмѣнишѣ. ѡвогда ѡуѣо
 видѣти и вѣѣше сѣда. ѡвогда же ѡтрока.
 ѿ ꙗгда же късташѣ съ трепезѣ. ѿны вѣса
 ѡтѣпоустѣ блаженѣи. ѿ третѣиго на де-

сате. видимааго тако чоудъна. ѿ ѿ за
 ржжж. ѿ въведы и въ каѣтъ своѣхъ глагола
 ёмоу. заканаѣхъ та ѡ велицѣи силѣ ексе-
 дръжителю бога. повѣждѣ ми к'то ты
 ёси. ѿ что ёсть ѿмѣ твоѣ. ѡнъ же рече
 к ѿмоу. ѿ ёже въпрашаёши ѿ мене мѡ-
 ёго. то ѿ то чоудъно ёсть. ѡваче азъ есмѣ
 ѡубогъѿ. пришедъѿ к тебѣ ёгда бѣ
 въ манастири сѣаго анѣдреа апосто-
 ла. нарицаемаго канѡскаръ. ёгда сѣ-
 дѣаше въ узыниѣ ѿ писааше. ёмоуже
 да дѣла на десѣте заатицъ. ѿ съреврѣ-
 ныѿ блюдѣ ѿже ти бѣ посѣлѣла съ коуци-
 ѣхъ блаженнаѿ снѣвна мати твоѣ. ѿ да ѡу-
 вѣси ёко ѡтъ дѣне того ѡтънѣиже пода
 ми съ длъготръпѣникомъ. ѿ простомъ
 срѣдѣцемъ. нарече та гѣ патриархоу бы-
 ти. свѣтѣ црѣкви своѣй. за ѿже ѿ крѣ-
 вѣ своѣхъ пролиа. ѿ быти ти прѣимѣни-
 коу. ѿ налѣстѣнникуу врѣховѣнаго апо-
 стола петра. глагола же к ѿмоу блаже-
 ныѿ григорин. како вѣси ты ёко тѣгда
 нарече гѣ быти мѣнѣ патриархоу. ѡнъ
 же ѡтъвѣштавъ рече. не ёльма ли аггѣ-
 лѣ гѣ екседръжителю есмѣ азъ. то того
 ради вѣдѣ. ѿ тогда во господѣ ма бѣ
 посѣлѣлъ к тебѣ. ѿскоусити ѡу срѣдѣ
 твоѣ. аште ѡубо чловѣколюбвѣ. а не
 чловѣкомъ твориши видѣти мѣлостѣ
 своѣхъ. Блаженъѿ же то слышаеъ ѡубоѡ
 са. не ѡубо вѣаше дотолѣ видѣлъ аггѣ-

РАЛЪЖИМУ ОУТЪШТИ. ПРИИЛЖЕ ОУТЪШ
ТЪ. НТЪШТАСАНАНЕСЕБЪСКИНЧКАРЪСЪТВО
БААЖЕНЪИНКИДРАТЪПОИШЕГЛАГЛА. БАА
ГЛАОВЪНЪГЪ. НЖЕНЕДАСТЪНАСТЪНАОУЛИБЕ
НИНЪЖБИМЪНХЪ. НИНЪКОТОРИНЪИТЪВАСЪ
ДЪНДЖШТААБРАТНА. ПОИАХЪСЪНИНЪ
НДОЖНИДОМЪСТАНАДЕЖЕХОТЪШЕШЕСТЬКОНИ
ТАТНСА. КИНЪГАЛАМЪ. ИНАМНОУЖПОМО
ЛНВЪСА. ИКААГОДАРАСТЪВНВЪБОТА. ИРЪКЪ
НИВЪКОЛЕНЪ. ИВЪИЖПРОТАГЪ. ВЪДОКРЪ
ИСПОВЪДАНИИ. ИУСЪУЕНЪБЕВЪСТЪ. НАСААКЪ
ИХЪБААЖЕОУКОГЮНАШЕМИ. НТИНЪНИРН
СНОИВЪВЪКЪТЪВЪКОМЪ.

ЛИГАЧЛАДРАТАВЪЛІ. ЖИТИНГРИГОРАПІРОУМЪСКИ
ВЛАЖЕНЪИНГРИГОРИН. ПОСТАВЪНЪ
БЪИСТЪПАТРИАРХЪ. СЪТЪНЕЖНИНЪЧРЪ
КЪВНИМЪСТЪН. АПРОЖДЕПАТРИАРШЪТЪВЪ
ЧРЪНОРНЪДЪЧЪБЪВЪМАНАСТЪИРН. СЪЛА
ГОАПОСТОЛААНЪДРЕА. НАРНЧАМЛААГО
КАНИСКАУРА. БАНЪБЪСТОУНЪМАЖУЕННИКУ.
ІВЪАНАНПАУЛА. КЪАШЕЖЕНГЮМЕНЪТО
ГОМАНАСТЪИРЪ. МАТНЖЕНГРОБАЖЕНАЛАСН
ЛЕНН. ЖНВЪАШЕБАНЪВЪРАТЪСТААГОПАУ
ЛААПОСТАЛА. НАМЪБЪСТЪНАРНЧАМЪБЪМЪ
КЪЛАНИБА. ТЪЖЕБААЖЕНТИГРИГОРИН. ИГ
ДАСТЪДЪАШЕВЪХЪИЗНИНЪСЪОНИ. НИНСАА
ШЕ. ПРИДЕКЪНЕКІУМААДОМЪШЪ. МАЛАН
ИГЛАГЛА. ПОИНАОУНИКАРАБЕБЪВЪШЕ
НИАГО. ІАКОСТАРЪИШНИАКЪХЪКОРАБНИКІІ

ла. ѿкы къ чловекоу во вѣстока ѿ възира
 на нѣ. рече же ѿггѣлъ къ блаженоу оумоу. не
 бои са. се посылалъ ма ѿстъ гѣ да вѣждъ съ
 тобою въ житиѣ семѣ. блаженъи же слы-
 шавѣ то ѿтъ ѿггѣла паде ницѣ на земли.
 ѿ покаяни са господоу глѣ. ѡште малааго
 того ради даѣниа ѿ ничесоже сѣшта. толн-
 ко множество штедротѣ показа ѡ мѣнѣ
 прѣмилостивѣи гѣ. ѡкоже ѿггѣла своѣго
 посылати къ мѣнѣ. быти ѿмоу съ мно-
 жъ вѣиѣж. какоа оубо славы съподобѣтъ
 са прѣвѣкаѣштинъ въ заповѣдехъ ѿго.
 ѿ дѣлаѣиште правдѣ. вѣз лѣжа во ѿстъ ре-
 кѣи. ѡко милостѣ хвалитѣ са на сѣдѣ.
 ѿ мироуан ништа въ заѣмѣ даѣтъ богоу.
 тѣ же самѣ ѿггѣлъскын господѣ. строми
 чловечѣскоу съпасению. глаголетѣ къ ѡ
 деснѣиѣ столѣштинѣи. градѣте благо-
 словѣѣнии ѡтѣца моѣго. примѣте оуто-
 тованю камѣ цѣсарѣство. ѡтъ начала ми-
 роу. ѡл'ченѣ во вѣхѣ ѿ дасте ми ѡсте. жа-
 дѣиѣ вѣхѣ ѿ напоѣсте ма. странѣиѣ вѣ-
 хѣ ѿ наведѣсте ма. волѣхѣ ѿ присѣтѣсте
 мене. нагѣ вѣхѣ ѿ ѡблѣкѣсте ма. въ темѣ-
 ници ѿ придѣсте къ мѣнѣ. ѡлма оубо съ-
 творѣсте ѿдномоу ѡтъ братѣи сѣи моѣи хѣ-
 дѣи. то мѣнѣ сътворѣсте. вѣди же вѣсѣ-
 мѣ намѣ почитѣиштинѣи же ѿ послу-
 шаѣиштинѣи. оуслѣшати блаженъи тѣ
 глаголю. ѿ кѣчѣиѣиѣхъ благоиѣи. ѡже оуто-
 това богѣ любѣиштинѣи ѿ. да нѣи съпрѣи-

мники сътворитъ х̃с̃ ѿ҃ъ. прѣчистымъ
ради матери ѿ҃го ст̃ымъ богородица. ѿ҃ко
томуу подобаать слава честь ѿ покла-
нениѣ. нѣина ѿ присно ѿ въ вѣкы вѣко-
мъ. ѿминъ. ѿ.

C. TEXTS WITH MARKED LOCAL CHARACTERISTICS

XI. OSTROMIR'S GOSPEL-BOOK

Ostromir's Gospel-Book (Ostr.) is a Cyrillic manuscript of 294 parchment folia, now preserved in the Leningrad Public Library. It contains an evangelistary written in 1056-7 by the Deacon Grigorij for Ostromir, the *posadnik* of Novgorod. It is without doubt a copy of an original of East Bulgarian provenance; but the native Russian of the scribe has overlaid the original language, so that we find *u, ju < o, jo, türt, tült, tirt*: OCS *trüt, tlüt, trit*, 3rd pers. sing. and plur. pres. ind. in *-tŭ, &c.* There is no modern edition of Ostr. The edition of A. Vostokov, Остромирово Евангеліе 1056-1057 г., St. Petersburg, 1843, must be supplemented by the photolithographic reproduction which was made at the expense of the St. Petersburg merchant Ilja Savinkov: Остромирово Евангеліе, St. Petersburg, 1883 and 1889.

John iii. 1-15

1. **ѦОНОВРѢМА.УЛО
ВѢКЪСТЕРЪОТЪ
ФАРНЄЕН·НМА
ЊМОУННКОДН
МЪ·КЪНАЗЪНЮ**
2. **ДЕНЕКЪ·СЪПРНДЄ
КЪІЄЕННОЩННЖ·Н
РЕУЄЊМОУРАВВН†
ВѢМЪНКООТЪБѦ
ЊЄНПРНШЪАЪОУ
УНТЕАЛЬ†ННКЪТО
ЖЄБОНЄМОЖЕТЬ·**

- ЗНАМЕННЕНХЪ
 ТВОРНТН · ИЖЕ ТЫ
 ТВОРНШН · АЩЕ НЕ
 БѢДСТЬ БѢСѢННМЪ +
 3. ОТЪВѢЩАВЪ ІСЪ НРѢ
 УЄЮМОУ + АМННЪ А
 МННЪ ГЛАЖЕ БѢ · А
 ЩЕ КЪ ТО НЕ РОДНТЬ
 СЛѢ ВЪ ШЕ · НЕ МО
 ЖЕТЪ ВѢДѢТИ ЦРЬ
 4. СТѢНН БЖНН + ГА
 КЪ НЕМОУ НН КОДН
 МЪ + КАКО МОЖЕТЪ
 УЛѢ КЪ РОДНТ НЕ
 СТАРѢСЫ + ЕДА МОЖЕ
 ТЪ ВѢТОРНЦЕЖВЪ
 ЖТРОБЖВѢАѢТН
 МТРЕ СВОЮЖН РОДН
 5. ТНЕАЗ ОТЪВѢЩА ІС ·
 НРѢ УЄЮМОУ + АМН
 НЪ АМННЪ ГЛАЖЕ
 БѢ + АЩЕ КЪ ТО НЕ РО

- ДНТЬСѦ ВОДОЖНДѦХЪ
 МЬ · НЕ МОЖЕТЪ ВЪ
 ННТНѦ ЦРѢСТВО БО
 6. ЖНѢ ТРОЖДѢНОЮ БО
 ОТЪ ПАЪТН ПАЪТЪ
 КСТЬ · Н РОЖДѢНОЮ
 ТЪ ДѦХА · ДѦХЪ КСТЬ Т
 7. НЕ ДНВНѢ МНКОРЪ
 ХЪТН · ПОДОБАЕТЪ
 ВАМЪ РОДНТНѢ СѢ
 8. ВЫШЕ Т ДѦХЪ НДЕЖЕ
 ХОЩЕТЪ ДЫШЕТЪ ?
 НГЛА СѢ КГО СЛЫШН
 ШН ? НЪ НЕ ВѢСНОТЪ
 КЖДОУ ПРИХОДНТЪ ·
 НК А МО НДЕТЪ Т ТА
 КЪ КСТЬ ВѢ А КЪ РОЖЕ
 9. НЫНОТЪ ДѦХА Т ОТЪ
 ВѢЩА ННКО ДНМЪ Н
 РЕЧЕ КМОУ Т КАКОМО
 10. ГЖТЪ СЕ НЫТН Т ОТЪ
 ВѢЩА ГИ РЕЧЕ КМОУ Т

ТЫКОНЗΟΥУНТЕАЬ.

НЪЛВЪЗНЕНХЪАН

11. НЕВЪОНЗАМННЪАМН

НЪГЛѢТЕБЪТНКОИ

ЖЕВЪМЪГЛѢМЪТНИ

ЖЕВНДЪХОМЪОЪВЪ

ДѢТЕАЬОТВОУКМЪ.

НОЪВЪДѢТЕАЬОТВА

НАШЕГОНЕПРНМАК

12. ТЕТАЩЕЗЕМНАРЪ

ХЪВАМЪННЕВЪРОУ

КТЕ.КАКОАЩЕРЕКЖ

ВАМЪНБЕСЪНАИВЪ

13. РОУКТЕТННКЪТОЖЕ

ВЪЗНДЕНАНБО.ТЪ

КЪМОСЪШЪДЫНОЪ

НБЕСЕСНЪУЛВУЪ

СКЫН.СЪННАНБЕ

14. СЕТННКОМОУОН.ВЪ

ЗНЕСЕЗМНЖВЪПОУ

ОТЫНН.ТАКОПОДО

БАКТЬ.ВЪЗНЕСОТН

СМѢНѢУУЛѢУЬСКОУ

15. ОУМОУТДАВСАКЪ

ВЪРОУЖАНВЪНЬНЄ

ПОГЫБНЄТЬ·НЪН

МАТЬЖНВОТАВЪ

УЬНААГО·✠·—

XII. THE PRAGUE FRAGMENTS

The text of the Prague Fragments (Prague Fr.) is printed here in full. These Glagolitic fragments are contained on two badly preserved parchment leaves that belong to the archives of the Chapter of St. Vitus Cathedral in Prague. The second leaf is held to be some fifty years older than the first, and both must have been written before the end of the eleventh century. They contain translations of liturgical texts, probably from the Greek. Linguistically they show several markedly Czech features, e.g. *c*, *z* < **tj*, **dj*, -*š*- in *v(i)šěchŭ* for OCS *všěchŭ*, retention of *dl*, gen. sing. of *ja*-stems in -*ě* (*b(ogorodī)cě*). It seems most probable that this text was copied (perhaps from a Bulgarian original) in the Sázava monastery in South Bohemia, where the Church Slavonic liturgy was maintained until 1096. The most noteworthy separate edition of Prague Fr. is that of V. Vondrák in *O původu kijevských listů a pražských zlomků*, Prague, 1904; but that of J. Kurz (in Weingart-Kurz, *Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského*², Prague, 1949) is based on a new collation with the manuscript, and is reproduced here. A photograph of the manuscript is contained in J. Vajs, *Rukověť hlaholské paleografie*, Prague, 1932.

I. A.

- 1 Б. ГЕѢТМѢНѢ .
- 2 СЛОВ... (А)Ѣ... ВР...
- 3 ОБЕТ..... ГИ
- 4 ОУ(Н)Ѣ СѢ..... (Ѣ)КО БѢ ..
- 5 П(Р)ѢЛ... П ОП..... Т... АНОУ
- 6 ТВА... ОБН... СЛОВ... С... М...
- 7 НИ ПРѢПОД... БНИГ : ГЕ... И
- 8 ОТѢ (Ж)НЕОНОСНИХ . И . О..... Ѣ
- 9 .. ИСНОТ(ВК)ОУЦ . Ъ ПО(Ч)... ѢН...
- 10 .. М(Н) БОУД..... КОТѢ
- 11 ...Ѣ..... ЧЛОБѢКО... Б
- 12 ГЕѢТ.... НИ ПРѢОБР.....
- 13 ПРѢОБР(А)НИ С(А Н)А ГОР(Ѣ) ХѢ Ъ(В).... З(А)В.
- 14 ОУЧЕНИКОМ . С. ОИМѢ..... ОУ
- 15 ИѢМОУ ВѢ СВѢТѢ... ОБ... Ц..... АѢ ГИ

- 16 дѣм... н... (м)ъ:... теам... в б.а
 17 спси дѣа наш(а) ѿѣи ѿѣх' ѿѣх'
 18 хвалю... моу в... (с)в(оро)
 19 изволенни бо.... нѣа ма(а)и и вѣи
 20 ци: ꙗко цѣсаритѣ гъ бѣ нашѣ: радѣв
 21 мѣ съи и вѣселим'(с)ѣа дадим' славоу боу:
 22 ѿѣити'нѣ . ѿѣпомоу: ((((((((((
 23 оу'м'нѣ . мои очн ѿсл . пѣноуѣи гѣ: ѿѣ м'н(о)
 24 . а... (грѣх)а: тѣ . проскѣѣти: и вѣ...
 25 ѿг(р)ѣши.... ѿ. ми: съмѣренимѣ
 26 омѣи.... слѣз(а)ми мои: (((((
 27 ѿѣити': нѣ вѣзношениѣ: ((((
 28 в(ѣ)з.... (кѣ) ѿѣ(цоу) сковоу: ра(д)
 29 ... ѣ... оученикомѣ славо(ю)

I. B.

- 1 сво . ꙗко хѣ вѣзнесе съ . :.
 2 проск(ѣ)ца вѣѣчьскаѣ:
 3 ѿѣ(ѣ): нѣ пѣнтѣтикости ((
 4 пѣ(т)ѣтикостиѣ ѣѣѣ гъа
 5 дѣт.: вѣи почѣтѣмѣ дѣхъ
 6 ѣѣи: приде бо оумоудрѣѣа
 7 апѣстоли: сѣго при
 8 мѣмѣ вѣи: ꙗ поклонн
 9 мѣ съи: вѣоу: ~ ~ ѿѣит
 10 нѣдѣниѣ: на розѣсо: ꙗѣи
 11 ꙗко вѣѣхъи: ꙗ новѣи
 12 ходѣти: прѣдѣтѣч
 13 в хѣѣ твоѣ: ѣадроѣ мо
 14 длѣтѣоу пѣѣи намѣ
 15 хвалѣѣцимѣ твоѣ чѣ
 16 ѣѣнов: вѣѣѣѣнов ро
 17 вѣѣѣ: ((ѿѣѣ: ѣпоѣт

- 18 ОЛИ ПЕТРИ : ((((((((
- 19 Область отъ бѣ примѣша .
- 20 стѣк апостола прѣмоуд
- 21 раѣ . петре камени . кѣрѣ
- 22 навле мироу . оутѣръзение
- 23 дѣвонцею скѣтоноснѣаѣ
- 24 римска похвало : ГРѢЪ : Н(И)
- 25 ПРЕСТАВЕНИЕ : БЦѤ . (((
- 26 Прѣстави сѧ отъ земаи
- 27 на небеса мати бжїиѣ

II. A.

- [illegible]

- 22 столѣскаго тѣмъ отълаоучи
 23 еза дара цѣленне тѣмъ лиши
 24 еза съ онѣми вечерѣвъ <т>а

II. В.

- 1 отъри^{ра}(оу)езъи отъри(н)оу...
 2 онѣмъ н(о)зѣ оумънеъ тѣ.....
 3 зрѣ: ѡ колика блага не (п)омъ
 4 нѣ твоѣ (ж)е бесхвалънаѣ ко
 5 лѣ обличат(ъ) тѣмъ а того не
 6 мѣрноѣ мѣнос(ръд)и проповѣ
 7 стъ съ и еванѣ мѣности :.
 8 Блаженна: гласъ .: .: (ѣ):
 9 Дръва ради ад(а)мъ раѣ въ...
 10 :. иселѣ^н дръвъ..... крижъ
 11 :. нѣмъ разбо(ин)никъ и въ ран
 12 .: въседли (с)ѣмъ овъ бо въкоу
 13 :. шъ заповѣдъ прѣстоупи съ
 14 :. творъшаго и а дроугъи проп(ѣмъ)
 15 :. тѣ съ бѣ тѣмъ исповѣдаше тѣмъ
 16 :. цаг(о) съ: помъни мѣмъ спсѣ вгда
 17 :. придеши въ цѣсарѣстие свое :.
 18 Творъца законоу отъ оученика
 19 коупиша правѣд(ъ)наго и
 20 ѣко б(е)законъникъ и пѣла
 21 тови на соудишчи постави
 22 ша въпьюще распъни мѣмъ
 23 ною настьицъшаго снѣ въ поу
 24 стъини мѣи же правѣд(ъ)

XIII. THE FREISING TEXTS

In a Latin codex now preserved in the Staatsbibliothek at Munich, but formerly in the Cathedral at Freising, three short Slavonic texts in the Latin alphabet are written on ff. 78 and 158–60. They are known as the Freising Texts (Freis.) or Freising Monuments (Slovene *Brižinski spomeniki*). All three are related to the theme of confession; they comprise a confessional formula, a homily, and a prayer. Palaeographic grounds make it probable that they were written down between 972 and 1039. The language appears to be a hybrid of OCS and early Slovene; but the orthographical system is based on that of Old High German. The texts may have been originally recorded in Carinthia (where the Bishop of Freising had estates) by German priests; they are ultimately connected with the Cyrillo-Methodian literary and linguistic tradition. The precise origins and linguistic character of Freis. remain obscure. They have been admirably edited (with photographic facsimiles) by F. Ramovš and M. Kos, *Brižinski spomeniki*, Ljubljana, 1937. The text here printed follows Weingart-Kurz, op. cit.

I

f. 78a GLAGOLITE PONAZ. REDKA ZLOUEZA:

Bože gozpodi miloztiúvi. otže bože. tebe izpovuede.
vuez moi greh. I' zuetemu creztu. I' zuetei marii. I zue
temu michaelu. Iuuizem crilatcem božiem. I zuetemu pe
tru. Iúzem zelom božiem. Iúzem mušenicom božiem.
Iúzem vuernicom božiem. Iúzem. devuám praudnim. Iúžē
praudnim. Itebe božirabe. chokú. biti izpovueden. uzeh. moi h.
greh. I' vueruiú. da mi. ie. nazem zuete. beuži. iti še. na oñ
zuet. pakíše uztati. nazodⁿⁱ den. Ímeti mi ié. šivuot
pozem. I' meti mi ie. otpuztic moi h grechou. Bože
miloztiuvi. primi moiv. izpovued. moi h grechou. Eše
iezem ztuoril zla. pot den pongeše bih nazi zvuet.
vúuraken. i bih crišken. Eše pomngu. ili ne pomngu. Ili
vúolu. ili ne vúolu. Ili vúde. ili ne vúde. Ili úne praud
nei rote. ili úlji. Ili tatbe. ili zavui zti. ili v' uzmaži.
Ili vziništue. ili eše mizetomu. chotelo. emuše mibi. ne doz
talo. choteti. Ili vpoglagolani. ili zpé. ili nezpé. Ili eše

iezem. ne zpazal. nedela. ni zúeta vuécera. ni mega
 pozta. Í. inoga. mnogoga. eše protiubogu. í protiu me
 mu creztu. Tí edin boše. vuéz. caco mi iega potre
 ba vúelica. Boše gozpodi miloztiví. tebe ze mil
 tuoriív. od. zih poštenih greh. Í. odineh mnozeh.
 I. vuénših. í minših. Eše iezem ztvoril. teh ze! tebe
 miltuoriív. Í. zuetei marii. Í. ýzem zvetím.

- f. 78b Idabim nazem zuete. tacoga grecha pocazen ýzel.
 ácoše ti mi zadeneš. iacoše tuá milozt. itebe liubo.
 Boše ti pride zenebeze. ýše ze da vmoku. za vuíz
 národ. Dabini zlodeiu otél. otmime vzem zlo
 deiem. Miloztivui boše. tebe poronšo me telo. Í.
 mó dušú. I. moia zloueza. Íme delo. Í mó vuoliu.
 I'. mo vueru. ímoi šivuót. I da bim uzlišjal. nazodni
 den tuó milozt vueliu. ztemi ieše ýzovueš tvói
 mi vzti. Pridete otza mega. izvuolieni. pri
 mete vúečšne vúezelie. í vúečšni šivuót Ešev.
 iezt. ugotoulieno. iz uuéka ý uuek. a men.

II

f. 158b	Eccę bi detd naš neze
grešil tevuekigemube
šiti štarošti neprigem
lióki nikoligeše pet
šali neimugi nišlzna
telezeimoki nuúvųę
kigemubefiti bone
šezavuiztiubui ne
pri iazninu uvignan
Odšzlauuibofięę Potom
nanarodzlovuezki
štrazti Ipetzali boi | do neimoki Ibzzre
duzemirt Ipagibra
triia pomenem ze
dai zino ueeboši na
rešemze botomu Oz
štanem zich mirzcih
del Ešešunt dela šoto
nina Ešetřebu tuorim
bratra Oclevuetam Eše
tatua Ešerašzboi Ešepulti
ugongenige Ešeroti Choi
še Ih nepazem nuge pre |
|---------|---|---|

f. 159a

ſtopam Eſene nauuizt
 nizce teh del mirzene
 pred boſima ozima mo
 ſete potomu zinzi uvi
 deti. Izami razumeti
 eſebeſe priuuae zlou-
 uezi Uliza tazie aco
 ſe imuigezim tere ne
 priiaznina uz nenuvi
 deſſe Aboſiu uzliubiſe
 dabotomu nine ucircu
 vah ich clanam ze Imod
 lim ze im Izeſti ich
 pigem I obeti naſſe im
 nezem Ozcepaſgenige
 telez naſich iduſ naſich
 Tiſeſemoſem imui eſte
 buiti eccę tage dela
 naſnem delati iaſeo
 ni delaſe Onibo laſ
 na natrovuechu ſeg
 na naboiachu bozza
 obuiachu naga ode
 achu malo mogoncka
 uime boſie bozzekacho
 mrzna zigreahu ſtran
 na bodcrovvi zuoge
 uvedechu Utim
 nizah iuzeleznah
 vvoſich Uclepenih
 bozcckachu Iuime
 boſie te uteſſahu

temi temitize deli
 bogu bripliſaze taco
 zinzi inam ze mod
 liti tomuge vuirch
 nemo Otzu Goſzpodi doſ
 dani tamoge vzed
 li vzezarſtuo ſuoge.
 Eſeieſt ūgotouleno iz
 conī doconi izvvo
 lenico^{com} boſiem Igezm
 bratria bozuuani ib
 bgeni Egoſenemoſem
 nikiſeliza niucri
 ti nicacoſé ubega
 ti nugestati pred
 ſtolom boſigem ze
 zopirnicom naſim
 zezlodgem ſtarim
 igeſtze pred boſi
 ma oſima vzaco
 mu zuoimi vzti
 izuoim glagolom
 izbovuedati Eſege
 naſemſzueze chiſto
 ſtuoril libobodi do
 bro libolizi zlo
 Dactomudini zinzi
 muzlite ide neca
 moze vcloniti nu
 ge pred boſima oſima
 ſtati izio prio imeti
 iuſegezim bovvedal

f. 159b

Naf gozbod zueticruz
 iſegeſt bali teleznaſſih
 izpaſitel duſnaſſih ton
 bozzledine balouvani
 ge pozledge pozſtavv
 iucazalge imjeze nam
 dozſtoi odgego zavue
 kati igemuzeoteti
 preiſe naſſi zeſztoco
 ſtradacho nebo ie te
 pechu metlami ipri
 nizſe ogni petſachv
 imetſi tnachu ipolezv

vueſachu iſelezni cliuſi
 ge raztrgachu atobac
 mui ninge naſu prau
 dnu vuerun ipraudnv
 izbovuediu toiemoſim
 ztoriti eſeoni to vue
 lico ſtraſtiu ſtuoriſe
 dapotomu zinzi boſi
 raba prizzuauſe tere
 im grechi vuaſa poſte
 te ſim izpovvedni bo
 dete grechov uuaſih

f. 160r

III

f. 160b Iazze zaglagolo
 zlodeiu. Iuzem iego
 delom. Iuzem iego
 lepocam. Toſe uue
 ruiu ubog uze mo
 goki. Iu iega zin;
 I ū zuueti duh. Data
 tri imena. edin bog
 gozpod zuueti.
 iſe zuori nebo. Iz
 emlo. Toſe izco ie
 ga milozti. Iſcē
 mariaae. Iſcē mic
 hahela. Iſcē pe
 tra. Iuſeh boſih zil.
 I uzech boſih moſe
 nic. Iuſeh b̄ za
 connic. Iuſeh zu&ih

deuuiſ. Iuzeh b̄ moki.
 Da miraiſite napomoki
 biti. Kibogu moiſh gre
 chou. Dabim ciſto iz
 pouued ztuoril. I od
 puztic otboga priel.
 Bogu uze mogokemu.
 izpouuede uze moie
 greche. Iſcē marie.
 uzech nepraudnih del.
 inepraudnega pomiſlena.
 Eſe iezem uuede ztuo
 ril. ili neuuede. nudmi
 ili lubmi zpe ili bdē.
 Uzpitnih rotah. Vliſnih
 reſih. vtatbinah. Uzniciſtvē.
 Ulacomztue. Vlichogeden. f. 161a
 Vlichopiti. Uuzmaztue.

Iuuzemlichodiani. Eje
 iešem ztuoril ptiuuu
 bogu. odtogo dine
 poneše xpēn bih. daše
 dodiniz negodine. Togo
 uzego izpouueden bodo.
 Bogu. Iscē marii. I scō
 laurenzu gozpodi.
 Iuzem zuetim. Itebe
 boši rabe. Caiuze
 moiḥ grechou. Iradze
 chocu caiati. elicoše
 zimizla imam eche
 me boše poštediti. Daimi
 boše gozpodi. tuuoḥu
 milošt. dabim nez
 ramen. ineztiden
 nazudinēm dine.
 predtuima ošima
 ztoial. igdaše pri

deš zodit. Siuuim.
 I mrtuim. comuſdo
 pozuem dele. Tebe
 boše miloštivui
 poruſo uza moia
 zlouuez. I moia
 dela. Imoie pomiš
 lenie. I moie zridze.
 I moie telo. Imoi
 ſuiuoṭ. I moiu duſu.
 Criste boši zinu.
 iše iezi razil. nazi
 zuu& priti. greš
 nike iſbauuiti. ot
 zlodeine oblazti.
 Uchranime otuzega
 zla. Izpazime
 vuzem blaše.
 Amen.
 Amen.

f. 161b

D. PARALLEL VERSIONS OF A GOSPEL TEXT

XIV. FIVE TRANSLATIONS OF LUKE x. 25-37

(a) *Codex Zographensis*

25 ꙗкоже законникъ ѿтеръ вѣста
ꙗкоушала ꙗ ꙗ гла. оучите
лю. чѣто сътвори. живо
тѣ вѣчны наслѣдоуѣ.
26 онъ же рече къ нему. вѣ за
конѣ чѣто естъ п'сано. како
чѣтѣши. 27 онъ же отъвѣшта
»вѣ рече. възлюбѣши га ба
»своего. отъ всего срѣдѣца
»твоего. ꙗ в'сѣмъ дшѣмъ.
»ꙗ в'сѣмъ крѣпостѣмъ твоѣ
»мъ. ꙗ в'сѣмъ помышленѣмъ
»твоимъ. ꙗ подроуга сво
»его ꙗко самъ сѣ. 28 рече же ему
»ис. правѣ отъвѣшта. се тво
»ри. ꙗ живѣ вѣдѣши. 29 онъ же
»хота оправѣдити сѣ самъ.
»рече къ исхн. ꙗ кѣто естъ
»ꙗскрѣни ми. 30 отъвѣшта
»вѣ же ис. рече. Чѣкъ ѿтеръ
съхождаше. отъ ꙗма вѣ
ерѣхъ. ꙗ вѣ разбоѣникъ
вѣпаде. ꙗже ꙗ съвлѣкъ
ше ꙗ. ꙗ вѣзѣмъ вѣзложѣше
отидоша. ꙗ оставѣше ꙗ
лѣ живѣ сѣшѣ. 31 по приклѣ
чаю же. ѿрѣки ѿтеръ. съхо
ждаше пѣтѣмъ тѣмъ.
ꙗ видѣвѣ ꙗ мимо ꙗде.

32 такожде же і лейѣнтѣ.
 бѣмѣ на томѣ мѣстѣ.
 пришѣдѣ. і видѣвѣ і ми
 мо іде. 33 самарѣнинѣ же
 ѣтерѣ градѣ. приде надѣ нѣ.
 і видѣвѣ і милосрѣдова.
 34 і пристѣплѣ обяза строу
 пѣ его. възаниваѣ ма
 сло і вино. вѣсажда же і
 на свои скотѣ. прикѣде
 же і вѣ гостинницѣ. і при
 лежа емѣ. 35 і на оутрѣкѣ ішѣ
 дѣ. ізымѣ дѣва пѣназа
 дастѣ гостинникоу. і ре
 че емоу. прилежи емѣ.
 і еже ѡште прижади
 ши. ѡзѣ егда възвращѣ
 са въздаѣ ти. 36 кѣто оу
 бо тѣхѣ трин. іскрѣни
 мѣнитѣ ти са бѣти.
 вѣпадѣшюмоу вѣ разбо
 инкѣ. 37 онѣ же рече. сѣ
 творы милостѣны
 сѣ нимѣ. рече же емоу ис.
 іди і тѣ твори такожде.

(b) *Codex Marianus*

25 і се законѣникѣ етерѣ вѣста кѣ иси.
 некоюшаѣ и и гла. оучителю что сѣ-
 творѣ животѣ кѣчѣныи насѣ-
 дѣствоуж. 26 онѣ же рече кѣ немоу. вѣ
 законѣ чѣто писано естѣ како чѣ-
 теши. 27 онѣ же отѣвѣштавѣ рече.
 вѣзлюбѣши га ба твоего. отѣ вѣ-
 сего срѣца твоего. и вѣсежѣ дѣшежѣ

твоеѣ. і въсеѣхъ крѣпостихъ твоє-

ѣхъ .:.

і въсѣмъ помъшленнемъ твоимъ.

и искрънѣаго твоего ѣко самъ сѣ. 28 Ре-

че же емоу правѣ отъвѣшта се твори

и живѣ въдеши. 29 онъ же хотѣ оправдати

[ти] сѣ самъ. рече къ исѣи. і кто [е]сть

искрънни мон. 30 отъвѣштатъ же нѣтъ

рече. члѣкъ единъ съхощааше отъ ѿ-

ема къ ерихъ. і въ разбойникы къ-

паде. иже и съклѣкъше и. и ѣзвы

възложъше отидѣ. оставаше елѣ

живъ сѣштъ. 31 по приключая же нере-

и единъ съхощааше пѣтемъ тѣмъ.

і видѣкъ і мимо иде. 32 такожде же и

лѣтъѣннѣтъ. въкъ[въ] на томъ мѣстѣ.

пришедъ и видѣкъ і мимо иде. 33 са-

марѣннѣтъ же единъ градъ приде на-

дѣ нѣ. і видѣкъ і милосрдѣа. 34 і при-

стѣплѣ обяза строупы его възаника-

ѣа олѣи и кино. въсаждъ же и на скон ско-

тъ приведе и въ гостиницѣ. і приле-

жа емъ. 35 і на оутрыни ишедъ изъмъ

дѣа пѣнаша дастъ гостиньникоу.

і рече емоу прилежи емъ. і еже аште при-

иждивеши. азъ егда възвращѣтѣ

сѣ въздамъ ти. 36 кто оубо тѣхъ три

искрънни мынитъ сѣ въти. къпа-

дѣшжоумоу въ разбойники. 37 онъ

же рече сътвори милость съ нимъ.

Рече емоу нѣтъ нди и ты твори тако-

жде .: кц .:.

(c) *Codex Assemanianus*

Къ онѣ 25. законникъ етеръ приде къ ѿсоу . ѿскоушаа и ѿ
 гла . оучителю чьто сътвори живота вѣчнааго наслеѡуѣ .
 26. онъ же рече къ нему . въ законѣ чьто писано естъ .
 како чьтеш . 27. онъ же ѡтъвѣштавъ рече . възлюбивши гла
 ба своего ѿ всего срдца твоего . и въсѣмъ дшѣмъ и ѡ въсѣмъ
 крѣпості твоемъ . и ѡ всего помышлениѣ твоего любѣ и . и
 ѿскрънѣаго своего ꙗко и самъ сѧ . 28. рече же ему ѿсѣ .
 право ѡтъвѣща . се сътвори и живѣ еждешѣ . 29. онъ же
 хотѧ ѡправдѣти сѧ самъ . рече къ ѿсоу . и кто вѣтъ ѿскръннѣ
 мой . 30. Ѣтъвѣща ѿсѣ и рече . чькъ етеръ съхощааше ѡ
 ерѣма въ ерихѣ . и въ разбойникѣхъ впаде . ѡже и съвѣтъше
 и и ꙗзвы възложыше на нь . ѡтѣдъ ѡставыше и елѣ живѣ .
 31. Но приключая же . иврей етеръ . съхощааше нѣтемъ
 тѣмъ . и видѣвъ и мимо ѣде . 32. Такжеже и леѣитъ .
 бывѣ на томъже мѣстѣ . пришедъ и видѣвъ и мимо ѣде .
 33. Самарѣниѣ же етеръ гряды . и приде надъ нь . и видѣвъ
 и мѣрдова . 34. и пристѣпавъ ѡбѣзѧ стѡушы его . възлаиваа
 блѣн . и вѣно . въсажда же и на свой скотъ . приведе и въ
 гостиньницѣ . и прилежа емъ . 35. и на оутрѣѣ ѣшедъ . въземъ
 двѣа пѣнаса . дастъ гостинникоу . и рече ему прилежи емъ .
 и еже аште приждѣкешѣ . ѣзъ егда възвранѣтъ сѧ въздамы ти .
 36. Къто оубо ѡтъ тѣхъ трѣхъ мьнитъ ти сѧ бѣити ѿскръннѣ
 впадоуемоу въ разбойникѣхъ . 37. Онъ же рече . сътворей мѣтъ
 съ нимъ . рече же ему ѿсѣ . Иди и ты твори такжеже .:—

(d) *Savvina Kniga*

Въ онѣ. законникъ единъ при
 де къ ѿсоу . ѿскоушаа и гла . оу
 чителю . что створи жизнь въ
 чьнжѣхъ наслеѡствоуѣ . 26. ѿсѣ же

рече ёмоу въ законѣ что писано
 ёсть. како чѣтеши. ²⁷ онъ же ѡ
 тѣвѣщаеъ рече. възлюбивши . Га
 ба своёго. ксѣмъ срѣцемъ своимъ.
 и всеи дшѣи. свои . и всеи крѣпо
 стии твоѣи. и всѣмъ помышле
 ниёмъ твоимъ. и възлюбивши
 нѣго своёго яко самъ сѧ. ²⁸ рече же ё
 моу іс правъ ѡтѣвѣща. се твори и
 живи въдеши. ²⁹ онъ же хотѧ ѡпра
 вѣдити сѧ самъ. рече ісви кто ёс
 тъ ближнии мои. ³⁰ ѡтѣвѣщаѧ же
 іс рече ёмоу. члѣкъ единъ съхо
 жаще ѡтъ иѣрсѧма въ ёрихъ. и
 въ развоинники въпаде. иже съ
 вѣкъше . и ѡзвѣ възложъше
 ѡставѣше . еѧ живого съща ѡ
 тиде. ³¹ по приключѧю же иѣри еди
 нъ. идѣше пѣтъмъ тѣмъ. и видѣ
 въ . мимѡиде. ³² такожде же и леоу
 гитъ бѣвъ на томъ мѣстѣ. при
 шѣдъ и видѣвъ . мимѡиде. ³³ сама
 рѣнинъ же ётеръ градъ приде къ
 немоу. и видѣвъ . млсрдова. ³⁴ и при
 стѣпъ ѡбѧза ѡзвѣ ёго възанимѧ
 ѡѧ и вино. възѣмъ же . на скотъ
 свои. приведе же . въ господѧ. и при
 лежаше ёмъ. ³⁵ и на оутрѣи шѣдъ.
 и възѣмъ ё пѣназа. дастъ гостѧ
 никуу. и рече прилежи ёмъ. и а
 ще что иждивеши. азъ ёгда въз
 вращѧ сѧ. въздамы ти. ³⁶ кто ѡ

во тѣхъ три искрыны мѣнѣти
 ти са быти. въпадъшюмоу въ
 разбойники. ⁸⁷ онъ же рече: створи
 и милость съ ними. рече же ѣмѣ
 іс ѣди и ты твори такожде: ѿ

(e) *Ostromir's Gospel-Book*

25. ѡ в р ѣ м ѣ о н о .
 з а к о н ѣ н н к ѣ
 н ѣ к ѣ н . п р н
 д ѣ к ѣ н і ѣ о
 в н . н ѣ к о у
 ш а ѣ н н г ѣ ѣ о у
 у н т ѣ ѣ ѣ . у ѣ т о ѣ
 т в о р ѣ . ж н в о т ѣ
 в ѣ у ѣ н ѣ н ѣ ѣ ѣ
 26. д ѣ т в о у ѣ ѣ о н ѣ
 ж е р е у ѣ к ѣ н ѣ м о у
 в ѣ з а к о н ѣ у ѣ т о
 п ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ . к а
 27. к о у ѣ т ѣ ш н о н ѣ
 ж е о т ѣ в ѣ ѣ ѣ ѣ
 р е у ѣ в ѣ з ѣ ѣ ѣ ѣ
 г а ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ

- МЪЕРДЬЦЬМЪЕВО
 НМЪ · НВЪЕЕЖДОУ
 ШЕЖЕВОЖ · НВЪЕЕ
 ЖКРЪПОСТНЖЕВО
 ЕЖ · НВЪЕЕМЪПО
 МЫШАЕНННМЪ
 ЕВОНМЪ · НЕАНЖЬ
 ННАГОТВОЕГОМ
 28. КОСАМЪСА РЕУЕЖЕ
 ЕМОУПРАВЪОТЪ
 ВЪЩАСЕТВОРНН
 29. ЖНВЪЕЖДЕШН О
 НЪЖЕХОТАОПРА
 ВЪДНТНЕСАМЪ
 РЕУЕКЪНІЕОВНН
 КЪТОЕГТЬБАНЖЬ
 30. НННМОН ОТЪВЪ
 ЩАВЪЖЕНІЕ РЕУЕ
 УЛВКЪНЪКЫНГЪ
 ХОЖДААШЕОТЪН
 ЕРГМАВЪЕРНХШ ·
 НВЪРАЗБОННН

- КЪ ВЪ П А Д Е Н Ж Е
 Н Е Т Ъ В Л Ъ К Ъ Ш Е Н . Н
 И З В Ы В Ъ З Л О Ж Ъ
 Ш Е . О Т Н Д О Ш А . О
 Е Т А В Л Ъ Ш Е Н . Л Ъ
 31. Ж Н В А Е Ж Ц А . П О П Р Н
 К А Ю У А Ж Ж Е . Н Е Р Е
 Н Н Ъ К Ы Н . Е Т Ъ Х О
 Ж Д А А Ш Е Н Ж Т Ъ М Ъ
 Т Ъ М Ъ . Н В Н Д Ъ В Ъ
 32. М Н М О Н Д Е Т А К О
 Ж Д Е Н Л Е Ъ Н Т Ъ . Б Ы
 В Ъ Н А Т О М Ъ М Ъ Е Т Ъ
 П Р Н Ш Ъ Д Ъ Н В Н Д Ъ
 33. В Ъ М Н М О Н Д Е Е А
 М А Р Ъ Н Н Н Ъ Ж Е Н Ъ
 К Ы Н Г Р А Д Ы . П Р Н
 Д Е Н А Д Ъ Н Ъ . Н В Н
 Д Ъ В Ъ Н М Н Л О Е Р Ъ Д О
 34. В А Н П Р Н Е Т Ж П Л Ъ
 О Б А З А Е Т Р О У П Ы
 К Е Г О В Ъ З Л Н В А И

- ЁЛЄННВННО ВЪГА
 ЖДЪЖЄННАЄВОН
 ЕКОТЪ · ПРНВЕДЄН
 ВЪГОЄТНННЦЖ ·
 Н ПРНЛЄЖАЄМЪ
 35. ННАОУТРНННШЪ
 ДЪ · НЗЪМЪДЪВА
 ЕЪРЄБРЬННКА · ДА
 ЕТЬГОЄТННЬНН
 КОУ · НРЕУЄЄМОУ
 ПРНЛЄЖНЄМЪ · Н
 ЁЖЄАЩЄПРННЖДН
 ВЄШН · АЗЪЁГДА
 ВЪЗВРАЩЖЄА · ВЪ
 36. ЗДАМЪТН КЪТО
 ОУБООТЪТЪ ХЪ
 ТРННБАНЖЬНН
 НМЬННТЬТНЄА
 БЫТН · ВЪПАДЪ
 ШОУОУМОУВЪРА
 37. ЗБОНННКЫ ОНЪ
 ЖЕРЄУЄЄТВОРН

ВЪНМНЛОСТЬЕ
ННМЬ РЕУЕЖЕ
МОУНІГНДННТЪ
ТВОРНТАКОЖДЕ: —

GLOSSARY

Words are listed in the order of the Slavonic alphabet (Pt. I, pp. 3-4). Orthography is normalized except for some non-Slavonic words which appear in the vocabulary in the form in which they are found in the texts. **шт** should be sought under **ш**, **ѣ** under **ю**.

The words of the Freising Texts will be found (in normalized Old Church Slavonic forms) in the main vocabulary, with the exception of words and forms which have no close or obvious OCS cognates. These are separately listed in an appendix.

А

а *conj.* but; and; § 1, § 32.6c, § 104.

авнѣ, авнѣ *adv.* straightway, immediately § 32.6c, § 33.3.

авва *m.* father (Gr. *αββά* from Aramaic) § 45.

Авселоуѣмъ *m.* Absalom § 45.

авианъ *adj.* of Abijah § 50.

авити *see* **ѣвити**.

авлѣати *see* **ѣвлѣати**.

аврамъ *adj.* of Abraham § 50a.

Аврамъ *m.* Abraham § 45, § 50a.

Авгѣоустъ *m.* Augustus.

авѣ *see* **ѣвѣ**.

агнѣць *m.* lamb § 32.2, 6c, § 34.7, § 48.2.

Адамъ *m.* Adam.

азъ (Iazze = **ѣзъ** Freis. III) *pron.* I § 32.2, 6c, § 55.1g.

акоже *see* **ѣкоже**.

акридъ *m.* locust (Gr. *ἀκρίς*).

акты (**ѣкты**) *conj.* as § 100, § 104.

алабастръ *m.* alabaster, vessel of alabaster.

александровъ *adj.* of Alexander § 50.

али (1) *interrogative particle*; (2) *conj.* if § 32.6a, § 104.

алкати (**алѣкати**, **лакати**), **алчъ** (**лалчъ**), **алчешн** (**лалчешн**) to hunger § 36, § 48.7, § 65.1, § 74, § 92, § 96.3b.

аминъ (**аминѣ**), verily; amen (Gr. *ἀμήν* from Hebr.).

Андрѣа (**Андреа**, **Андрѣи**, **Андрѣи**) *m.* Andrew § 45.

анѣльскъ *adj.* angelic, of angels § 50f.

анѣлѣ (Cyrillic **анѣлѣ**, **анѣлѣ**) *m.* angel § 2.II

Note 1, 2.

Андрѣи *m.* *see* **Андрѣа**.

апостолъ *m.* apostle § 40.

Ариматѣа (-теа, -тиа) *f.* Arimathæa.

аронъ *adj.* of Aaron § 50.

архиѣпискоупъ *m.* archbishop.

архиерей (-ѣи) *m.* chief priest § 45.

архипереовъ *adj.* of the high priest.

асафовъ *adj.* of Asaph.

аще *conj.* if § 32.2, 6с, § 101, § 104; (*after relatives*) . . . ever.

Б

баили *m.* doctor, healer § 39с, § 48.1.

балоуанне *n.* healing, cure.

бальство *n.* medicine, healing.

без (вс) *prep.* with *gen.* without.

безаконне *n.* lawlessness, iniquity.

безаконникъ *m.* lawless man.

безаконне *n.* see БЕЗАКОННЕ.

безаконнъ *adj.* iniquitous.

безоумне *n.* unreason, foolishness § 48.1.

безоумнъ *adj.* mad, foolish.

бесхвалнъ *adj.* thankless, ungrateful.

бесъмрътнъ *adj.* immortal.

бесѣда *f.* speech, discussion § 65.3.

бесѣдовати, бесѣдоуѣ, бесѣдоуѣши to speak, converse § 65.3, § 96.4 f.

бисѣръ *m.* pearl § 34.2.

бити, бѣѣ, бѣѣши to beat, scourge § 37, § 48.2, § 65.1, § 77.1б, 4, § 96.1с.

благо *n.* good thing; treasure; bliss (Freis. III).

благоволенне *n.* goodwill, favour § 79.

благо-волити, -волю, -волиши to be pleased, take pleasure (in, о) § 93.IV.

благо-вѣстити, -вѣщѣ, -вѣститиши to announce, bring good tidings § 93.IV.

благо-вѣстовати, -вѣстоуѣ, -вѣстоуѣши, see БЛАГОВѢСТИТИ.

благодѣтъ *f.* grace.

благодѣтънъ *adj.* favoured, full of grace.

благоеобразнъ *adj.* of honourable estate.

благорастворенне *n.* state of being well mixed, tempered (of wine) (Gr. *εὐκρασία*).

благо-словестити -словещѣ, -словестиши to bless § 93.IV.

благо-словити, -словаѣ, -словитиши to bless § 93.IV.

благостѣни *f.* good deed.

благосмѣхание *n.* fragrance.

благъ *adj.* good § 48.3, 6, § 51.1с.

благѣни *f.* kindness § 39б, § 48.6.

блаженна *f.* song of praise (Gr. *μακαρισμός*).

благити, блажѣ, блажиши to bless; блажнъ blessed.

ближнъ *adj.* near; ближнни neighbour.

близъ *prep.* with *gen.* near, close to § 48.2, § 99.2, § 103.

блюдъ *m.* dish.

блудъ *f.* lewdness § 43.

бо *conj.* for § 104.

богатити сѣ, богащѣ, богатитиши to be rich.

БОГОРОДИЦА *f.* the Virgin,
 Mother of God § 47.
 БОГЪ *m.* God § 2.II, Note 7,
 § 20.3, § 21.1, § 23.1, § 30.2,
 § 38.1.II.1a, § 40.
 БОЖИИ *adj.* of God, divine § 49.
 БОЖЕСТВЕНЪ *adj.* divine.
 БОЛИИ *comp. adj.* greater § 26,
 § 51.1c, § 56.
 БОЛѢТИ, БОЛѢЖ, БОЛИШИ to be ill
 § 97d.
 БОСЪ *adj.* barefoot.
 БОЯЗНЬ *f.* fear § 38.2.
 БОЯТИ СѦ, БОЯЖ, БОИШИ to fear
 § 66, § 97d.
 БРАКЪ *m.* wedding, marriage.
 БРАТНА *f. coll., see* БРАТРИНА.
 БРАТРИНА *f. coll.* brothers § 38.3,
 § 48.1.
 БРАТРЪ *m.*, БРАТЪ *m.* brother
 § 3, § 6.1, § 38.3, § 50a.
 БРАШЬНО *n.* food.
 БРѢВНО *n.* beam, plank.
 БРѢГЪ *m.* slope, bank § 10.4.
 БРѢЦИ, БРѢЖ, БРѢЖЕШИ to
 care for, about (о) § 94k.
 БОУИ foolish § 49b; БОУЕ (*voc.*)
 thou fool.
 БОУРА *f.* storm § 35.3.
 БЪДРЪ *adj.* wakeful; ready
 § 50k.
 БЪДѢТИ, БЪЖДЖ, БЪДИШИ
 to wake, watch § 33.2, § 37.5c,
 § 50k, § 64.1, § 97c, d.
 БЫТИ, ЁСМЬ, ЁСИ to be; to
 come to pass § 60.2e, § 61.V,
 § 65.2, § 69.2i, § 72, § 74, § 78,
 § 84, § 89, § 96.4b, § 98a, q.

БЫТИЕ *n.* being § 79.
 БѢГАТИ, БѢГАЖ, БѢГАЕШИ to
 run (away) § 93.II.
 БѢДА *f.* misery, wretchedness.
 БѢДИТИ, БѢЖДЖ, БѢДИШИ to
 compel.
 БѢЖАТИ, БѢЖЖ, БѢЖИШИ to
 run (away) § 90a, § 97d.
 БѢЛЪ *adj.* white.
 БѢСЪ *m.* demon.
 БѢСЕНЪ *adj.* possessed (with
 devils) § 34.2.

Б

БАРАББА *m.* Barabbas.
 ВАРИТИ, ВАРИЖ, ВАРИШИ to go
 before § 93.IV.
 ВАШЬ *pron. adj.* your § 55.2.II.
 ВЕЛИИ *adj.* great § 50a, § 51.1c.
 ВЕЛИКОТА *f.* greatness § 48.3.
 ВЕЛИКЪ *adj.* great, big § 48.3,
 § 50a, § 51.1c.
 ВЕЛИЧИТИ, ВЕЛИЧЖ, ВЕЛИЧИШИ to
 magnify.
 ВЕЛИЧІЕ *n.* greatness, great
 things.
 ВЕЛѢЖДЪ *adj.* of a camel.
 ВЕЛМИ *adv.* very (much) § 99.6,
 § 100.
 ВЕСЕЛИТИ, ВЕСЕЛЖ, ВЕСЕЛИШИ to
 rejoice (*trans.*); В. СѦ to rejoice
 (*intrans.*), be glad.
 ВЕСЕЛІЕ *n.* joy, gladness.
 ВЕСТИ, ВЕДЖ, ВЕДЕШИ to lead,
 take § 20.4, § 37, § 69.2e,
 § 77a, § 90, § 94a, § 97b.
 ВЕТЪХЪ *adj.* old § 22.1, § 33.1.
 ВЕЩЬ *f.* thing, matter.

вечеръ *m.* evening § 48.6; *gen. sing.* zúeta vuécera (Freis.) vigil (?).

вечеря *f.* supper.

вечеряти, вечерятиж, вечеряюши to sup.

видѣти, видѣж, видиши to see § 6.4, § 10.1, § 12.2, § 19.1, § 66, § 69.2a, § 74, § 77.2, § 90a, § 93.IV, § 97h; **видимъ** seen, visible, seeming § 97h.

вина *f.* guilt.

вино *n.* wine.

виноградъ *m.* vineyard § 47.

виньнъ *adj.* of wine.

Битанія *f.* Bethany.

Бѣлѣомъ *m.* Bethlehem.

владѣка *m.* ruler, lord; **подѣ владѣками** under authority § 38.1.1, § 39h, § 48.2.

власти, владѣж, владѣши to rule (over, *instr.*) § 20.4, § 48.2, 3, § 62.2, § 94d.

власть *f.* power, authority § 48.3.

власфимія *f.* blasphemy.

власъ *m.* hair.

влькъ (влькъ) *m.* wolf § 2.II Note 6, § 15.3, § 16.2, § 17, § 37.6.

влѣши, влѣкж, влѣчеши to drag, draw § 69.2h, § 76, § 94c, k, § 97b.

вода *f.* water.

воинъ *m.* soldier § 41a.

волъ *m.* ox § 42, § 46.1.

воля *f.* will § 37.5e.

воня *f.* scent, smell § 32.3.

врагъ *m.* enemy § 48.4, § 50a.

враждовати, враждоуѣж, враждоуѣши to hate, be an enemy to (*with dat.*).

врата *n.pl.* gate § 3, § 38.3, § 48.10.

вратити (сѣ), вратиж, вратиши to turn § 3, § 37.5d, § 66, § 70a, § 77.1c, § 93.IV, § 97.

врѣховьнъ *adj.* supreme, highest.

врѣхъ *m.* peak, summit § 22.1, § 30.1, § 42; **врѣху** (*with gen.*) above, on § 99.1.

врѣдити, врѣждж, врѣдиши to harm, damage § 93.IV.

врѣмя *n.* time § 29.4, § 31b, § 44.2.

въ *prep.* (*with loc. and acc.*) in, into; among; (*with acc.*) in place of, for § 92, § 102.2; **въ чемъ** for what (*eis ti*).

въ-вести, -ведж, -ведѣши to introduce, lead § 92.

въ-водити, -вождж, -водиши see **въ-вести**.

въ-врѣши, -врѣжж, -врѣжеши to throw (into).

въ-дати, -дадѣж, -дадѣши to give, provide.

въ-жагати, -жагажж, -жагажѣши to light.

въз *prep.* *with acc.* for, in exchange for § 102.2.

въз-браняти, -браняжж, -браняжѣши to hinder, prevent.

въз-величити, -величжж, -величѣши to magnify.

ВЪЗ-ВЕСЕЛИТИ сѧ, -ВЕСЕЛѦЖ, -ВЕСЕЛИШИ to rejoice.

ВЪЗ-ВЕСТИ, -ВЕДѦЖ, -ВЕДЕШИ to lift up.

ВЪЗ-ВРАТИТИ, -ВРАЩѦЖ, -ВРАТИШИ to bring back; в. сѧ to return.

ВЪЗ-ВѢСТИТИ, -ВѢЩѦЖ, -ВѢСТИШИ to announce, show forth.

ВЪЗ-ВѢЯТИ, -ВѢЯЖ, -ВѢЮШИ to blow.

ВЪЗ-ГЛАСИТИ, -ГЛАСѦЖ, -ГЛАСИШИ to announce, give tongue, crow.

ВЪЗ-ДАТИ, -ДАМЪ, -ДАСИ to give back, pay, render.

ВЪЗ-ДВИГНѦТИ, -ДВИГНѦЖ, -ДВИГНЕШИ to raise up.

ВЪЗ-Д-РАДОВАТИ сѧ, -РАДОУѦЖ, -РАДОУЕШИ to rejoice.

ВЪЗ-Д-РАСТИ, -РАСТѦЖ, -РАСТЕШИ to grow, increase.

ВЪЗ-ДРОЕМАТИ, -ДРОЕМАЖ, -ДРОЕМАШИ to fall asleep.

ВЪЗ-ДѢХНѦТИ, -ДѢХНѦЖ, -ДѢХНЕШИ to sigh.

ВЪЗ-ДѢХАНИЕ *n.* sigh, sighing.

ВЪЗ-ИГРАТИ сѧ, -ИГРАЖ, -ИГРАЮШИ to leap (Zogr., L. i. 41).

ВЪЗ-ЗИРАТИ, -ЗИРАЖ, -ЗИРАЮШИ *see* ВЪЗЪРѢТИ.

ВЪЗ-ИСКАТИ, -ИЩѦЖ, -ИЩЕШИ to seek.

ВЪЗ-ИТИ, -ИДѦЖ, -ИДЕШИ to go up § 92.

ВЪЗ-ЛЕЖАТИ, -ЛЕЖАЖ, -ЛЕЖАЮШИ to recline (at table).

ВЪЗ-ЛЕЩИ, -ЛАГѦЖ, -ЛАЖЕШИ to lie down, sit down.

ВЪЗ-ЛИВАТИ, -ЛИВАЖ, -ЛИВАЮШИ to pour on.

ВЪЗ-ЛИЯТИ, -ЛИЯЖ, -ЛИЯЮШИ to pour on.

ВЪЗ-ЛОЖИТИ, -ЛОЖЖ, -ЛОЖИШИ to lay upon, inflict.

ВЪЗ-ЛЮБИТИ, -ЛЮБЛѦЖ, -ЛЮБИШИ to become fond of, love.

ВЪЗ-МОЖѦНЪ *adj.* possible.

ВЪЗ-МОЩИ, -МОГѦЖ, -МОЖЕШИ to be able.

ВЪЗ-МѢРИТИ, -МѢРѦЖ, -МѢРИШИ to measure, mete out.

ВЪЗ-НЕ-НА-ВИДѢТИ, -ВИЖДѦЖ, -ВИДИШИ to hate.

ВЪЗ-НЕСТИ, -НЕСЖ, -НЕСЕШИ to lift up, exalt.

ВЪЗ-НИСТИ, -НѦЗЖ, -НѦЗЕШИ to put on.

ВЪЗНОШЕНИЕ *n.* lifting up, elevation.

ВЪ-ЗЪВАТИ, -ЗОВѦЖ, -ЗОВЕШИ to cry, call, summon.

ВЪЗ-ЪПИТИ, -ЪПНѦЖ, -ЪПНЕШИ to cry out.

ВЪ-ЗЪРѢТИ (< ВЪЗ-ЗЪРѢТИ), -ЗЪРѦЖ, -ЗЪРИШИ to look up, look at.

ВЪЗ-АТИ, -ѦМЖ, -ѦМИШИ to take, take away, put on § 34.9, § 90.

ВЪИНѦЖ *adv.* always.

ВЪКОУПѦНЪ *adj.* complete.

ВЪКОУПѢ *see* КОУПЪ.

ВЪ-КОУСИТИ, -КОУШЖ, -КОУСИШИ to taste, try.

ВЪЛНТИЕ *n.* libation.
ВЪ-ЛОЖИТИ, -ложж, -ложиши to lay (in), implant.
ВЪ-ЛѢСТИ, -лѣзж, -лѣзеши to enter.
ВЪ-МѢТАТИ (вѣ-метати), -мѣтаж, -мѣтаеши to cast, throw in.
ВЪНЕЗАПЖ *adv.* suddenly.
ВЪН-ИМАТИ, -емлж, -емлеши take heed, beware.
ВЪН-ИТИ, -идж, -идеши to go in, come in, enter § 92.
ВЪНЪ *adv.* out § 34.3, § 99.2.
ВЪН-АТИ, -ѡмж, -ѡмеши to take.
ВЪНЖТРЪ *adv.* within § 50b; до в. right inside (Gr. εως εσω).
ВЪНЖТРЪНЪ *adj.* inward, internal § 50b.
ВЪНЖТРЪЖДОУ *adv.* within, inwardly.
ВЪ-ПАСТИ, -падж, -падеши to fall into, among § 90.
ВЪПИТИ, вѣпнж, вѣпиши to cry § 19.2, § 34.7.
ВЪ-ПЛѢТИТИ сѡ, -плѣщж, -плѣтиши to become incarnate § 17e.
ВЪ-ПРАШАТИ, -прашаж, -прашаеши *see* вѣ-просити.
ВЪ-ПРОСИТИ, -прошж, -просиши to question, ask.
ВЪ-САДИТИ, -саждж, -садиши to seat.
ВЪСЕЛЕНА *f.* world (Gr. οἰκουμένη).
ВЪ-СЕЛИТИ, -селиж, -селиши to

implant; в. сѡ to come to dwell, settle.
ВЪСКРИЛИЕ *n.* hem.
ВЪС-КРѢСНАТИ, -крѣснж, -крѣснеши to rise, rise from the dead § 69.1d, § 79, § 95b, § 97c.
ВЪС-КРѢСИТИ, -крѣшж, -крѣсиши to rouse, encourage § 97c.
ВЪСКЖЖ *adv.* why.
ВЪС-ПРИ-ѢАТИ, -имж, -имеши receive.
ВЪС-ПРОСИТИ, -прошж, -просиши to ask § 29.8.
ВЪС-ПѢТИ, -поѡж, -поѡеши to sing (a hymn, song), crow.
ВЪ-СТАТИ, -станж, -станеши to rise up, arise, stand up § 90.
ВЪСТОКЪ *m.* east, sunrise, day-spring.
ВЪС-ТРЖБИТИ, -тржблж, -тржбиши to sound a trumpet.
ВЪС-ХОДИТИ, -хождж, -ходиши to go up, come up § 92.
ВЪС-ХОТѢТИ, -хошж, -хошеши to long for, desire.
ВЪСЫМАТИ (< вѣз-с-), -сылж, -сылаеши to send (up).
ВЪСЖДЪ *m.* eucharist, communion § 35.1.
ВЪТОРИЦЕЖ *adv.* for the second time § 59.6a, § 99.3.
ВЪ-ХОДИТИ, -хождж, -ходиши to enter, go in, come in.
ВЪХОДЪ *m.* entrance.
ВЪ-ЦѢСАРИТИ сѡ, -цѣсарж, -цѣсариши to reign.
ВЪ-ЧАТИ, -чѡнж, -чѡнеши to

begin; also used as auxiliary to form the future tense § 86.

ВЪНѢ *adv.* outside § 103.

ВЪСЕВЛАДЫКА *m.* almighty ruler.

ВЪСЕГДА *adv.* always § 100.

ВЪСЕДРЪЖИТЕЛЬ *m.* ruler of all things (Gr. *παντοκράτωρ*) § 47.

ВЪСЕМОГЪ *adj.* almighty.

ВЪСЕПЛОДНЪ *adj.* full of fruit.

ВЪСѢ *f.* village, place § 16.1, § 43.

ВЪСѢ *pron. adj.* all, whole § 30.2a, § 33.1, 2, § 55.2.II, 5.

ВЪСѢДЕ *adv.* everywhere § 100.

ВЪСЯКЪ *adj.* all manner of, every § 55.2.I.

ВЪСЯЧЬСКЪ *adj.* every (kind of) § 54, § 100.

ВЪТѢ *pron.* you § 9.2, § 55.1.

ВЪТ-ГЪНАТИ, **-ЖЕНЪ**, **-ЖЕНЕШИ** see **ИЗГЪНАТИ**.

ВЪСОКЪ *adj.* high § 50b, j, § 51.1b.

ВЪШЕ *comp. adv.* from **ВЪСОКЪ** § 51.4, § 99.2; **СЪ ВЪШЕ** from above, from the top.

ВЪШЫШЫ *adj.* highest, most high § 50b.

ВѢДѢТИ, **ВѢМЪ** (**ВѢДѢ**), **ВѢСИ** to know § 47, § 48.3, § 60.2e, § 61.V, § 84, § 91, § 98k.

ВѢКЪ *m.* age; eternity (Gr. *αἰών*) § 34.7; **ДО ВѢКА** for evermore.

ВѢНЦЪ *m.* garland, crown.

ВѢРА *f.* faith.

ВѢРОВАТИ, **ВѢРОУЖ**, **ВѢРОУЕШИ** to believe § 96.4.

ВѢРНЫЪ *adj.* faithful § 34.7.

ВѢСТЬ *f.* news, report, rumour § 48.3.

ВѢТРЪ *m.* wind.

ВѢЧНЪ *adj.* eternal.

ВѢЩИИ *comp. adj.* greater, more § 51.1c, § 54.

Г

Гавриилъ (**Гавъриилъ**) *m.* Gabriel § 45.

Галилея *f.* Galilee.

Галилѣанинъ *m.* Galilæan § 48.6.

Галилѣискъ, **Галилеискъ** *adj.* Galilæan, of Galilee.

ГЛАВА *f.* head § 6.3, § 39, § 48.6, § 49.

ГЛАГОЛАТИ, **-ГОЛѢЖ**, **-ГОЛѢШИ** to speak, say § 47, § 60.2a, § 65.1, § 91, § 96.3, 4a.

ГЛАГОЛЪ *m.* word § 47.

ГЛАСЪ *m.* voice, saying, utterance § 42b.

ГЛАШАТИ, **ГЛАШАЖ**, **ГЛАШАЕШИ** to call, call upon.

ГНѢВАТИ **СА**, **ГНѢВАЖ**, **ГНѢВАЕШИ** to be angry.

ГНѢВЪ *m.* anger.

ГОДИНА *f.* hour.

ГОДЪ *m.* time.

Голѣгота *f.* Golgotha.

ГОЛѢБЪ *m.* dove § 43.

ГОРА *f.* mountain, hill.

ГОРЕ *int.* woe! § 105.

ГОРЬКЪ *adj.* bitter § 51.2a, § 54.

ГОРЬНИЦА *f.* upper room.

ГОСПОДА *f.* inn.

господинъ *m.* master §§ 41b, 48.6.

господь *m.* Lord § 43a, § 48.6,
§ 50a.

господень *adj.* of the Lord § 50a.

госпожда *f.* lady.

гостиница *f.* inn.

гостинникъ *m.* inn-keeper.

готовъ *adj.* ready.

градъ *m.* city § 6.3, § 16.5,
§ 38.1.II, § 48.6.

градъ *m.* hail.

Григоръ, Григорин *m.* Gregory
§ 45.

гробъ *m.* tomb § 37.4, § 48.2.

гроздъ (грознъ) *m.* bunch of
grapes § 42b.

грьдъ *adj.* proud.

грьмъ *m.* tree, bush.

грѣховънъ *adj.* sinful, of sin.

грѣхъ *m.* sin § 42b, § 48.2.

грѣшникъ *m.* sinner § 48.2.

грѣшнъ *adj.* sinful.

грѣяти (грѣти), грѣж, грѣ-
юши to warm.

грати, градъ, градеши to
come, journey § 94c, i.

губѣль *f.* loss, destruction
§ 48.5.

губа *f.* sponge § 13.2.

Д

да *conj.* that, so that; and so
§ 104.

давидовъ *adj.* of David.

Давидъ *m.* David.

даже *conj.* than; until, before;
даже do (Freis. III) until,
§ 104.

даровати, даровѣж, даровѣши
to present § 96.4f.

даръ *m.* gift § 6.2, § 37.1b, § 42b.

датель *m.* giver.

дати, дамъ, дашь to give § 37.1b,
§ 48.6, § 60.2e, § 61.V, § 69.2i,
§ 77.2, § 80, § 91, § 93.V, § 98i.

давание *n.* giving, gift.

давати, дамъ, даюши § 32.5,
§ 93.V, § 96.3, § 98i; see дати.

дворъ *m.* court.

дверь *f.sg.*, двѣри *f.pl.* door § 43.

девятъ *adj.* ninth.

Декаполѣи *m.* Decapolis § 45.

десница *f.* right hand § 48.2.

деснъ *adj.* right.

десать *f.* ten § 11.1, § 14.2,
§ 44.4c, § 59.1.

дивни *adj.* wild.

дивити сѧ, дивѣж, дивѣши to
wonder (at, *dat.*, o+*loc.*)

длѣготръпѣние *n.* long-suffer-
ing § 47.

длъгъ *m.* debt § 2.II Note 6,
§ 47.

длъжникъ *m.* debtor § 47.

до *prep.* with *gen.* up to, until.

добръ *adj.* good § 9.3, § 33.3,
§ 49, § 51.1c, § 56.

доволъ *m.* sufficiency.

до-вѣлѣти, -вѣлѣж, -вѣлѣши to
suffice § 37.5e, § 97f.

доидеже *conj.* until § 100.

доколѣ *adv.* how long? § 100.

домъ *m.* house § 7.2, § 27.1,
§ 42.

дондеже *conj.* until § 100, § 104.

достойнъ *adj.* worthy § 33.4.

ДОСТОЯНИЕ *n.* inheritance.

ДО-СТОЯТИ, -СТОЯЖ, -СТОЯШИ to be fitting, right.

ДОТОЛѢ *adv.* until that time, before.

ДРАГЪ *adj.* dear, expensive § 51.1a.

ДРЕВЬНЪ *adj.* old, ancient § 50b.

ДРОУГЪ *pron.* other § 55.5a;

Д. КЪ ДРОУГОУ to one another.

ДРЪЖАВА *f.* might, power § 48.8.

ДРЪЖАТИ, ДРЪЖЖ, ДРЪЖИШИ to hold § 48.8; § 97d; Д. СЛ (*with gen.*) to hold to.

ДРЪЗАТИ, ДРЪЗАЖ, ДРЪЗАЕШИ; see ДРЪЗНАТИ.

ДРЪЗНАТИ, ДРЪЗНАЖ, ДРЪЗНАЕШИ to take courage, grow bold § 69.2d, § 77.1d, § 93.II, § 95a, b.

ДРЪЗОСТЬ *f.* boldness, audacity.

ДРЪКОЛЬ *m.* club, stave § 43.

ДРЪВЕО *n.* tree § 44.3, § 50e.

ДРОУХОВЪНЪ *adj.* spiritual.

ДРОУХЪ *m.* spirit; breath (Gr. πνεῦμα) § 20.3, § 21.1, § 30.2, § 40.1, § 42b.

ДРОУША *f.* soul, life (Gr. ψυχή Zogr., Mt. vi. 25) § 21.1, § 37.6, § 38.1.Ib, § 39, § 46.1, § 49.

ДЪВА *num.* two § 55.2.I, § 59.1; Д. НА ДЕСАТЕ twelve.

ДЪВОН *num. adj.* twofold; two (with *pluralia tantum*) § 59.3.

ДЪВОНЦА *f.* pair § 59.6a.

ДЪЖАТИ, ДЪЖАЖ, ДЪЖАШИ to rain.

ДЪЖДА *m.* rain.

ДЪЦИ *f.* daughter § 7.3, § 15.1, § 38.1.V.5, § 44.5e, § 46.1.

ДЪЦИЦА *f.* writing-tablet § 29.13.

ДЪНЕВЪНЪ *adj.* daily.

ДЪНЪ *m.* day § 16.1, § 33.1, § 34.5, § 44.2e, § 50b.

ДЪНЬСЪ *adv.* today § 33.1, § 34.2, § 50b.

ДЪНЬСЪНЪ *adj.* of today.

ДЪХАТИ, ДЪШЖ, ДЪШЕШИ to breathe, blow § 93.II.

ДЪВА *f.* virgin § 30.3f.

ДЪВИЦА *f.* girl, maiden § 30.3f.

ДЪЛАТЕЛЬ *m.* labourer § 41, § 48.3.

ДЪЛАТИ, ДЪЛАЖ, ДЪЛАЕШИ to do, make § 48.3, § 65.2, § 91, § 96.4d.

ДЪЛО *n.* work, deed § 40.2b, § 44.3, § 46.1, § 48.5, § 65.2.

ДЪТЕЛЪ (ДЪТЕЛЬ) *f.* action, deed § 43, § 48.5.

ДЪЯТИ (ДЪЯТИ, ДЪЯТИ), ДЪЯЖ, ДЪЯЕШИ to do, put, commit § 10.1, § 27.1, § 48.5, § 65.1, § 96.1a, § 96.3a; НЕ ДЪЯИ let (be).

Є see under ІЄ

Ж

же *conj.* and, but (Gr. δέ) § 104.

ЖЕЛѢЗНЪ *adj.* of iron § 50k.

ЖЕНА *f.* woman, wife § 37.6, § 38.1.I, § 46.1, § 50f.

ЖЕСТОКЪ *adj.* hard; жестоко *adv.* sorely.

живоноснѣ *adj.* life-giving.
животѣ *m.* life.
живѣ *adj.* alive, living § 3,
 § 12.1, § 21.1; **ж. бѣти** to live.
жизнь *f.* life § 48.6.
жила *f.* vein, sinew; **жилами**
ослабленѣ paralysed, sick of
 the palsy.
жилище *n.* abode, dwelling-
 place.
жити, живѣж, живѣши to live
 § 48.6, § 62.7.
житиѣ *n.* life.
житѣница *f.* barn.
жрътва *f.* sacrifice § 48.3.
жръти, жръж, жръши to sacri-
 fice § 34.3, § 48.2, 3, § 60.2,
 § 69.2g, § 94a.
жръбени *m.* lot.
жадати, жадѣж (жадѣж), жадѣ-
ши to wait (for), expect
 § 21.1, § 63.1.
жадати, жадаѣж, жадаѣши
 to desire, long for (*with gen.*).
жадати (жадѣти), жаждѣж,
жаждѣши to thirst § 65.1,
 § 92, § 96.3b, § 97d.
жадѣнѣ (жаждѣнѣ) *adj.*
 thirsty.
жати, жнѣж, жнѣши to reap
 § 21.1, § 65.1, § 96.2f.

3

за *prep.* (*with acc.*) for, because
 of; by; (*with instr.*) behind;
 (*with gen.*) on, at (in expres-
 sions of time) § 102.2; **з. не**

because.
завистѣ *f.* envy § 38.2, § 43,
 § 47, § 50g.
завѣтъ *m.* covenant, testament.
за-вѣщати, -вѣщѣж, -вѣщѣ-
ѣши to make a covenant;
zavuekati (Freis. II) solemnly
 renounce (?).
завѣзати, -вѣзѣж -вѣзѣши
 bind up, mend.
зади *adv.* behind § 99.1; **сѣ з.**
 behind, from behind.
задѣти, -дѣж, -дѣши to
 force, compel.
за-клинати, -клинѣж, -клинѣ-
ѣши to adjure, conjure.
заклѣнѣнѣ *n.* slaughtering.
законпрѣстѣпнѣ *adj.* unlaw-
 ful, sinful.
законѣ *m.* law.
законникѣ *m.* lawyer; priest
 (Kiev Miss., Freis. III).
Закъхѣовѣ *adj.* of Zacchaeus.
заматорѣти -ѣж -ѣши to
 grow old.
замыслѣ *m.* understanding,
 intelligence.
западѣ *m.* west § 50c.
заповѣдѣ *f.* commandment.
за-стѣпѣти, -стѣпѣж, -стѣпѣ-
иши to care for, protect,
 sustain.
застѣпникѣ *m.* protector.
за-творѣти, -творѣж, -творѣши
 to shut § 92.
Захарѣа *m.* Zacharias § 45.
захарѣинѣ (захарѣиннѣ) *adj.*
 of Zacharias.

за-щитити, -щицѣ, -щитиши to protect § 29.13.
зачало *n.* beginning.
за-чати, -чѣнѣ, -чѣнеши to begin, conceive (a child) § 79.
зачемъ *m.* loan.
за-ѣати, -иѣѣ, -иѣеши to borrow.
звѣрь *m.* animal, beast § 43, § 48.6.
Зеведеи *m.* Zebedee.
зеведеовъ *adj.* of Zebedee.
земльскъ *adj.* earthly § 17c.
земля *f.* earth, land, ground § 17b, § 39e, § 46.1.
земьнъ *adj.* earthly, of the earth.
златица *f.* gold coin.
змиа *f.* serpent § 391e, § 49.
знамение *n.* sign § 12.3, § 38.1.II.2.b, § 40.2, § 49, § 65.2.
зѣлоба *f.* evil, trouble (Zogr., Mt. vi. 34) § 34.6, § 48.7.
зѣлодѣи *m.* evil-doer.
зѣлодѣинъ *adj.* of the evil-doer (devil).
зѣлъ *adj.* bad, evil § 47, § 48.7, § 51.1c.
зѣль *f.* evil, wickedness § 33.3, § 38.2, § 47.
зѣрѣти, зѣрѣѣ, зѣриши to see, behold § 96.2h, § 97d.
зѣбѣ *m.* tooth § 13.1.

И (И, I)

и *conj.* and, also, even § 104.
ибо *conj.* for § 104.

игоуменъ *m.* abbot.
идѣ, идеже *rel. conj.* where § 100, § 104.
иерей (иѣреи) *m.* priest § 40.1e, § 45.
иждѣ *conj.* since, because § 100.
иждити, иждивѣѣ, иждивеши to spend (in addition [Savv. Kn., L. x. 35]).
иже (ижѣ), ꙗже, ꙗже *rel. pron.* who, which § 33.4, § 55.2.II, § 55.4.
из-бавити, -бавѣѣ, -бавиши to deliver, save, free.
из-бавление *n.* salvation.
из-бѣѣти, -бѣѣѣ, -бѣѣеши to exceed, abound § 98p.
избѣѣтъѣѣствовати, избѣѣтъѣѣствоуѣѣ, избѣѣтъѣѣствоуѣѣеши to abound.
из-вести, -ведѣѣ, -ведеши to lead out, drive forth § 90.
из-влѣѣцѣи, -влѣѣѣѣ, -влѣѣѣеши to pull out, draw (the sword).
изволеникъ *m.* one who is chosen.
из-волити, -волѣѣ, -волиши to choose; **и. сѣ** to seem good.
извѣѣстънъ *adj.* certain, definite.
из-глаголати, -глаголаѣѣ, -глаголаѣеши to utter, speak.
из-гонити, -гониѣѣ, -гониши to drive out, persecute.
из-гѣѣнати, -жѣѣенѣѣ, -жѣѣенеши drive out, persecute § 92.
издалече *adv.* from afar, far off.
издранѣѣевъ *adj.* of Israel § 50a.
Издранѣѣ *m.* Israel.

издрѣшениѣ *n.* redemption, liberation.

из-дѣхнѣти, -дѣхнѣ, -дѣхнѣши to expire.

из-ити, -идѣ, -идѣши to go out, go forth, come out § 92.

излиха *adv.* to excess, vehemently.

из-мѣнити, -мѣнѣ, -мѣнѣши to change.

из-мѣнѣти, -мѣнѣнѣ, -мѣнѣнѣши *see* измѣнити.

из-не-моути, -моуѣ, -моуѣши to be impossible.

из-ати, -ѣмѣ, -ѣмѣши to take out.

или *conj.* or § 104.

Илиинѣ *adj.* of Elias.

Илиѣ *m.* Elias.

иманиѣ *n.* taking, gathering.

имѣниѣ *n.* property, goods § 48.2.

имѣти, имѣѣ, имѣѣши and имамѣ, имамѣши to have (*also an auxiliary forming the future tense*); имѣ was able (Gr. εἶσεν Mar., Mk. xiv. 8) § 3, § 61.V, § 65.2, § 86, § 96.4b, § 98r.

имѣ *n.* name § 12.4, § 38.1.V, § 44.2, § 50h.

инокость *f.* pilgrimage, wandering.

иноплемѣнникѣ *m.* stranger, foreigner (Gr. ἀλλόφυλος).

иночѣдѣ *adj.* only-begotten.

инѣ *adj.* other; fresh, new

(Mar., Mk. xiv. 25) § 48.2, § 55.2.I, 2.IIb.

инѣдѣ *adv.* elsewhere § 100.

инѣдиктѣ *m.* indiction.

иоановѣ *adj.* of John.

Иоанѣ (Иоан'нѣ) *m.* John.

Иорданѣ *m.* Jordan.

иорѣданѣскѣ *adj.* of Jordan.

иосиовѣ *adj.* of Josès.

Иосифѣ *m.* Joseph.

Иродѣ *m.* Herod.

Исавовѣ *adj.* of Esau.

Исакѣ *m.* Isaac.

иселити (< из-с-), -селѣ, -селѣши to drive out, expel (from, *gen.*).

Искаріотѣскѣ *adj.* Iscariot.

искати, ищѣ (искѣ), ищѣши to seek § 21.2b, § 22.1, § 30.1a, § 63.2, § 63.3, § 96.3b.

искони *adv.* from the beginning, in the beginning § 24.

искрѣнѣ *adj.* near; (*as masc. noun* = ὁ πλησίον) neighbour.

ис-коуцити, -коушѣ, -коушѣши to test, try, tempt.

ис-коушѣти, -коушѣнѣ, -коушѣнѣши *see* искоуцити.

ис-плѣнити, -плѣнѣ, -плѣнѣши to fill, fulfil.

ис-по-вѣдати, -вѣданѣ, -вѣданѣши *see* исповѣдѣти.

исповѣдѣ *f.* confession.

исповѣданѣ *adj.* OHG *bigihtig*; и. бѣити to confess.

ис-по-вѣдѣти (сѣ), -вѣмѣ, -вѣси to profess; utter; confess.

ис-правити, -правѣж, -правиши
to correct, set in order.
ис-просити, -прошѣ, -просиши
to ask for, demand.
истина *f.* truth § 48.6; въ ист-
инѣ truly.
истиннь *adj.* true.
ис-топити сѧ, -топиж, -топ-
иши to suffer shipwreck.
ис-тѣкнѣти, -тѣкнѣ, -тѣк-
неши to pluck out.
исоусовѣ *adj.* of Jesus § 50a.
Исоусъ *m.* Jesus § 50a.
ис-ходити, -хождѣ, -ходиши
to go out.
исходъ *m.* exit.
ис-сыпати (< из-с-), -сыпиж,
сыпиши to cast (*lit.* pour)
out.
ис-сѣци (< из-сѣк-), -сѣкѣ,
-сѣчеши to cut out.
ити, идѣ, идѣши to go § 62.7,
§ 69.1с, § 79, § 90, § 91, § 94f,
1, § 97b.
и-цѣлѣти (< ис-ц-), -цѣлѣж,
цѣлиши to heal § 79.
и-цѣлѣти (< ис-ц-), -цѣлѣж,
-цѣлѣши to recover, be
healed § 27.3.
Июда *m.* Judas § 39h, § 45,
§ 50a.
иудейскъ *adj.* Jewish.
Иудея *f.* Judaea § 32.5.
иудовѣ *adj.* of Judah.
иаковъ *adj.* of Jacob.
Иаковъ *m.* James, Jacob.
Иероусалимъ *m.* Jerusalem.
Іѣнъ *m.* John (Prague Fr.).

н

нѣона *f.* hell § 2.II Note 1, § 3a,
§ 45.
нѣтъѣсимани (нѣдѣсимани)
Gethsemane § 2.II Note 1.

К

кадило *n.* incense § 48.4.
кадильнѣ *adj.* of incense.
како *adv.* how.
какѣ, кака, како *pronominal adj.*
of what kind § 30.3.
камень *m.* stone, rock, § 44.2.
камо *interrogative and relative*
adv. whither § 100.
канагалиѣискъ *adj.* of Cana
in Galilee.
Капернаоуѣмъ *m.* Capernaum.
каѣти сѧ, каѣж, каѣши to repent
§ 96.3a.
квасъ *m.* ferment; творенъ
квасъ a fermented drink
(Gr. *σίκερα*).
Кела нова *f.* Κελλανόβα.
кентурѣонъ *m.* centurion.
кесаръ (кесаръ) *m.* Caesar,
(Roman) emperor § 2.II Note
7, § 50a.
Кириѣж *scribal error for* Кири-
ноу *from* Кириѣнъ *m.* Qui-
rinus.
кланѣти сѧ, кланѣж, кланѣ-
ѣши to bow down before,
worship (*with dat.*), do homage
§ 90.
Климентъ *m.* Clement.
Клиоскауръ *m.* Κλοισκαύρη.
клѣтъ *f.* chamber, cell.

КЛЮЧИТИ сѧ, КЛЮЧѪ, КЛЮЧИШИ to fall to one's lot, happen § 93.II.

КЛЮЧЬ *m.* key.

КЛАТВА *f.* oath § 48.8.

КЛАТИ, КЛѦНѪ, КЛѦНЕШИ to swear, curse; К. сѧ to swear an oath § 48.8, § 62.4, § 69.2c, § 77.3.

КОВѢ *m.* insurrection.

КОВѦНИКЪ *m.* insurgent.

КОГДА *interrogative particle* when.

КОКОТЪ *m.* cock.

КОЛИЖЬДО *adv.* with relatives . . . ever § 100.

КОЛИКО *interrogative pron.* how many § 55.2.I.

КОЛЬ *adv.* how (much) § 100.

КОЛЬМИ *adv.* by how much; how great § 99.6, § 100.

КОЛѢНО *n.* knee.

КОНДРАТЬ (КОНЪДРАТЪ, КОДРАНТЪ) *m.* *кодрантъ*, farthing.

КОНСТАТИНЪГРАДЪ *m.* Constantinople.

КОНЬЦЬ *m.* end § 24, § 31b, § 33.1.

КОНЬЧИНА *f.* term, limit § 33.1.

КОРАБЛЬ *m.* boat, ship § 2.II Note 7, § 17c, § 40.1.

КОРАБЬНИКЪ *m.* sailor, seaman.

КРАИ *m.* end, extremity § 16.5, § 37.6, § 38.1.II, § 40, § 46.1.

КРАНИЕВЪ *adj.* Mar., Mk. xv. 22 *краниево мѣсто* the place of a skull (Gr. *κρανίου τόπος*).

КРАСТИ, КРАДѪ, КРАДЕШИ to steal § 48.1, § 69.1c, § 94e.

КРАТЪ *m.* time (in три краты thrice, &c.) § 59.4.

КРИЖАНЪ *adj.* of the cross.

КРОВЪ *m.* roof.

КРОМѢШЬНЪ *adj.* outer.

КРОТЪКЪ *adj.* meek, gentle § 51.2a.

КРѢВОТОЧИВЪ *adj.* with a flux of blood.

КРѢВЪ *f.* blood § 2.II Note 6, § 17e, § 33.1, § 44.1, § 50h.

КРѢСТИТИ, КРѢЩѪ, КРѢСТИШИ to baptize § 17e, § 93.IV.

КРѢСТЪ *m.* cross § 17e.

КРѢПИТИ сѧ, КРѢПѪ, КРѢПИШИ to grow strong.

КРѢПОСТЬ *f.* strength.

КРѢПЪКЪ *adj.* strong, mighty § 33.1; comp. *крѣплин* § 51.1b.

КОУПИТИ, КОУПѪ, КОУПИШИ to buy § 3, § 19.3, § 90, § 93.IV.

КОУПЪ *m.* hear; вѢ коупѣ together.

КОУЦИНА *f.* boiled wheat.

КЪ *prep.* with *dat.* to, towards.

КЪДЕ *adv.* where § 34.2, § 100, § 104.

КЪЗНЬ *f.* (КЪЗНИ Prague Fr. II A20 is probably *voc.* for *nom.*) manner; intrigue, conspiracy (?).

КЪНИГА *f.* writing, document, letter, book; КЪНИГЫ the scriptures; КЪНИГЫ распоустъныа writing of divorcement § 31, § 48.2.

КЪНИЖЬНИКЪ *m.* scribe.

КЪНАЗЪ *m.* ruler, prince § 14.4,

§ 23.1b, § 25, § 30.3a, *f, g*,
 § 40.1b, *o*, § 50a.
КЪНАЖЪ *adj.* of a ruler § 50a.
КЪТО *pron.* who, anyone § 33.1,
 § 34.2, § 55.3.
КЪИ, КАИ, КОИ *pron.* what (kind
 of)? § 55.3.
КЪИЖДО *pron.* any, every; any-
 one, everyone.
КЪСЪЛЪ *adj.* sour.
КУРЪНИНЪ *m.* a Cyrenian.

Л

ЛАВАНОВЪ *adj.* of Laban.
ЛАКАТИ, ЛАЧЖ, ЛАЧЕШИ *see* **ЛАКАТИ**.
ЛАКЪТЪ *m.* cubit § 43f, § 44.4c.
ЛАНИТА *f.* cheek; **БИТИ ЗА ЛА-**
НИТЖ to slap.
ЛАЧЪНЪ *adj.* hungry.
ЛЕВЪИТЪ (**ЛЕВЪИТЪ**, **ЛЕВЪ-**
ИИТЪ, **ЛЕОУГИТЪ**, **ЛЕУИТЪ**,
ЛЕУИИ) *m.* Levite § 45.
ЛЕЖАТИ, ЛЕЖЖ, ЛЕЖЕШИ to lie,
 recline § 6.4, § 97d.
ЛЕЦИ, ЛАГЖ, ЛАЖЕШИ to lie
 down § 30.2a, § 48.1, § 62.7,
 § 93.1, § 94i.
ЛЕВЪИТЪ *see* **ЛЕВЪИТЪ**.
ЛИ *conj.* either; or; (*interro-*
gative particle) Lat. *-ne* § 100,
 § 104.
ЛИКЪ *m.* dance, chorus, com-
 pany.
ЛИМА why? (*from Aramaic* ܠܡܐ?).
ЛИХОКЛАТВА *f.* false oath, per-
 jury.
ЛИХОПАДЕНИЕ *n.* gluttony.
ЛИХЪ *m.* excessive, vain; evil

§ 51.1a, *d*; **ЛИХОЕ** *сею* Zogr.,
 Mt. v. 37 'whatsoever is
 more than these'; **ЛИШЕ** all the
 more, to excess.
ЛИЦЕ *n.* face, countenance
 § 30.3f, § 37.6, § 38.1.11,
 § 40.2d, § 44.3.
ЛИЦЕМЪРЪ *m.* hypocrite.
ЛОБЪЗАТИ, ЛОБЪЖЖ, ЛОБЪЖЕШИ
 to kiss § 93.111, § 96.3b.
ЛОВЬЦЪ *m.* hunter; fisher (Mt.
 iv. 19) § 48.2.
ЛОЖЕ *n.* bed § 40.2, § 48.1,
 § 49.
ЛОЗИЕ *n.* vine-branches.
ЛОЗЪНЪ *adj.* of the vine.
ЛОУНА *f.* moon § 29.5.
ЛОУЧИИ *comp. adj.* better § 51.1c.
ЛЪГАТИ, ЛЪЖЖ, ЛЪЖЕШИ to lie
 § 21.1, § 96.3b.
ЛЪЖА *f.* lie.
ЛЪЖЕ СЪ-ВЪЕСТОВАТИ, -ВЪЕСТОУ-
ИЖ, -ВЪЕСТОУЮЩИ to bear false
 witness.
ЛЪЖЪ *adj.* lying, false § 21.1,
 § 34.4, § 49b, § 50g; **ВЪ ЛЪЖЕ**
КАЛТИ СЯ to forswear oneself;
ЛЪЖЖ falsely.
ЛЪЖАНЪ *adj.* lying, false.
ЛЪСТЬ *f.* guile, cunning § 16.1.
ЛЪПОТА *f.* beauty; (Freis. III)
 pomp.
ЛЪСЪ *m.* wood, forest.
ЛЪТО *n.* year § 17a, § 37.6,
 § 38.11.2.
ЛЮБИТИ, ЛЮБЛЖ, ЛЮБИШИ to
 love § 2.11 Note 7, § 3, § 17b,
 § 66, § 77.1c, § 97j.

любо *conj.* or § 99.2; л. . . л.
either . . . or § 104.

любоудѣинѣ *adj.* of fornication.

любовницѣ *adj.* loving the poor
(Gr. *φιλόπτωχος*).

любѣ *adj.* pleasant, pleasing.

любѣ *f.* love § 38.1.V, § 44.1;

любѣ *сѣтворити* to commit
adultery § 44.1.

людіе *m.pl.* people § 41b, § 43a,
§ 48.6.

лють *adj.* terrible § 51.1a.

лжкавѣ *adj.* evil.

лжкавѣнѣ *adj.* evil.

М

Магдалини *f.* the Magdalene
§ 39b, § 45, § 48.6.

маловѣръ *adj.* of little faith.

маломощѣ *m.* poor man § 47.

малѣ *adj.* small; minor § 51.1c;

мало *adv.* a little, few § 99.2.

мамбринскѣ *adj.* of Mamre.

мамона *f.* mammon.

манастирь *m.* monastery.

манѣна *f.* manna.

мариниѣ *adj.* of Mary.

Марига (Марѣга) *f.* Mary.

мартѣ *m.* March.

масло *n.* oil § 40.2b, § 48.5.

мати *f.* mother § 6.1, § 38.1.V,
§ 44.5, § 46.1.

медѣ *m.* honey § 42.

метати, метѣ (меѣж, мет-
аѣ), метеши (метаеши) to
throw § 63.2, 3, § 96.3d.

мечѣ *f.* sword § 30.1c.

миловати, миловѣж, миловѣши
to have mercy (on).

милосердіе *n.* compassion.

мило-сръдовати, -сръдовѣж,
сръдовѣши to have mercy,
feel compassion.

милосръдѣ *adj.* merciful.

милостинѣ *adj.* merciful.

милостинѣнѣ *adj.* merciful.

милость *f.* mercy.

милоствини *f.* alms, mercy.

милѣ *adj.* dear, pleasant.

мимо *adv.* past; м. ити (хѣдити)
to pass by, away from § 92.

миръ *m.* world.

мирънѣ *adj.* peaceful.

младѣнѣцѣ *m.* infant.

младѣнѣцѣ *m.* infant, babe.

млъва *f.* shouting, tumult.

млѣвити, млѣвлѣж, млѣвиши
to make a noise, disturbance.

млъчати, млѣчѣж, млѣчиши
to be silent § 29.5, § 97d.

многopлодѣнѣ *adj.* fertile, proli-
fic.

молитва *f.* prayer § 48.3.

молити, молиѣж, молиши to beg,
supplicate; м. сѣ to pray
§ 17a, § 48.3, 7, § 60.2,
§ 61.IVa, § 70, § 77.1c,
§ 93.IV, § 97.

морѣ *n.* sea § 2.II Note 7, § 3,
§ 17a, § 40.1, § 46.2.

Моѣса *m.* Moses § 45, § 50a.

моуи, могѣж, можеши to be
able § 29.11, § 30.1b, § 48.3,
§ 62.5, § 69.1c, § 70a, § 80,
§ 94.

Моуѣси *m.* Moses § 45, § 50a.

морозѣ *m.* frost.

мръзѣкъ *adj.* abominable.
мрътеѣ *adj.* dead § 16.2, § 37.5a.
мръжа *f.* net.
мъногъ *adj.* much, great, manifold, many § 33.1, § 34.7, § 51, 2, § 55.2.1.
мъножество *n.* multitude.
мъзда *f.* reward § 20.1, § 22.1, § 34.5.
мъздонмѣца *m.* tax-gatherer, publican.
мънии *comp. adj.* smaller, lesser; least § 51.1c.
мънѣти, мънѣж, мъниши to think § 97d; **м. сѧ** to appear, seem.
мъсть *f.* revenge.
мъша *f.* mass.
мъслити, мъслиж, мъслиши to think § 3, § 79, § 97a.
мъсль *f.* thought § 43.
мъшьца *f.* arm (-muscle) § 30.3f.
мѣра *f.* measure.
мѣрити, мѣриж, мѣриши to measure, mete.
мѣсто *n.* place, spot § 40.2, § 49.
мѣсѧць *m.* month § 23.2b, § 30.3f.
мѣсѧчьнъ *adj.* lunatic.
мѣкъкъ *adj.* soft, fat § 30.3a.
мѣдити, мѣждѣж, мѣдиши to delay § 35.2, 4, 6, 7.
мѣдрость *f.* wisdom § 38.2.
мѣдръ *adj.* wise.
мѣжъ *m.* man § 16.5, § 34.5, § 38.1.11, § 40.1, § 46.1.

мѣжъскъ *adj.* of man.
мѣжа *f.* torment § 35.5.
мѣченикъ *m.* martyr.
мѣченица *f.* martyr.
мѣчение *n.* suffering.
мѣчити, мѣчѣж, мѣчиши to torment § 93.IV, § 97a.
мѣнѣна *see* **манѣна**.

Н

на *prep. (with loc.)* on; in; (*with acc.*) on to, against, for (*of duration*) § 3, § 102.2.
на-вести, -ведѣж, -ведѣши to introduce, guide.
нагъ *adj.* naked.
надъ *prep. (with acc.)* over, upon; (*with instr.*) over, above § 102.2.
Назаретъ *m.* Nazareth.
назаретъскъ *adj.* of Nazareth.
назарѣнинъ *m.* Nazarene § 48.6.
на-ити, -идѣж, -идѣши to enter into, come upon § 92.
намѣстѣникъ *m.* successor; representative.
на-падѧти, -падѣж, -падѣши § 90; *see* **напасти**.
на-пасти, -падѣж, -падѣши to fall upon, beat upon.
напастъ *f.* temptation; **тво-рити напастъ** use despitely (Zogr., Mt. v. 44).
на-паѧти, -паѧѣж, -паѧѣши *see* **напоити**.
на-пѧнити, -пѧнѣж, пѧниши to fill.

НА-ПОИТИ, -ПОИЖ, -ПОИШИ to give to drink.

НА-ПРАВИТИ, -ПРАВЛЖ, -ПРАВИШИ to direct.

НА-ПЪСАТИ (-ПИСАТИ), -ПИШЖ, -ПИШЕШИ to write down, inscribe, enroll.

НА-РЕШТИ, -РЕКЖ, -РЕЧЕШИ to name, call, appoint § 65.2, § 96.4a.

НА-РИЦАТИ, -РИЦАЖ, -РИЦАЕШИ to name, call § 30.2a, § 65.2, § 96.3, 4a, b.

НАРОДЪ *m.* multitude, people.

НАРЪДЪНЪ *adj.* of nard.

НА-САДИТИ, -САЖДЖ, -САДИШИ to plant.

НАСИЛИЕ *n.* violence.

НА-СЛАЖДАТИ СЛ, -СЛАЖДАЖ, -СЛАЖДАЕШИ to enjoy.

НА-СЛѢДИТИ, -СЛѢЖДЖ, -СЛѢДИШИ to inherit; to follow, imitate.

НА-СЛѢДОВАТИ, -СЛѢДОУЖ, -СЛѢДОУЕШИ *see* НАСЛѢДИТИ § 65.3.

НА-СЛѢДСТВОВАТИ, -СЛѢДСТВОУЖ, -СЛѢДСТВОВАЕШИ to inherit.

НАСТОЯТИ, -СТОЖ, -СТОИШИ to be present; НАСТОЯШТЪ present.

НА-СЫТИТИ, -СЫЩЖ, -СЫТИШИ to fill, satisfy.

НА-ТРОУТИ, -ТРОВЖ, -ТРОВЕШИ to feed.

НА-ОУСТИТИ, -ОУЩЖ, -ОУСТИШИ to persuade.

НА-ОУЧИТИ, -ОУЧЖ, -ОУЧИШИ to teach, instruct.

НА-ЧИНАТИ, -ЧИНАЖ, -ЧИНАЕШИ to begin.

НАЧАЛО *n.* beginning § 48.5.

НА-ЧАТИ, -ЧЪНЖ, -ЧЪНЕШИ to begin § 24, § 48.5, § 69.2c, i, § 86, § 94b.

НЕ *adv.* not § 101, § 104.

НЕБЕСЪНЪ *adj.* of heaven, of the air.

НЕБЕСЬСКЪ *adj.* heavenly, of heaven.

НЕБО *n.* heaven § 26, § 44.3.

НЕБО *conj.* for, as.

НЕБЫТИЕ *n.* non-existence, non-being.

НЕ-ГОДОВАТИ, -ГОДОУЖ, -ГОДОУЕШИ to be indignant.

НЕДѢЛА *f.* Sunday; *acc. plur.* nedela (< -е) (Freis. I) holy days (?).

НЕДЖГЪ *m.* disease.

НЕЗАВИДЛИВЕЪ *adj.* without envy.

НЕКЛОУЧИМЪ *adj.* useless, superfluous.

НЕМИЛОСТИВЕЪ *adj.* merciless.

НЕМОЩЪНЪ *adj.* weak.

НЕМѢРЪНЪ *adj.* measureless, infinite.

НЕ-НА-ВИДѢТИ, -ВИЖДЖ, ВИДИШИ to hate.

НЕНАВИСТЬ *f.* hatred.

НЕПЛОДЪ *f.* barren (woman) § 44.1.

НЕПОСРАМЛЕНЪ *adj.* without shame.

неправьдѣнъ *adj.* unjust.
 непраздѣнъ *adj.* pregnant.
 неприязниинъ *adj.* of the devil.
 неприязнь *f.* the evil one, the devil § 47.
 нерѣкотворенъ not made by hands.
 ни *conj. and adv.* not; no; neither; nor § 101, § 104.
 ниже *comp. adv.* below § 51.1d;
 до ниже to the bottom.
 низоу *adv.* below § 35.2, § 99.1.
 низъложить, -ложж, -ложиши to put down.
 никакъ *pronominal adj.* no, not any.
 Никодимъ *m.* Nicodemus.
 Никола *m.* Nicholas.
 николиже, nikoligese (Freis. II) *adv.* never.
 никътоже *pron.* no one § 55.3f, § 101.
 никъин *pron. adj.* no, none § 55.3d.
 нищъ *adj.* poor § 49.
 нищъ *adj.:* паде нищъ fell on his face.
 ничътоже (ничъже) *pron.* nothing § 55.3f, § 101.
 нога *f.* leg, foot § 39a.
 ножъ *m.* sword.
 носити, ношж, носиши to carry, bear § 90, § 93.IV, § 97b.
 ношъ *f.* night § 29.11, § 30.1b, § 31b, § 34.7, 8, § 99.3.
 ношѣнъ *adj.* nightly, of night.
 нъ *conj.* but § 104.
 нынѣ *adv.* now § 99.1, § 100.

нѣдра *n. pl.* bosom.
 нѣкыи *pronominal adj.* a certain § 55.3d.
 нѣмъ *adj.* dumb.
 нѣчто *pron.* something, anything § 55.3f.
 нѣдѣни *adv.* of necessity § 99.6.
 нѣжда *f.* necessity § 35.9, § 54.

O

о *prep.* (with *acc.*) on, by; (with *loc.*) about, concerning; around, by § 102.2.
 о (w) *interjection* oh! § 105.
 оба обѣ *dual num.* both § 55.2.I, § 59.3.
 обаче *conj. or adv.* but, yet, after all, only § 99.2.
 об-имати, -имѣж, -имѣши (-имѣж -имѣши) to gather, pick (fruit).
 обити (< об-вити), обиж, обижши to wind, wrap § 5, § 29.9, § 92.
 об-ити, -идж, -идеши to surround, walk around; go round, circulate § 92.
 обитѣль *f.* lodging, inn.
 область *f.* power, authority § 29.9.
 об-личати, -личѣж, -личѣши to accuse.
 об-лобѣзати, -лобѣзѣж, -лобѣзѣши to kiss § 92.
 облѣщи, облѣкж, облѣчеши to clothe; о. сѣ въ (with *acc.*) to put on (clothes).

- ОВ-НИЦАТИ**, **-НИЦАЖ**, **-НИЦА-**
ЮШИ to become poor § 96.4b.
ОБРАЗЪ *m.* image, form.
ОБРАТИТИ (**ОБРАТИТИ СЯ**),
ОБРАЩЖ, **ОБРАТИШИ** to turn.
ОБ-РѢЗАТИ, **-РѢЖЖ**, **-РѢЖЕШИ**
 to circumcise.
ОБРѢСТИ, **ОБРАЩЖ**, **ОБРАЩЕШИ**
 to find § 69.1a, § 80, § 96.2a, g.
ОБРѢТАТИ, **ОБРѢТАЖ**, **ОБРѢТА-**
ЮШИ see **ОБРѢСТИ**.
ОБ-РЖЧИТИ, **-РЖЧЖ**, **-РЖЧИШИ**
 to betroth.
ОБОУТИ, **ОБОУЖ**, **ОБОУЮШИ** to
 put someone's shoes on
 § 96.1a, e.
О-БОУІАТИ, **-БОУІАЖ**, **-БОУІАЮШИ**
 to become foolish; to become
 tasteless.
ОБЪЧАИ *m.* custom § 30.1, § 48.1.
ОБѢДОВАТИ, **ОБѢДОУЖ**, **ОБѢДОУ-**
ЮШИ to dine.
ОБѢТЪ *m.* vow, promise.
ОБѢЦАТИ, **ОБѢЦАЖ**, **ОБѢЦАЮШИ**
 to promise.
ОБЛЗАТИ (< **ОБ-В-**), **ОБЛЖЖ**,
ОБЛЖЕШИ to bind up.
ОБ-АТИ, **-ЫМЖ**, **-ЫМЕШИ** to com-
 prehend, apprehend, take,
 receive.
ОБОГДА *adv.* then § 100; **о. . . о**
 now . . . now, sometimes . . .
 sometimes.
ОВОЦЫНЪ *adj.* of fruit.
ОВЪ, **ОВА**, **ОВО** *pron.* that; **о. . . о**
 the one . . . the other § 55.2.I,
 2.IIb.
ОВАНЪ *m.* ram.
- ОВЬЦА** *f.* sheep § 7.2, § 23.2b,
 § 30.3, § 39, § 47, § 48.2, § 50a.
ОВЬЧЪ *adj.* of a sheep, sheep's
 § 50a.
ОГНЬ *m.* fire § 18, § 29.5, § 43a,
 § 50c.
ОГНЬНЪ *adj.* fiery, of fire § 50c.
О-ГРАДИТИ, **-ГРАДЖЖ**, **-ГРАДИШИ**
 to fence in, guard § 47, § 92.
О-ГРАСТИ, **-ГРАДЖ**, **-ГРАДЕШИ**
 to go round, come round;
ЛѢТА ОГРЯДЖЦѢ annually.
ОДЕЖДА *f.* clothing, raiment.
О-ДРЪЖАТИ, **-ДРЪЖЖ**, **-ДРЪ-**
ЖИШИ to seize, hold.
О-ДѢТИ (**-ДѢІАТИ**), **-ДѢЖЖ**
 (**-ДЕЖДЖ**), **-ДѢЮШИ** to clothe.
О-ЖЕШИ, **-ЖЕЖЖ**, **-ЖЕЖЕШИ** to
 burn.
О-ЖИТИ, **-ЖИВЖ**, **-ЖИВЕШИ** to
 come to life.
О-КЛЕВЕТАТИ, **-КЛЕВЕТАЖЖ**, **-КЛЕ-**
ВЕТАЮШИ to slander.
ОКО *n.* eye § 7.2, § 44.3a.
О-КОВАТИ, **-КОВЖ**, **-КОВЕШИ** to
 fetter; **ОКОВАНЪ** prisoner.
О-КОНЪЧАТИ, **-КОНЪЧАЖЖ**, **-КОНЪЧА-**
ЮШИ to conclude, complete,
 perfect.
ОКРѢСТЬ *adv. or prep.* round
 about, near by § 100.
ОЛЪТАРЬ *m.* altar § 7.1.
ОЛѢИ *m.* oil.
О-МОЧИТИ, **-МОЧЖ**, **-МОЧИШИ** to
 dip.
О-МРАЗИТИ *сж.*, **-МРАЖЖ**, **-МРА-**
ЗИШИ to become odious, arouse
 disgust.

ОНЪ *pron.* that (= *ille*); he
§ 55.1a, 2.I, § 2.IIb.

ОПЛАТѢ *m.* offering, host (cf. Lat. *oblata*, OHG *oblât*).

опона *f.* curtain § 37.5g.

оправдание *n.* justification, ordinance.

о-правѣдити, -правѣждѣж,
-правѣдиши to justify.

опрѣснѣнѣ n. unleavened bread.

о-прѣти сѧ, -пърж, -пърешн
to be supported (by, *dat.*);
to beat against (*dat.*).

о-поустити, -поуцж, -поу-
стиши to lay waste.

оружіе *n.* weapon.

о-сияти, -сияж, -сияєши to shine upon.

о-скврѣнити, -скврѣниж,
-скврѣниши to defile.

О-СЛАБИТИ, -СЛАБИЖ, -СЛАБИШИ
to weaken.

о-слѣпѣхъти, -слѣпѣхъ,
-слѣпѣхънѣши to grow blind
§ 64.2.

ОСМЪ num. eighth § 59.2.

о-сноваѢти, -сноваѢхъ, -сноваѢиши
to found.

о-солити, -солж, -солиши to
salt.

ОСТАВИТИ, -СТАВЛЯЖ, СТАВИШИ
to leave, forsake; to per-
mit.

ОСТАВЛЕНИЕ *n.* remission, forgiveness.

о-СТАТИ, -СТАНЖ, -СТАНЕШИ to
remain; to abandon (*with*

gen.); **ОСТАНИ ІЮЖ** (Mar., Mk. xiv. 6) let her alone.

острогъ *m.* stake § 48.9.

о-сѣнѣти, -сѣнѣж, -сѣнѣши to
overshadow.

о-сѣдѣти, -сѣждѣ, -сѣдѣши
to judge, condemn.

б-сжждати, -сжждаж, -сжж-
дающе *see* осжждати.

от-и-ти, -идѣ, -идеши to depart, go away.

отрокъ *m.* child; servant § 30.2,
§ 48.3.

отроча n. child § 38.1V, § 44.4,
§ 48.3.

отъ *prep. with gen.* from, away
from, of § 102.2; отъ селѣ
from henceforth; отъ нѣлиже
whence, from which § 104.

ОТЪ-ВРАТИТИ, -ВРАЩЖ, -ВРАТ-
ИШИ to turn away.

отъ-врѣсти, врѣзж, -врѣзеш
to open § 37.5*d*, § 77.3.

ОТЪ-ВРѢШТИ, -ВРѢЖ, -ВРѢЖ-
ЕШИ to cast away; ѿ. сѧ (*with*
gen.) to deny.

отъ-вѣщавати, -вѣщаваяхъ,
-вѣщаваяещи see отъ-
вѣщати.

отъ-вѣщати, -вѣщаѣ, -вѣща-
юши to answer § 96.4b.

ОТЪ-ДАТИ, -ДАМЪ, -ДАСИ to give away, surrender.

ОТЪ-КЖДОУ *adv.* whence.

ОТЪ-ЛОЖИТИ, -ЛОЖЖ, -ЛОЖИШИ
to put off, reject.

ОТЪ-ЛЖИТИ, -ЛЖА, -ЛЖИШИ
to cut off, separate.

отъ-метати *сѧ*, -метѧжъ,
-метѧеши to deny.
отънѣлиже *see* отъ.
отънѣдѧ *adv.* at all § 54, § 100.
отънѣдѣже *adv.* whence.
отъ-пасти, -падѧжъ, -падѣши to
fall.
отъ-поустити, -поуѡжъ, -поу-
стиши to send away, yield,
to release; forgive.
отъ-поуѡати, -поуѡѧжъ, -поу-
ѡѧеши § 92; *see* отъпоуст-
ити.
отъпоуѡеніе *n.* remission,
forgiveness.
отъ-ринѧти, -ринѧжъ, -ринѣши
to reject § 77.1d.
отъсѣлѣ *adv.* henceforth.
отъ-ѡати (от-ѡати), от-ѡѧжъ,
-ѡѣши to take away § 92.
отѡѡъ *m.* father § 3, § 23.2b,
§ 29.1, § 30.3f, § 33.1, § 34.7,
§ 37.6, § 38.1.II, § 40.1b, o,
§ 47, § 48.3.
отѡѡствіе *n.* family, tribe
§ 48.3.
оѡѡтъ *m.* vinegar.
оѡѡтънѧ *adj.* of vinegar;
mingled with myrrh (Mar.,
Mk. xv. 23).
о-ѡѣстити, -ѡѣѡжъ, -ѡѣстиши
to purge, purify.
о-ѡистити, -ѡиѡжъ, -ѡистити
to cleanse, purify § 31c.

II

Павѡлъ (Паѡлъ) *m.* Paul.
пагоѡѡа *f.* destruction § 102.1.
пажѡтъ *f.* pasture.

пакость *f.* harm.
пакѡ *adv.* again § 51.1d, § 100.
памѡтъ *f.* memory, memorial,
monument § 14.2, § 102.1.
папа *m.* pope.
папежъ *m.* pope.
параскѣѡѡи *f.* the Preparation
(Gr. *παρασκευή*) § 45.
паска *see* пасѡа § 30.2b.
пасти (сѧ), падѧжъ, падѣши to
fall § 60.2a, § 69.1c, § 80, § 90,
§ 93.1, § 94a.
пасти, пасѧжъ, пасѣши to guard,
keep, pasture § 62.2, § 94a.
пастоѡѡѡъ *m.* shepherd.
пастѡѡѡъ *m.* shepherd.
пасѡа *f.* Easter; Passover.
патриарѡѡѡъ *adj.* of the patri-
arch.
патриарѡѡъ *m.* patriarch.
патриарѡѡѡскѡъ *adj.* of the
patriarch.
патриарѡѡѡство *n.* patriarchate,
office of patriarch.
пачѡ *adv.* more, rather § 51.1d,
§ 99.2.
Петрѡъ *m.* Peter § 45.
пеѡи, пѡжъ, пѡѡѡи to bake,
burn § 81, § 94h; п. сѧ to be
anxious about (*instr.* or o).
пѡѡѡъ *f.* grief § 38.2.
пѡѡѡнѧ *adj.* sad, downcast.
Пилѡтъ *m.* Pilate.
писмѡ *n.* letter; jot § 44.2.
пистѡкини *f.* (Mar., Mk. xiv. 3)
= Gr. *πιστικῇ* (*várpos*),
genuine, *probably made into a*
noun in error by the translator.
пити, пѡжъ, пѡѡѡи to drink

§ 12.1, § 48.8, § 69.2a, i,
§ 96.1a, c, § 97c.

ПИТѢТИ, ПИТѢЯЖ, ПИТѢЮШИ
to feed § 96.4b, § 97h.

пища *f.* food.

ПЛАКАТИ, ПЛАЧЯЖ, ПЛАЧЕШИ to
weep § 24, § 96.3b; п. сѧ (*with*
gen.) to weep at, over.

плащаница *f.* linen cloth, shirt.

плачь *m.* weeping § 34.8.

плодъ *m.* fruit § 50h.

плѣтъ *f.* flesh § 2.II Note 6,
§ 17e, § 33.1.

плѣтъскъ *adj.* of the flesh.

ПЛѢВАТИ, ПЛЮЯЖ, ПЛЮЮШИ to
spit § 17e, § 37.5c, § 65.1,
§ 96.3a, c.

плѣнь *m.* captivity.

по *prep.* (*with acc.*) throughout;
(*with dat.*) along, about; ac-
cording to; (*with numerals*)
. . . each; (*with loc.*) after
§ 102.2; по нѣже as, foras-
much as; botomu (Freis. II)
= по томоу therefore.

ПО-БѢДѢТИ, -БѢЖДАЖ, -БѢ-
ДИШИ to watch, wake.

ПО-БѢДИТИ, -БѢЖДАЖ, -БѢ-
ДИШИ to conquer; to compel
(Freis. II).

ПО-ВЕЛѢТИ, -ВЕЛЯЖ, -ВЕЛИШИ to
order, command.

ПОВИНЬНЪ *adj.* guilty, liable.

ПО-ВИТИ, -ВИЯЖ, -ВИЮШИ to
wrap, swaddle § 77.4.

ПО-ВѢДАТИ, -ВѢДАЯЖ, -ВѢДА-
ЮШИ to relate, tell, proclaim
§ 98k.

ПО-ВѢДѢТИ, -ВѢМЪ, -ВѢСИ to
tell, relate.

ПОВѢЛѢННІЕ *n.* decree.

ПОВѢСТЬ *f.* narrative, tale.

ПОГАНЬСКЪ *adj.* heathen.

ПО-ГРАБАТИ, -ГРАБАЯЖ, -ГРАБА-
ЮШИ to bury § 37.5a.

ПОГРЕБЕНІЕ *n.* burial.

ПО-ГОУБИТИ, -ГОУБИЯЖ, -ГОУ-
БИШИ to lose.

ПО-ГЫБАТИ, -ГЫБАЯЖ, -ГЫ-
БАЮШИ § 29.5, § 96.3b; *see*
ПОГЫБѢЖТИ.

ПО-ГЫБѢЖТИ, -ГЫБѢЯЖ, -ГЫБѢ-
НЕШИ to perish § 29.5, § 48.5.

ПО-ДАТИ, -ДАМЪ, -ДАСИ to give,
present, grant § 92.

ПО-ДВИГНѢТИ Сѧ, -ДВИГНЯЖ,
-ДВИГНЕШИ to hasten.

ПОДОБАТИ, ПОДОБАЯЖ, ПОДОБА-
ЮШИ to be fitting, necessary.

ПО-ДОБИТИ, -ДОБИЯЖ, -ДОБИШИ
to liken, make similar; to be
due, fitting; п. сѧ to resemble;
agree.

ПОДОБЬНЪ *adj.* similar; con-
venient (ВЪ ПОДОБЬНО ВРѢМѧ
Mar., Mk. xiv. 11 = Gr.
εὐκαίρως) § 34.2.

ПОДРАЖАТИ, ПОДРАЖАЯЖ, ПОДРА-
ЖАЮШИ to mock.

ПОДРОУГЪ *m.* neighbour, com-
panion.

ПОДРОЖАТИ *see* ПОДРАЖАТИ.

ПОДЪ *prep.* *with acc. and instr.*
under § 102.2.

ПОДЪ-КОПАВАТИ, -КОПАВАЯЖ, -КО-
ПАВАЮШИ *see* ПОДЪ-КОПАТИ.

по-дѣ-копати, -копѣжъ, -копѣ-
юши undermine, dig through
§ 92.

по-дѣножию *n.* footstool § 48.1.

по-дѣпѣга *f.* divorced woman.

по-жидати, -жидѣжъ, -жидѣ-
юши to wait.

по-здѣ *adv.* late § 99.1.

по-знати, -знаѣжъ, -знаѣюши to
know, get to know.

по-зѣвати, -зѣвѣжъ, -зѣвѣши to
invite, summon.

по-имати, -іѣмѣжъ, -іѣмѣюши
to take, marry.

по-кадити, -каждѣжъ, -кадиши
to burn incense.

по-казати, -кажѣжъ, -кажѣши to
show § 92.

покаѣзнь *f.* repentance.

по-каѣти сѣ, -каѣжъ, -каѣюши to
repent § 32.5.

поклѣнѣніе *n.* worship, adora-
tion.

по-клѣнѣти сѣ, -клѣнѣжъ,
-клѣнѣюши to bow down.

по-клѣнѣти сѣ, -клѣнѣжъ, -клѣ-
ниши to bow down, stoop
down; to worship (*with dat.*).

покрѣвъ *m.* covering, shelter.

по-кѣвати, -кѣвѣжъ, -кѣвѣ-
юши to shake (*with instr.*).

по-лагати, -лагѣжъ, -лагѣюши
to lay, lay down, establish.

по-ложити, -ложѣжъ, -ложѣши
to put, place § 48.1.

полѣ *m.* half; side § 42, § 59.5.

польса *f.* advantage, profit § 25,
§ 30.3f.

по-мавати, -мавѣжъ, -мавѣюши
to make signs.

по-мазати, -мазѣжъ (-мажѣжъ),
-мазѣюши (-мажѣюши) to
anoint.

по-манѣти, -манѣжъ, -манѣши
to make signs, indicate.

по-миловати, -милоуѣжъ, -ми-
лоуѣюши to have mercy on.

по-молити сѣ, -молиѣжъ, -молиши
to pray.

по-моуци, -моуѣжъ, -моуѣши to
help § 92.

помѣць *f.* help.

помѣцьникѣ *m.* helper.

по-моуѣдити, -моуѣждѣжъ, -моуѣ-
диши to delay, linger.

по-мыслити, -мыслиѣжъ, -мы-
слиши to think, reason.

по-мыслиѣти, -мыслиѣжъ,
-мыслиѣюши *see* помѣслити.

помѣслиѣніе *n.* thought;
mind, understanding § 79.

по-мѣнѣти, -мѣнѣжъ, -мѣнѣши
to remember.

помѣнѣти (помѣнѣти), по-
мѣнѣжъ, помѣнѣюши to re-
member § 35.2, 5, 6, § 69.2d;
pomenem ze (Freis. II) =
помѣнѣмѣ сѣ.

по-мѣтати, -мѣтѣжъ, -мѣтѣ-
юши to throw.

по-носити, -ношѣжъ, -носиши
(*with dat.*) to reproach
§ 92.

поношеніе *n.* reproach.

по-пирати, -пирѣжъ, пирѣюши
see попѣрати.

по-пърати, -перѣ, переши to trample (on).
 по-разити, -ражѣ, -разиши to smite, kill.
 порокъ *m.* blame.
 поржгание *n.* derision, blasphemy.
 по-ржгати сѧ, -ржгаѣ, -ржгаюши to deride, blaspheme.
 по-ржчити, -ржчѣ, -ржчиши to commend, entrust.
 по-слоушати, -слоушаѣ, -слоушаюши to listen (to) § 50g.
 послѣдъ *adv.* afterwards, later.
 послѣднѣ *adj.* last.
 по-срамити, -срамаѣ, -срамиши to shame, put to shame.
 по-ставити, -ставаѣ, -ставиши to put, place, dispose of, appoint.
 по-ставляти, -ставляѣ, -ставляюши *see* поставити.
 по-стигнѣти, -стигнаѣ, -стигнеши to reach, attain, come.
 постити сѧ пощѣ, постиши to fast § 97a.
 постъ *m.* fast.
 по-стѣлати, -стѣлаѣ, -стѣлаши to spread, strew (Mar., Mk. xiv. 15); 'furnish' [*scil.* with cushions].
 по-стѣлати, -стѣлаѣ, -стѣлаюши to send.
 по-сѣкати, -сѣкаѣ, -сѣкаюши to cut down.
 по-сѣтити, -сѣщѣ, -сѣтиши to visit.
 потреба *f.* need.

похвала *f.* praise, glory § 47.
 похоть *f.* will, lust, desire.
 по-хризмити to anoint.
 по-щадѣти, -щаждѣ, -щадиши to spare, have mercy (on).
 по-чивати, -чиваѣ, -чиваюши to rest.
 по-чисти, -чѣтѣ, -чѣтеши to honour; to read; *g. pl. p. part. pass.* poštenih (Freis. I) recite.
 по-читати, -читаѣ, -читаюши to read.
 по-ѣсти, -ѣмѣ, -ѣти to devour.
 поясъ *m.* girdle.
 по-ѣти, -имѣ, -имеши to take; impress (Zogr., Mt. v. 41).
 правъ *adj.* straight; right § 48.4, § 54, § 99.6.
 правѣда *f.* righteousness, justice § 34.2, § 48.4, § 50g.
 правѣднѣ *adj.* just, righteous § 33.1.
 праздѣникъ *m.* holiday, feast-day, feast.
 прѣпрѣдъ *m.* purple.
 при *prep.* with *loc.* by, near § 102.2.
 при-ближати, -ближаѣ, -ближаюши *see* приближити.
 при-близити сѧ, -ближѣ, -ближиши to approach, be at hand.
 привѣтъкъ *m.* profit, gain.
 при-бѣгати, -бѣгаѣ, -бѣгаюши to take refuge (with, къ).
 при-валити, -валяѣ, -валиши to roll (up to).

при-вести, -ведѣ, -ведеша to bring (up, to), lead § 92.
 при-дѣти (Zogr., Mt. vi. 28) *error for прѣдѣти*; see прѣ-сти.
 при-зѣвати, -зовѣ, -зовеша to summon, call (together) § 37.5a.
 при-зрѣти, -зрѣ, -зреша to look upon.
 при-идѣти, -идѣ, -идеша to spend in addition.
 при-имати, -ѣмѣ, -ѣмеша to receive § 90, § 96.3d.
 при-ключати *m.* happening, coincidence § 48.1.
 при-коснѣти сѣ, -коснѣ, -коснеша to touch (*with loc.*).
 при-крѣвати, -крѣваѣ, -крѣваеша to cover.
 при-лежати, -лежаѣ, -лежаеша to take care of, look after (*with loc.*).
 при-ложити, -ложѣ, -ложеша to add to (*loc.*) § 47.
 при-нести, -несѣ, -несеша to bring, offer § 90, § 91, § 94.
 при-никнѣти, -никнѣ, -никнеша to incline.
 приноса *m.* offering, oblation.
 при-пасти, -падѣ, -падеша to come up.
 прискрѣвѣнъ *adj.* very sorrowful.
 присно *adv.* always.
 при-спѣти, -спѣ, -спеша to come about, be at hand (Mar., Mk. xiv. 41).

при-страшити, страшѣ, страшиши to frighten.
 при-стѣпѣти, -стѣпѣ, -стѣпеша to come up, approach § 2.II Note 7.
 при-сѣтити, -сѣщѣ, -сѣтеша to visit.
 прити (< при-ити), при-дѣ, при-деша to come § 90.
 при-ходити, -хождѣ, -ходиши to come § 90.
 при-чисти, -чѣтѣ, -чѣтеша to reckon.
 причастіе *n.* participation.
 при-ѣти, -имѣ, -имеша to take, receive; to help (Zogr., L. i. 54 = Gr. ἀντιλαμβάνομαι).
 про-дати, -дамѣ, -даси to sell § 92.
 про-казити, -кажѣ, -кажеша to spoil; прокаженъ *adj.* leprous.
 про-ливати, -ливаѣ, -ливаеша see пролити.
 про-лити, -лиѣ, -лиеша to shed.
 про-лигати, -лигаѣ, -лигаеша see пролити.
 про-по-вѣдати, -вѣдаѣ, -вѣдаеша see проповѣдати.
 про-по-вѣдѣти, -вѣмѣ, -вѣмеша to preach, proclaim.
 про-пѣти, -пѣнѣ, -пѣнеша to crucify § 37.5g, § 79, § 92.
 про-речи, -рекѣ, -речеша to prophesy § 92.
 пророкъ *m.* prophet § 50a.
 пророчествовати, пророчѣст-

воуѣж, пророчествоуѣши to prophesy.
 про-свѣтити, -свѣтитѣ, -свѣ-
 тиши to light, illuminate;
 просвѣтити сѧ to shine.
 про-свѣщати, -свѣщаш, -свѣ-
 щашеши see просвѣтити.
 просити, прошѣ, просиши to ask
 (for) § 77.1c, § 93.IV.
 про-славити, -славѣж, -славѣ-
 шѣши to glorify.
 про-слѣзѣти сѧ, -слѣзѣж, -слѣ-
 зѣши to weep, burst into tears.
 про-смираждати, -смираждаж,
 -смираждаеши to disfigure.
 пространъ *adj.* wide.
 про-стрѣти, -стрѣж, -стрѣши
 to spread out, develop § 69.2i.
 простъ *adj.* simple, single.
 противити сѧ, противѣж,
 противѣши to resist § 93.IV.
 противъ *prep.* with *dat.* against
 § 27.1, § 99.2.
 противѣнъ *adj.* opposed; dis-
 obedient (*ἀπειθεὶς* Zogr., L.
 i. 17).
 противѣж *prep.* with *dat.* against
 § 99.2, § 103.
 про-ходити, -хождаж, -ходиши
 to go about, through.
 прочин *adj.* remaining § 55.3g;
 съпните прочею (Mar., Mk.
 xiv. 41) sleep on.
 про-являвати, -являваж, -яв-
 ляваеши to reveal.
 прѣвѣ *adj.* first § 2II, Note 6,
 § 16.2, § 17e, § 33.2, § 59.2a;
comp. прѣвѣи prior, earlier.

прѣпѣрице *n.* mile.
 прѣвѣнѣцъ *m.* first-born son.
 прѣ-бывати, -бываж, -быва-
 еши to remain, continue,
 abide.
 прѣ-бывѣти, -бывѣж, -бывѣ-
 шѣши to abide, stay.
 прѣ-гнѣвати, -гнѣваж, -гнѣва-
 еши to bend.
 прѣдѣдѣтелиевъ *adj.* of a
 traitor.
 прѣ-дати, -даѣж, -даѣши to
 deliver, give up, betray § 92.
 прѣ-даѣти, -даѣж, -даѣши to
 give up, surrender.
 прѣдрагъ *adj.* (very) precious
 § 102.1.
 прѣдъ *prep.* with *acc.* and *instr.*
 before (*of place or time*)
 § 102.2.
 прѣдъдѣворѣе *n.* porch.
 прѣдъ-ити, -идѣж (прѣдъидѣж),
 -идѣши (прѣдъидѣши) to
 precede, go before § 92.
 прѣдътѣча *m.* forerunner § 39h.
 прѣжде *adv.* formerly; (*prep.*
 with *gen.*) before § 101, § 103.
 прѣ-зѣрѣти, -зѣрѣж, -зѣрѣши
 to overlook, disdain.
 прѣимѣникъ *m.* successor.
 прѣ-ити, -идѣж, -идѣши to go
 on, forward, over, through;
 to pass away § 3b.
 прѣ-ложити, -ложѣж, -ложѣши
 to transfer, change.
 прѣ-ломити, -ломѣж, -ломѣ-
 шѣши to break.
 прѣлюбѣ *f.* adultery.

прѣмилостивѣ *adj.* most merciful.
прѣмо *prep. with dat.* opposite, against § 103.
прѣ-моудити, -моуждѣ, -моудити to delay, linger.
прѣмждръ *adj.* most wise.
прѣ-нести, -несѣ, -несеш to transfer, carry over.
прѣ-образити, -ображѣ, -образити to transform, transfigure.
прѣподобіе *n.* holiness, sanctity.
прѣподобѣнѣ *adj.* venerable, holy, saintly.
прѣ-ставити сѣ, -ставлѣ, -ставиши to be transferred; to depart this life, die (Prague Fr.).
прѣставляеніе *n.* transference; death.
прѣстолѣ *m.* throne.
прѣ-стояти, -стоѣ, -стоиши to stand by.
прѣ-стѣпати, -стѣпѣ, -стѣпаѣши see **прѣстѣпнѣ**.
прѣ-стѣпнѣ, -стѣплѣ, -стѣпиши to transgress.
прѣтити, прѣѣ, прѣтити (*with dat.*) to threaten, scold.
прѣторѣ *m.* praetorium.
прѣфациѣ *f.* preface, introductory prayer (~ Lat. *prae-fatio*).
прѣчистѣ *adj.* most pure.
прѣ-ѣти, -имѣ, -имеш to receive, take.

прѣсти, прѣдѣ, прѣдеш to spin § 94a, c.
псалмѣ (псалѣмѣ) *m.* psalm.
поустити, поустѣ, поустити to let, leave; to utter; to put away (Zogr., Mt. v. 31) § 21.2a, § 93.IV, § 97j.
поустошѣ *f.* vain things.
поустѣни *f.* desert, wilderness § 39b, § 48.6.
поустѣти, поустѣ, поустѣиши let, leave, put away (Mt. v. 32) § 6.4.
пѣтица *f.* bird.
пѣра *f.* dispute.
пѣсѣти (писѣти), пишѣ, пишеш to write § 3, § 33.1, § 34.7, § 61.IIIb, § 77.2, § 96.3b, c.
пѣѣ *m.* dog.
пѣнаѣ *m.* penny, *denarius* § 25, § 30.3b, f.
пѣснѣ *f.* song § 43, § 48.6.
пѣѣѣ *m.* sand.
пѣти, поѣ, поѣши to sing § 48.6, § 69.2a, § 96.1a, c.
пѣтикости (пѣнтѣтикости Prague Fr.) *f.* Pentecost, Whitsuntide.
пѣѣ *m.* path, way, road § 13.1, § 38.1.IV, § 43, § 46.1.
пѣнтѣтикостиѣ (-е Prague Fr.) *f.* see **пѣтикости**.

Р

раба *f.* handmaid, servant § 48.1.
работѣти, работѣ, работѣиши to work, (*with dat.*) serve.
рабѣ *m.* slave, servant § 3, § 16.5,

§ 17a, § 33.1, § 36, § 37.6,
 § 40.1, § 46.1, § 48.1, 6, § 49.
рабѣнини *f.* maidservant § 39b,
 § 48.6.
рабби *m.* master, Rabbi (Gr.
 ραββί from Aramaic).
равѣнѣ *adj.* equal, alike.
ради *prep.* with *gen.* on account
 of, for § 103.
радовати сѧ, радочѣж, радоч-
ѣши to rejoice; **радочѣ сѧ**
 (Mar., Mk. xv. 18) hail! (= *Gr.* χαίρε).
радость *f.* joy § 38.2, § 43a.
радостѣнѣ *adj.* joyous, glad.
радоуца *f.* joy.
радѣ *adj.* willing(ly), glad(ly).
раждѣши (< *raz-g-), **раждегѣ,**
раждежѣши to inflame; **р. сѧ**
 to burn.
раз-арѣати, -арѣѣж, -арѣѣши
see **разорити.**
разбой *m.* robbery; murder.
разбойникѣ *m.* robber § 37.
раз-бѣгнѣти сѧ, -бѣгнѣ,
-бѣгнѣши to disperse, be
 scattered § 92.
раз-водити, -вождѣж, -водиши
 to divide, open.
развѣ *prep.* with *gen.* except,
 saving for § 103.
раздрочѣнне *n.* destruction.
раз-д-рѣшити, -рѣшѣж, -рѣш-
ѣши to unloose.
раз-дѣрати, -дѣрѣж, -дѣрѣши
 to tear (up).
раз-дѣлити, -дѣлѣж, -дѣлѣши
 to divide up § 92.

различѣнѣ *adj.* different.
раз-орити, -орѣж, -орѣши to
 break, destroy.
разочѣ *m.* knowledge, under-
 standing § 65.2, § 102.1.
раз-очѣквати, -очѣквѣж,
-очѣквѣѣши *see* **разочѣти.**
разочѣти, разочѣкѣж, разоч-
ѣѣши to understand
 § 60.2b, § 65.2, § 93.III, § 96.4.
ран *m.* paradise.
ракѣ *Gr.* ρακά empty, foolish
 (from Aramaic, *lit.* 'spitting').
распоустѣнѣ *adj.* of divorce.
распѣтне *n.* cross-roads § 47.
расти, растѣж, растѣши to grow
 § 48.5.
рас-точити, -точѣж, -точѣши
 to scatter.
рас-трѣгнѣти, -трѣгнѣж, -трѣг-
нѣши tear to pieces, rend
 § 64.1.
рас-трѣсати, -трѣсѣж, -трѣсѣ-
ѣши *see* **растрѣгнѣти.**
рас-тѣлѣти, -тѣлѣж, -тѣлѣ-
ѣши to rot, be corrupted.
рачити, рачѣж, рачѣши to deign,
 vouchsafe.
ременѣ *m.* thong, latchet § 44.2.
рѣци, рѣкѣж, рѣчѣши to say
 § 30.2a, § 62.5, § 69.2f, § 77a,
 § 80, § 91, § 93.I, § 94h.
риза *f.* garment, coat.
ризьница *f.* treasury.
ризьно *n.* garment.
римскѣ *adj.* Roman, of Rome.
Рифимиѣ *f.* Ripsimia.
рованиѣ *f.* gift, offering.

рогъ *m.* horn § 30.1, § 50e.
 родити, рождѣ, родиши to give birth (to), bear § 3, § 37.5a, § 93.IV, § 97; р. сѧ to be born.
 родъ *m.* generation § 3, § 42b.
 рождѣние *n.* relations, kin.
 рождѣство (розѣство Prague Fr.) *n.* birth § 31b, c, § 35.10, § 40.2b.
 розѣсо Prague Fr.: scribal error for розѣство = рождѣство q.v.
 ротити сѧ, роуѣж, ротиши to swear (an oath), curse.
 роумскъ *adj.* Roman, of Rome.
 ръвѣннѣ *n.* jealousy.
 рыба *f.* fish.
 рыбаръ *m.* fisherman § 41.
 рыдати, рыданѣ, рыдаѣши to lament.
 рѣдѣкъ *adj.* scarce; redka zloveza (Freis. I) few(?) words.
 рѣка *f.* river, stream, flood § 3.
 рѣпини *m.* thistle.
 рѣснотивѣнъ *adj.* true.
 радъ *m.* order § 17a.
 ржгати сѧ, ржгаж, ржгаѣши to laugh at, mock; (*with dat.*) to blaspheme.
 ржка *f.* hand § 23.2a, § 30.2, § 39a.
 ржкотворенъ *adj.* made by hands § 47.
 рѣфокъ *adj.* of Rufus.

G

савѧхтани (Aramaic) thou hast forsaken me.

Гавекъ *m.* Sabek.
 садити, сажѣж, сѧдиши to plant.
 сакеларин, сакеларъ *m.* treasurer.
 Саломѣ *f.* Salome.
 самарѣнинъ *m.* Samaritan.
 сѧмовѣдѣцѣ *m.* eyewitness, (Gr. *αὐτόπτης*).
 Сѧмонъ *m.* Samuel.
 самъ, сѧма, сѧмо *pronominal adj.* self § 55.2.I.
 свинни, свинниѣ *f.* swine.
 скон his, her, &c. (own) § 52.2.IIf.
 свѣтѣти (сѧ), свѣщж, свѣтиши to shine § 29.3, § 66, § 97d.
 свѣтидѣлна see свѣтильна.
 свѣтильна *f.* hymn (Gr. *ψαλμωδικόν* [τροπᾶριον]; see Vondrák, *Církovněšlovanská chrestomatie*, p. 278).
 свѣтильникъ *m.* lamp.
 свѣтити, свѣштж, свѣтиши to shine § 21.2.
 свѣтоносѣнъ *adj.* light-bringing.
 свѣтъ *m.* light; world § 29.3.
 свѣтълъ *adj.* light, bright.
 свѣща *f.* light, fire (= Gr. *φῶς* Mar., Mk. xiv. 54).
 свѣщѣникъ *m.* lamp-stand.
 свѧтити, свѧщж, свѧтиши to hallow, sanctify § 93.IV.
 свѧтъ *adj.* holy § 14.1.
 се *interjection* lo!, behold! § 105.
 седмерицеж (седморицеж) *adv.* sevenfold § 59.6a.
 село *n.* settlement; field; country § 11.2, § 40.2b.

сѣльнѣ *adj.* of the field.
 селѣ *see* отѣ § 100.
 Сиаена (Supr.) scribal error for
 Сиавина.
 сила *f.* strength, force, power.
 Сиавина *f.* Silvia.
 сильнѣ *adj.* strong, mighty.
 Симонѣ *m.* Simon.
 Сионѣ *m.* Zion.
 Сирия *f.* Syria.
 сияти, сияѣж, сияюще shine
 § 96.1a.
 скверность *f.* stain, pollution.
 скоро *adv.* quickly.
 скотѣ *m.* beast.
 скръбьнѣ *adj.* distressed,
 afflicted.
 скръбѣти, скръбѣж, скръбѣши
 to grieve § 97d.
 скръжѣтѣ *m.* gnashing.
 скъдальникѣ *m.* pitcher.
 слава *f.* glory § 3.
 славити, славѣж, славѣши to
 glorify, praise § 3, § 97a.
 славьнѣ *adj.* famous, excellent.
 слово *n.* word, thing said, reason
 (Gr. λόγος) § 7.4, § 38.1.V,
 § 40.2d, § 44.3, § 46.1.
 слоуга *m.* servant, officer, min-
 ister § 30.2, § 39h, § 48.7.
 слоужити, слоужѣж, слоужѣши
 to serve.
 слоужьба *f.* service § 34.7,
 § 48.7.
 слоухѣ *m.* hearing, report § 21.1.
 слънцѣ *n.* sun § 15.2, § 40.2b,
 § 48.2.
 слъза *f.* tear § 2.II Note 6, § 17e.

слъзънѣ *adj.* tearful, sad.
 слышати, слышѣж, слышѣши
 to hear § 6.4, § 21.1, § 61.IVb,
 § 66, § 97.
 слѣдѣ *m.* trace, footstep § 65.3;
 въ слѣдѣ (with gen.) after,
 behind.
 слѣпѣ *adj.* blind § 49a.
 смокы *f.* fig § 44.1.
 снегѣ *m.* snow § 10.3.
 собота *f.* the Sabbath.
 солило *n.* dish.
 Соломонѣ *m.* Solomon.
 соль *f.* salt § 43.
 сопъцѣ *m.* flute-player.
 Сотона *m.* Satan § 39h, § 45.
 сотонинѣ *adj.* of Satan.
 спира *f.* cohort, unit (of soldiers)
 (Gr. σπεῖρα).
 спыти *adv.* vainly, without
 cause.
 спждѣ *m.* bushel.
 срачица *f.* tunic, cloak.
 сръдцѣ *n.* heart § 17e, § 20.2,
 § 27.2, § 30.3f, § 40.2, § 47,
 § 48.2.
 среда *f.* centre, midst.
 стадо *n.* flock.
 старость *f.* old age.
 старѣ *adj.* old § 48.2, § 51.2, 4,
 § 57.
 старьцѣ *m.* elder § 48.2.
 старѣшина *m.* captain.
 стати, станѣж, станѣши to stand,
 come to stand § 37.1b, § 64.3,
 § 90, § 95.
 степенънѣ *adj.* of steps, of
 degrees.

столъ *m.* throne; table.
 стоѣати, стоѣж, стоѣши to stand
 § 6.4, § 7.3, § 61.IVb, § 90,
 § 97d.
 страдати, страждѣ, стражда-
 еши to suffer § 96.3b.
 стража *f.* watch, guard.
 страна *f.* region, country.
 странѣнь *adj.* strange, alien,
 foreign.
 страсть *f.* suffering, torment
 § 43.
 страхъ *m.* fear.
 строити, строѣж, строиши to
 prepare, arrange.
 строупъ *m.* wound.
 стрѣжи, стрѣжѣ, стрѣжеши
 to guard, keep § 94c.
 стоуждѣ see цюуждѣ.
 стѣгна *f.* street.
 стѣза *f.* path § 25, § 30.3f, § 39.
 соуи *adj.* § 48.3; въ соуѣ in
 vain.
 соушити, соушѣж, соушиши to
 dry § 21.1.
 съ *prep.* (*with instr.*) with; (*with
 gen.*) from, down from § 102.2.
 събирати, бириѣж, бириѣши
 to gather § 92.
 съблѣжнѣти (блѣжнѣти),
 блѣжнѣѣж, блѣжнѣѣши see
 съблѣзнити.
 съблѣзнити, блѣжнѣж, блѣз-
 ниши to lead astray, offend.
 съблѣзнѣ *m.* offence § 47.
 съблюсти, блюдѣж, блюдеши
 to guard, preserve § 91.
 събѣити сѣ, бѣдѣж, бѣдеши

to be fulfilled, come to pass
 § 98p.
 съвлѣцѣи, влѣкѣж, влѣкѣши
 to undress, strip.
 съврѣшити, врѣшѣж, врѣ-
 шиши to perfect, complete,
 fulfil; съврѣшенѣ perfect.
 съвѣше *adv.* from above.
 съвѣдѣтель *m.* witness § 48.3.
 съвѣдѣтельство *n.* testimony,
 witness.
 съвѣдѣтельствовати, съвѣд-
 ѣтельствоуѣж, съвѣдѣтель-
 ствоюѣши to testify, bear
 witness (to) § 96.4b.
 съвѣдѣти, вѣмѣж, вѣси to
 be aware of, understand
 § 48.3, § 91, § 98.
 съвѣтъ *m.* council, consulta-
 tion.
 съвѣтъникъ *m.* counsellor.
 съвѣзати, вѣжѣж, вѣжеши
 to bind § 65.3, § 92.
 съвѣзѣнь *m.* prisoner.
 съгрѣшати, грѣшѣж, грѣ-
 шаѣши see съгрѣшити.
 съгрѣшѣние *n.* offence, tres-
 pass.
 съгрѣшити, грѣшѣж, грѣ-
 шиши to sin.
 съгрѣѣти, грѣѣж, грѣѣши
 to warm.
 съдравѣе *n.* health § 48.1.
 съдѣлати, дѣлаѣж, дѣлаѣши
 to do § 91, § 96.4.
 създѣти, зидѣж, зидѣ-
 ши to build.
 съказати, казѣж, казѣши

to explain, relate, make known.

сѣ-конѣчати -чаѣж -чаѣши
end, finish.

сѣ-кровище *n.* treasure § 40.2b.

сѣ-кроушити, -кроушж, -кроу-
шиши to break.

сѣ-крывати, -крываѣж, -крыва-
ѣши *see* сѣ-крыти.

сѣ-крыти, -крыж, -крыѣши
to hide, amass, lay up
(treasure).

сѣ-лагати, -лагаѣж, -лагаѣши
to reflect on, ponder.

сѣлѣ *m.* apostle, messenger.

сѣ-мирити, -мириж, -мириши
to reconcile.

сѣ-мирати, -мираѣж, -мира-
ѣши *see* сѣ-мирити.

сѣ-мютри, -мютриж, -мю-
триши to observe, consider
(with *gen.*) § 21.2c, § 97a, j.

сѣ-мрътънѣ *adj.* of death.

сѣ-мыслѣ *m.* reason, under-
standing.

сѣ-мѣрити, мѣриж, -мѣриши
to humble; сѣ-мѣриѣнѣ humble.

сѣ-мѣрънѣ *adj.* humble.

сѣ-мѣриѣниѣ *n.* humbling,
humility.

сѣ-мѣсти сѣ, -мѣтж, -мѣ-
теши to grieve; to be
troubled, afraid.

сѣ-мѣтениѣ *n.* uneasiness, dis-
tress.

сѣ-на-бѣдѣти, -бѣдаж, -бѣ-
диши to preserve.

сѣ-н-ити, -идж, -идеши *p. part.*
act. сѣ-шѣдѣ to come down;
с. сѣ to come together,
assemble § 92.

сѣ-нѣмище *n.* place of assembly,
synagogue, council § 40.2b,
§ 48.2.

сѣ-нѣмѣ *m.* assembly, council
§ 33.1, § 47, § 48.2.

сѣ-нѣдати, -нѣдаж, -нѣдаѣши
see сѣ-нѣсти.

сѣ-нѣсти, -нѣмѣ, -нѣси to eat
(up).

сѣ-нѣти, -нѣмж, -нѣмѣши to take
down § 3b, § 48.2.

сѣ-пѣсати, -пѣсаж, -пѣсаѣши
to save; *p. part. act.* zpazal
(Freis.) absolve, celebrate (?).

сѣ-пѣсениѣ *n.* salvation § 33.3,
§ 79.

сѣ-пѣситель *m.* saviour.

сѣ-пѣсти, -пѣсж, -пѣсѣши to
save, rescue § 79.

сѣ-пѣсѣ *m.* saviour.

сѣ-пѣти, сѣ-пѣж, сѣ-пѣши to
sleep § 17b, § 66, § 97g.

сѣ-пѣмѣнѣникѣ *m.* fellow-
countryman.

сѣ-пѣсти, -пѣтж, -пѣтеши
to plait, weave.

сѣ-пѣдовити, -пѣдовѣж, -пѣ-
довиши to think fit, deem
worthy.

сѣ-пѣримѣникѣ *m.* participant.

сѣ-рѣбро (сѣрѣбро) *n.* silver.

сѣ-рѣбрьникѣ *m.* piece of silver,
penny; сѣ-рѣбрьникѣ (silver)
money.

сѣ-рѣсти, -рѣщѣ, -рѣщешѣ to meet § 65.1, § 69.1a, § 96.2a.
 сѣстѣѣ *m.* being, essence.
 сѣсѣдѣ *m.* vessel.
 сѣ-творити, -творѣж, -твориши to make, produce § 33.1, § 91.
 сѣто *n.* a hundred § 15.2, § 20.2, § 59.1.
 сѣтъникѣ *m.* centurion.
 сѣ-тѣжати, -тѣжаж, -тѣжа-
 юши to trouble (*with acc. or dat.*).
 сѣ-ходити, -хѣждѣ, -хѣдиши to go down, come down.
 сѣ-хранити, -хранѣж, -храниши to guard, keep, protect.
 сѣхранѣно *adv.* safely.
 сѣ, си, се *pron.* this § 55.2.IIa, j.
 сѣде *adv.* here § 100.
 сѣребрѣнѣ *adj.* silver.
 сѣнѣ *m.* son § 18, § 20.1, § 38.1.III, § 42, § 46.1.
 сѣдидѣлѣна *see* сѣдильна.
 сѣдильна *f.* Gr. *κάθισμα* (*lit.* sitting: portion of the Psalter sung in a sitting position).
 сѣдѣ *adj.* grey (haired).
 сѣдѣти, сѣждѣж, сѣдиши to sit §§ 61.IVb, 70, 90, 97d.
 сѣма *n.* seed § 10.1, § 14.1, § 44.2, § 46.1.
 сѣно *n.* hay, grass.
 сѣнѣ *f.* shadow.
 сѣсти, сѣдѣж, сѣдешѣ to sit down § 37.5, § 62.7, § 69.1c, § 90, § 93.1, § 97c.
 сѣтовати, сѣтоуѣж, сѣтоуѣши to be downcast, sad.

сѣтъ *f.* net, snare.
 сѣпати, сѣкѣж, сѣкѣши to sow § 96.1f, § 96.3a.
 сѣдинѣ *m.* judge § 34.3, § 38.1.I, § 39d, § 45, § 46.1, § 48.1.
 сѣдити, сѣждѣж, сѣдиши to judge § 90a, § 93.IV, § 97a.
 сѣднице *n.* court, place of trial § 48.2.
 сѣдѣ *m.* judgement § 48.2; с.
 приѣти to go to law.
 сѣдѣнѣ *adj.* of judgement.
 сѣпѣрь *m.* adversary § 102.1.
 сѣпѣрьникѣ *m.* adversary.
 сѣсѣдѣ *m.* neighbour § 47, § 48.6, § 102.1.
 сѣщѣѣ *m.* splinter.
 Сѣрия *f.* Syria.

Т

та (Prague Fr.) is for тѣ.
 тѣнѣ *adj.* secret; вѣ тѣнѣ in secret.
 тѣити, тѣж, тѣешѣ to conceal.
 тако *adv.* so, thus § 99.2.
 такожде *adv.* so also, in the same way § 101.
 тѣтъ *m.* thief § 43.
 тѣтѣѣ *f.* theft, stealing.
 тѣтѣина *f.* theft, stealing.
 тѣарѣ *f.* creation §§ 37.5, 43, 47.
 тѣои, тѣоѣ, тѣоѣ *pron. adj.* thy § 55.2.II.
 тѣорити, тѣорѣж, тѣориши to make, do; to act; to produce § 37.5, § 47, § 90, § 91.
 тѣрѣдѣ *f.* fortress, stronghold § 17e, § 47.

теляць *m.* calf.

Теофила *m.* Theophilus.

тети, тепѣ, тепеши to beat
§ 94a.

теши, текѣ, течеша to flow,
run § 60.2a, § 70a, § 94a, h.

тѣши, тѣкѣ, тѣчеша to
knock § 62.5, § 90, § 91.

толи *adv.* § 100; отъ толи
from that time.

толикъ *adj.* so much § 50i;
толико only § 55.2.I, 5a.

трапеза (трѣпеза) *f.* table (Gr.
τράπεζα).

третии *adj.* third; третие for
the third time.

третинци *adv.* for the third
time § 59.6a.

троица *f.* Trinity § 48.2, § 59.6a.

троудити, троуждѣ, троу-
диши to trouble; т. сѧ to toil
§ 66, § 77.1c, § 93.IV.

троуждати (сѧ), троуждаѣ,
троуждаѣши see троудити
§ 6.4.

троупниѣ *n.* dead bodies.

трѣсть *f.* reed.

трѣниѣ *n.* thorns.

трѣновѣ *adj.* of thorns.

трѣба *f.* (pagan) sacrifice.

трѣбовати, трѣбоуѣ, трѣбоу-
ѣши (*with gen.*) to need.

тоу *adv.* there § 99.1.

тоуждѣ (тоужѣ) see цоуждѣ.

тоучьнѣ *adj.* fat.

тъ, та, то *pron.* that (one); то
introduces a following clause:
so, then § 55.2.I, 2.IIb.

тъгда *adv.* then § 100.

тъжде, тажде, тожде *pron.* the
same § 55.2.I, § 101.

тъкъмо *adv.* only; except
§ 100.

тъщаниѣ *n.* haste, eagerness.

тъщѣ *adj.* empty.

тълити, тѣлѣ, тѣлиши to
destroy, spoil, consume.

тъла *f.* moth.

тъма *f.* darkness; myriad, very
large number § 16.2, § 33.2,
§ 34.2, 5, § 59.Id.

тъмиганѣ *m.* incense (Gr.
θυμίαμα) § 45.

тъмьница *f.* prison § 16.2,
§ 48.2.

тъмьнѣ *adj.* dark § 35.10.

ты *pron.* thou § 55.1.

тысѣца (тысѣца) *f.* a thou-
sand § 59.1.

тѣ *conj.* then (*introducing apo-
dosis after аще*, Zogr., Mt.
vi. 23, Freis. II) § 104.

тѣло *n.* body, stature § 44.3.

тѣснѣ *adj.* narrow, strait.

таготѣнѣ *adj.* heavy.

тѣдѣ *adv.* thence § 100.

тѣжити, тѣжѣ, тѣжиши to
be distressed.

Оу

оу *prep. with gen.* with, at
§ 102.2.

оу, оуже (юже) *adv.* already
§ 32.2, § 99.1, § 104; оу не no
more.

оубинство *n.* murder § 40.2b.

оу-вити, -виѣж, -виѣши to kill,
destroy § 92.

оубо *conj.* therefore § 104.

оубогъ *adj.* poor, wretched § 47,
§ 50h, § 51.2.

оу-боѣти сѧ, -боѣж, -боѣши to
fear, become afraid § 92.

оуба *int.* ah! (*exclamation of
mockery or surprise*) § 105.

оу-вѣдѣти, вѣмъ, -вѣси to
learn § 91, § 98; оу. сѧ to
become known.

оу-вѣщати сѧ, -вѣщѧж, -вѣ-
щѧюши to agree.

оу-глубити, -глубѧж, -глуб-
виши to deepen § 64.1.

оу-годити, -гождѧж, -годиши
to please.

оугодѣнъ *adj.* pleasing.

оугождѣние *n.* satisfaction;
service.

оу-готовати, -готовѧж, -гото-
ваюши to prepare.

оу-готовити, -готовѧж, -гото-
виши *see* оуготовати.

оу-дарити, -дарѧж, -дарѧши to
strike, smite.

оудѣ *m.* limb, member § 42b.

оу-жасати сѧ, -жасѧж, -жаса-
юши to be afraid.

оуже *adv.* already § 32.2.

оу-зърѣти, -зърѧж, -зърѧши to
see, notice § 92.

оу-казати, -кажѧж, -кажѧши to
show.

оу-клонити сѧ, -клонѧж, -кло-
ниши to turn aside, away.

оу-коренити, -корѧж, -корѧ-

ниши to cause to take root,
implant.

оу-крѣтити, -крѣѧж, -крѣѧши
to hide.

оу-мрътѣити, -мръштѣж,
-мрътѣиши to put to death, kill.

оумъ *m.* intelligence, under-
standing § 65.2.

оу-мѣножити, -мѣножѧж,
-мѣножиши to increase.

оу-мърѣти (оумърѣти), -мърж,
-мърѣши to die § 37.5a, § 79.

оу-мѣити, -мѣѧж, -мѣѧши to
wash.

оумѣти, оумѣж, оумѣѧши to
be able, know how (to) § 6.4,
§ 65.2.

оу-мѣдрѣити, -мѣдрѣѧж, -мѣ-
дрѣѧши to make wise.

оу-подобити, -подобѧж, -подо-
виши to liken, compare; to
make worthy.

оупѣвание *n.* confidence, hope.

оу-рѣзати, -рѣжѧж, -рѣжѧши
to cut off.

оу-слѣшати, -слѣшѧж, -слѣ-
шиши to hear.

оусниганъ *adj.* leathern.

оусрѣдѣе *n.* zeal.

оуста *n. pl.* mouth.

оу-страшити, -страшѧж, -стра-
шиши to frighten; оу. сѧ to
be frightened.

оу-сѣнѣти, -сѣнѧж, -сѣнѧши
p. part. act. оусѣпъ to fall
asleep § 29.5.

оу-сѣци, -сѣкѧж, -сѣкѧши to
cut off.

оу-тврѣдити, -тврѣждѣ, -тврѣ-
диши to confirm, strengthen.
оутврѣждениѣ *n.* reliability,
certainty (Zogr., L. i. 4);
foundation, citadel (Prague
Fr.).

оутрне *n.* morning; на оутрѣхъ
(на оутрина Savv. Кн., Ostr.,
L. x. 35) on the morrow.

оутро *n.* morning § 32.2; оутрѣхъ
tomorrow § 99.1.

оутрѣнь *adj.* of tomorrow; на
оутрѣни on the morrow.

оутрѣн *adj.* of tomorrow; на оу-
on the morrow.

оу-тѣшати, -тѣшаѣ, -тѣша-
юши *see* оутѣшити.

оу-тѣшити, -тѣшѣ, -тѣшиши
to comfort.

оу-тагнѣти, -тагнѣ, -таг-
неши to succeed, achieve, be
worthy of (*with inf.*).

оухо *n.* ear § 8.1, § 44.3a.

оученикѣ *m.* disciple § 48.2.

оученичѣ *adj.* of a disciple.

оучениѣ *n.* teaching § 38.3.

оучитель *m.* teacher § 41, § 48.3.

оучити, оучѣ, оучиши to teach
§ 32.1, § 48.3, § 65.1, § 93.IV,
§ 97c.

Ф

Фарисѣи (-сеи) *m.* Pharisee § 19,
§ 40e, § 45.

Фелицѣта, Фелицита *f.* Felicity.

Х

хвала *f.* praise, thanks.

хвалити, хвалиѣ, хвалиши to
praise § 65.2a, § 93.IV,
§ 97a.

хлѣбѣ *m.* bread.

ходатаи *m.* mediator § 48.3.

ходатаити, ходатаѣ, ходата-
иши to intercede.

ходити, ходѣ, ходиши to go
§ 30.1, § 90, § 94f, § 97b.

хотѣти, хошѣ, хошеши to wish
§ 86, § 97e.

храмина *f.* house § 48.6.

храмѣ *m.* house § 48.6.

хранилище *n.* store-house.

хранити, храниѣ, храниши to
guard, keep, protect § 97a.

хризма *f.* ointment § 45.

хризманѣ *adj.* of ointment.

христосовѣ *adj.* of Christ.

Хрѣсостомѣ *m.* Chrysostom.

хоудѣ *adj.* wretched, miserable
§ 51.1a, d.

хоулити, хоулиѣ, хоулиши to
blaspheme, rail (against).

хѣзина *f.* cottage, cell (= Gr.
κελλα Supr.).

хѣштѣникѣ *m.* robber (*as adj.*
Zogr., Mt. vii. 15) rapacious.

Ш

щедрота *f.* mercy.

щоуждѣ (тоуждѣ, тоужѣ,
стоуждѣ) *adj.* foreign, alien,
of others § 55.5b.

Ц

цвѣтѣ *m.* flower § 23.2c,
§ 37.5b, § 47.

цѣркѣнѣ *adj.* (Kiev Miss.) *see* цѣркѣвѣнѣ.

цѣркѣкѣ *f. see* цѣркѣкѣ.

цѣркѣноризѣцѣ *m. see* чѣркѣноризѣцѣ.

цѣркѣвѣнѣ *adj.* of the church, temple.

цѣркѣкѣ *f.* church, temple § 3, § 17, § 30.2*d*, § 44.1.

цѣклѣнтѣ, цѣклѣж, цѣклѣши *to* heal.

цѣклѣватѣ, цѣклѣж, цѣклѣюшѣ *to* greet, salute.

цѣклѣсарѣнтѣ, цѣклѣсарѣж, цѣклѣсарѣши *to* reign.

цѣклѣсарѣ *m.* king § 10.3, § 17*a*, § 30.2*d*, § 41, § 48.3.

цѣклѣсарѣствѣнѣ, цѣклѣсарѣство *n.* kingdom, realm § 40.2*b*, § 48.3.

Ч

часѣ *m.* hour.

чашѣ *f.* cup.

чагатѣ, чаж, чаюшѣ *to* wait (for, *gen.*) § 3, § 96.3*a*.

чѣтѣрѣтѣкѣ *m.* Thursday § 33.1, § 34.5; велѣнкѣмѣ ч. Maundy Thursday.

чѣтѣрѣ *num.* four § 44.5*d*, § 59.1.

чинѣнтѣ, чинѣж, чинѣши *to* order, draw up.

чинѣ *m.* order § 42*b*.

чѣстѣ, чѣтѣж, чѣтѣши *to* read § 20.4, § 37.5, § 69.2*e*, § 94*f*, *k*.

чѣстѣ *adj.* pure § 48.3, § 51.2.

члѣвѣклѣлюбѣнѣ *n.* love of mankind.

члѣвѣклѣлюбѣнѣ *adj.* loving mankind, philanthropic.

члѣвѣклѣлюбѣцѣ *m.* lover of mankind.

члѣвѣкѣ *m.* man § 23.2*a*, § 40.1*b*, § 48.3, § 50*f*.

члѣвѣчѣ *adj.* of man.

члѣвѣчѣскѣ *adj.* of man, human § 50*f*.

чѣтѣтѣ *f.* tittle; apostrophe; mark § 24.

чѣрѣвѣ *m.* worm § 43.

чѣркѣноризѣцѣ *m.* monk.

чѣркѣнѣ *adj.* black § 16.2, § 30.1, § 47.

чѣрѣвѣнѣ *m.* shoe.

чѣрѣкѣ *n.* womb § 44.3*h*.

чѣрѣдѣ *f.* order, turn; дѣнѣвѣнѣмѣ чѣрѣдѣ course (= Gr. *ἐφημερία* Zogr., L. i. 5).

чѣрѣслѣ *n. pl.* loins.

чѣудѣнтѣ сѣлѣ, чѣуждѣж, чѣудѣши *to* wonder, marvel.

чѣудѣнѣ *adj.* strange, wonderful.

чѣутѣ, чѣужѣж, чѣужѣши *to* feel, notice § 70*a*, § 96.1*c*.

чѣстѣнтѣ, чѣцѣж, чѣстѣши *to* honour, celebrate.

чѣстѣ *f.* honour; celebration § 34.5, § 43.

чѣстѣнѣ *adj.* honourable, venerable.

чѣтѣ *pron.* what § 2.11 Note 7, § 30.1, § 34.2, 5, 7, § 55.3.

чѣдѣ *n.* child § 14.4, § 47, § 48.2.

III

шестъ *adj.* sixth § 59.2.
 широкъ *adj.* broad, wide.
 шoуи *adj.* left; шoуiтa left hand.
 шoуица *f.* left hand.

II (H)

иавити, иавиѣ, иавиши to display, show; иа. сѣ to appear § 17b, § 32.2, 6c, § 93.IV, § 97a.
 иавиати, иавиѣи, иавиѣиши see иавити.
 иавѣ *adv.* openly.
 изва *f.* wound § 32.6b.
 изъ § 55.1g; see азъ.
 иако *conj.* as, when, for, that § 32.6c; иакоже *conj.* just as, even as; *adv.* (with numerals) about § 104.
 иаси *f. pl.* manger § 32.6b.
 иаси, иамъ, иаси to eat § 6.4, § 32.6b, § 47, § 60.2e, § 61.V, § 69.2e, § 98n.
 иаще *conj.* § 32.2; see аще.

IE (E)

иевангелистъ *m.* evangelist.
 иевангелие *n.* gospel, glad tidings (Gr. εὐαγγέλιον) § 45.
 иегда (же) *conj.* if, when § 100, § 101, § 104.
 иеда *interrogative particle* surely not (= Lat. *num*) § 104; ие. како lest (Gr. μήποτε).
 иединочадъ *adj.* only-begotten.
 иединъ *num.* one; иедини some § 55.2.I, § 59.1a.
 иедноиѣ *adv.* once § 99.3.

иеза *interrogative particle* (= Lat. *num*) surely not.

иѣ *affirmative particle or interjection* yes; oh § 105.

Египтъ *m.* Egypt § 2.II Note 1.

иелѣи *m.* see олѣи.

иелеоньскъ *adj.*: гора иелеоньска Mount of Olives.

иѣликъ *pron.* however many § 52.2.I, § 55.5a; вѣсѣ иѣлико all things whatsoever . . . (Zogr., Mt. vii. 12); еликоже (Freis. III) however much, to the extent that.

Елисаветъ Elizabeth § 45.

елѣи (Aramaic) my God.

иѣлма *conj.* since, because; *pron.* how much, however much § 99.7, § 104.

иѣлѣ *adv.* scarcely, hardly § 99.7, § 104.

Иерихо *n.* Jericho.

Ерихъ see Иерихо.

иерусалимѣнинъ *m.* man of Jerusalem.

иерѣискъ *adj.* priestly.

иетѣръ *adj.* a certain, τὸς § 55.5c.

иѣще *adv.* still, even § 32.2, § 99.2.

Ю

юже § 32.2; see оу.

юноша *m.* young man § 38.1.I, § 39h.

Ж

жгль *m.* corner.

жже *n.* fetter.

жжика *m. f.* kinsman, kinswoman § 39h.

жзъкъ *adj.* narrow § 13.1.

жтроба *f.* womb § 35.5, § 48.7.

И

иادرъ *adj.* swift.

ииза *f.* sickness § 30.3f.

иизыкъ *m.* tongue, language;

εθνος; иизыци Gentiles, heathen § 35.10.

иизычникъ *m.* Gentile, heathen.

иати, имѣ, имѣши to take § 3b, § 69.2c, § 77.3, § 90, § 91, § 93.1, § 94j; вѣрѣ и. to believe.

V

впокритъ *m.* hypocrite.

GLOSSARY OF WORDS AND FORMS FOUND ONLY IN THE FREISING TEXTS

(Words not found below should be sought in the main glossary under corresponding OCS forms.)

A

amen amen (Lat. form; cf. OCS аминѣ from Gr. ἀμήν).

B

бас ? ≡ *пакъ *adv.* again, on the other hand; see пакы.

bbgeni *probably for* побѣждени *from* побѣдити q.v.

bozzekacho (bozcekachu) ≡ посѣщаахъ *from* посѣтити q.v.

C

chifto ≡ кѣждо or кѣинждо.

crilatcem *dat. pl. masc.* angel.

cruz *nom. sing.*, creztu *dat. sing.*,

criste *voc. sing. masc.* Christ (cf. OHG Krist).

D

dokoni *adv.* to the end; cf. искони.

doſda *conj.* until; ? ≡ до же да. doztalo *see* достотати.

E

eccę, eche *conj.* if; cf. аще.

G

ge ≡ *ге for гестъ is.

I

iazze ≡ иазъ q.v.

L

laurenzu ≡ *Лавренцю *dat. sing.* Lawrence.

lichodiani *loc. sing. from* *лиходѣтѣниѣ *n.* misdeeds, sins; OHG missatâti.

lichopiti *loc. sing. from* *лихопитиѣ *n.* excessive drinking.

lifnih *loc. pl. from* лѣжнѣ q.v.

lubmi ≡ *любѣми willingly; cf. нѣдѣми.

М

malo mogoncka *gen.-acc. sing.*

masc. ~ *маломогъ, -жци-
sick; cf. маломощъ.

metlami *instr. plur. of* *метла
f. rod, scourge.

michael *nom. sing. masc.,*

michahela *gen.-acc. sing.*

Michael.

mirze ≡ мръже *comp. of*
мръзкъ *q.v.*

modliti *see* молити.

moku *see* мѣка.

mrzna ≡ *мръзна *from*
*мръзнь cold.

N

ne ≡ *нѣ *for* нѣстъ *is not.*

nezramen ≡ *несрамнь *with-*
out shame, without blemish;
cf. OHG *unscamanti.*

neztiden ≡ *нѣтъдѣнь *un-*
ashamed.

nizce *see* ничже.

nikije *no doubt for* никынимъже.

О

otpuztic (odpuztic) ≡ *отъ-
поустыкъ *m. forgiveness, re-*
mission.

Р

pocazen *acc. sing. fem. penance*
(?); cf. показанъ.

poglagolani *loc. sing. neut. cal-*
umny (OHG bispráhha).

poštenih *see* почистити.

preiše ≡ *прѣжди же *and our*

forebears or *прѣждѣже *conj.*
before.

prinizše ≡ *принѣзъше *from*
*принистити *to put down.*

ptiuuo ≡ противъ *q.v.*

R

raztrgachu ≡ *растрѣгахъ
from *растрѣгати; *see*
растрѣгати.

rote *loc. sing. fem., roti nom. pl.*
fem. oath; cf. рѣтити сѧ.

S

sce, sco *Lat. sanctae, sancto, &c.*
si (*in li bo li si*) *indefinite par-*
ticle, cf. Sln bodisi, Cz bud'si
whether.

T

tamoge *adv. to that same place;*
≡ тамождѣ.

tazie ≡ *тацижде *nom. pl. masc.*

tere ≡ тѣ же *q.v.*

tige ≡ тижде.

tnachu ≡ *тънѣахъ *from*
*тѣати, *тънѣ, *тънѣши *to*
cut, hew.

toie ≡ тожде *q.v.*

ton *perhaps for* тѣ ны.

U (V)

ubegati ≡ *убѣгати *to run*
away.

uchrani *2nd pers. imp. sing. of*
*оухранити *to protect.*

uclepenih *loc. plur. of p. part.*
pass. of *оуклепати *to cast*
(into fetters).

ugongenige *see* оутѣжденіе.
 vuernicom *dat. pl. masc. con-*
fessor.
 vufachu ≡ *вѣшадѣхъ *from*
 вѣшати *to hang.*
 vuirchnemo *dat. sing. masc.*
*from adj. *връхънь supreme,*
highest.
 vvosich *see* жже.
 vuuraken *p. part. pass. to turn,*
send; cf. вратити.
 uuzmaztue *loc. sing. neut. see*
 uzmazi.
 vzedli *see* вѣселити.
 uzemogoki *acc. sing., -kemu*
*dat. sing. from *вѣсемогъ*
pres. part. act. almighty; cf.
вѣсемогъ.
 uzmazi *loc. sing. fem. blasphemy*
 (?); fornication (?) (-vę III).

X

xpen ≡ крѣщенъ *from* крѣ-
 стити q.v.

Z

zadeneſ *2nd pers. sing. pres. to*
impose; cf. задѣти.
 zaglagolo ≡ *заглаголъ *from*
 *заглаголати *to forswear;*
cf. OHG forsahhan or intsa-
gôn.
 zil ≡ сѣлъ *or* силъ.
 ziniſtue *loc. sing. neut. lewdness.*
 zinzi *nom. pl. masc. from*
 *сынъкъ *son.*
 zlouuez *error for* zlouueza =
 слова.
 zpitnih *loc. pl. from *спытънь*
vain, false; cf. спыти.
 ztoriti *see* сѣтворити.